

Konya Turizm Derneği Yayını

**Mevlânâ
Celâleddin**

MACÂLİS-İ SAB'A
(Yedi Meclis)

Çeviren ve Hazırlıyan:
Abdülbâki GÖLPINARLI

M A C Â L İ S - İ
S A B ' A

YENİ KİTAP BASİMEVİ
KONYA — 1965

S U N U Ş

«Macâlis-i Sab'a» adından da anlaşıldığı gibi, Mevlânâ'nın yedi meclisinin, yedi va'zının yazılmasından meydana gelmiş bir eserdir.

Babaları Sultân al-Ulemâ Bahâeddîn Muhammed Veled'in (628 H, 1231), Belh'te vaaz verdikleri, ders okuttukları mâlûmdur. Sipeh-Sâlâr, Mevlânâ Celâleddîn'in de, ilk zamanlarda babaları gibi, ders vermek ve vaaz etmekle meşgul olduğunu söyler ve Şems geldikten sonra dersi, vaazı terkettiğini kaydeder (Midhat Bahârî terc. Terceme-i Risâle-i Sipeh-sâlâr be manâkıb-ı Hudâvendgâr; İst. Selânik Mat, 1331, s. 91). Aynı eserde, Mevlânâ'nın, kendi şehrinde bulunsaydım ders okutmak, kitaplar tasnîf etmek, vaaz ve nasihatte bulunmakla meşgul olurudum dediğini ve şiire, Anadolu halkının isteğiyle düştüğünü söylediğini bildirir (s. 97). Bu sözlerini, «Fihî mâ'fih» in 16. bölümünde bulmaktayız (A. Gölpinarlı terc. İst. Remzî Kitabevi — 1959; s. 62-63). Gene Sipeh-sâlâr, ilk zamanlarda vaaz verdiğini yazar (s. 128). Aynı rivâyet, Eflâkî Ahmet Dede'nin (761 H. 1360 “Manâkıb al-Ârifin” inde vardır (Türk Tarih Kurumu yaym. Devre: 3, Sayı: 3. Tahsin Yazıcı'nın Önsözü, tashihî ve hâşiyeleriyle; Anraka — T. T. K. Basımevi, I, 1959; s. 333). Gene Sipeh-sâlâr, Sultan Rükneddîn ve Emir Pervâne'nin recalarıyla ve Çelebi Husâmeddîn'in dileğiyle bir cumâ günü vaaz verdiğini bildirir (s. 131-132). Eflâkî de, Mu'ineddîn'in ve Sultan Veled'in recası üzerine Mevlânâ'nın Konya büyüklüğünü kurmayıp vaaz verdiğini yazıyor ki bu vaaz, herhalde Şems'ten sonra verilmiş olarak (I, s. 164). Eflâkî, bundan başka, bilhassa ilk zamanlarda Mevlânâ'nın vaaz verdiğini, Şems geldikten sonra ders okutmayı, vaaz vermeyi bıraktığını söylüyor (Aynı basım; II, Ankara — T. T. K. Bas, 1961; s. 620). Aynı kitap, Mevlânâ'nın, Şems'ten önce vaaz vermekte olduğunu (I, s. 88), Şems'ten sonra vaazı bıraktığını bildiriyor (I; s. 88). Gene aynı kitaptan, Mevlânâ'nın, bir Cumâ günü, Kal'a mescidinde vaazettiğini ve vaazda XCIII. sûreyi tefsîr eylediğini öğreniyoruz (I, s. 171-172). Mevlânâ'nın,

Zâhid-i kışverî budem vâz-ı minberî budem

Kerd kazâ-yı dil merâ âşık-ı kef-zenân-ı tu [*]

heyetini de sözünü ispatlamak için alan Eflâkî (II, s. 624), bir kere daha, ilk zamanlarda vaaz verdiğini kaydetmektedir (II, s. 705). Geye aynı kaynak, Mevlânâ'nın, birgün Sadreddîn'i (673 H, 1274) ziyârete gittiğini, şeyhin hadis okutmakta olduğunu, Mevlânâ gelince dersi ona terkettiğini ve Mevlânâ'nın hadis okuttuğunu bildiriyor (I, s. 393). Aynı kitap, Şems'ten sonra Mevlânâ'nın, büyüklerin recaları ve Kuyumcu Salâhaddin'in (657 H, 1258) dileği üzerine vaaz verdiğini söylemekte (II, s. 709), Kadî İzzeddîn'in, Konya'da yaptırdığı Cuma mescidinde, Mevlânâ'nın vaaz verdiğini bildirmektedir (I, s. 105). Kadî İzzeddîn, 656 da (1258) şehid edildiğine göre bu vaaz da Şems'ten sonradır (b. Mektuplar; Açılama; s. 239). Bunlardan daha eski ve sağlam bir kaynak olan “İbtidâ-Nâme” de, Mevlânâ'nın Şems'ten sonra vaazı bıraktığını söyler (Celâl Humâî başını; Önsözü, tashihî ve notlarıyla; Tehran; 1355 H. 1315 Şeşî hicrî; s. 43, b. 22).

[*] Ülkenin zâhidiydım; minberde vaazederdim; gönül kazası beni, sana karşı ellerini çurpan bir âşık etti-gitti.

Görülüyor ki Mevlânâ, Şems'ten sonra birkaç kere vaazetmiştir; fakat kaç kere vaaz ettiğini kesin olarak söylemeye imkân yok. Ancak, önceleri, bilgilerin çoğu gibi, meselâ muayyen günlerde ve yerlerde vaazederken, Şems'ten sonra bunu da bir külfet saydığı ve recâ ve niyâz üzerine vaazettiği muhakkak. Şems, Konya'ya, hicrî 642 cumâ-delâhırasının yirmi altıncı cumartesi günü gelmiştir (26 Kasım 1244, Mevlânâ Celâled-din; III. basım; s. 302).

«Macâlis-i Sab'a» nın, Sultan Veled'in bir vazamdan bahsederken, önce hâfızların Kur'ân okuduklarını, sonra Sultan Veled'in, vaaza bir hutbeyle başladığını bildiriyor (II; s. 812-813).

«Macâlis-i Sab'a» nın, yedi meclisinde de vaaza, cümleleri secî'li bir hutbeyle başlanmakta; bu hutbede, birçok âyetten istidlâl yoluyla ALLÂH'ın kudreti, hikmeti, ululuğu, birliği övülmekte, hutbenin sonunda Hz. Peygamber'e, dört dostuna, muhâcirlerle an-sâra; bâzı kere, VII. mecliste olduğu gibi Hasan ve Huseyn'e rahmet okunmakta; ondan sonra duâ mâhiyetinde olan münâcâta geçilmekte, sonra da bir hadisle vaaza başlan-maktadır. Hadis anlatılırken âyetler, daha başka hadisler, söze ve konuya uygun hikâ-yeler, pek edebî, pek güzel olmakla berâber halk seviyesine inilerek, çevreden ve yaşa-yıştan örnekler alarak birbirine ulanmakta; son-uç, tekrar, tekrar, fakat her defâsın-da bir başka şekilde belirtilmektedir. Sonlara doğru, I. ve II. meclislerde olduğu gibi Besmele, uzun uzadıya, dîni târihten olaylar anularak canlı bir tarzda şerhedilmekte, en sonunda, ALLÂH'a hamdedilerek, Hz. Peygamber'e ve soyuna, sahâbesine salavât verilercek vaaz, son bulmaktadır.

Dâimâ söylediğimiz gibi burda, gene söyleyelim: Mevlânâ'nın konuşmasıyla yaz-ması, şiiriyle nesri arasında hiçbir üslûp ayrılığı yoktur. Divân-ı Kebîr ve Mesnevî, na-sıl düşüncelerin, sezîşlerin, gelişlerin, buluşların vezin ve kafiye kabına girmesinden doğmuşsa, nasıl bu iki eser arasında hiçbir ayrılık yoksa, Mesnevî'de nasıl hikâyeler anlatılıyor, örnekler veriliyorsa, Divân-ı Kebîr'de, nasıl sırası geldikçe bu hikâyelere, bu örneklerle, tabîî gazel, yahut tercîî kâğıpları içinde dokunuluyorsa, «Mektuplar» da da onlar, yazdırılırken, örneklerle, temsillere girişilmekte, başlıklardaki hitaplardan başka, bütün mektuplarda halk diliyle konuşulmaktadır. «Macâlis-i Sab'a» da da hutbelerden ve kısmen münâcât fasıllarından başka, halk diliyle, halk seviyesine inerek, hikâyelere, temsillere, örneklerle dokunarak, arada şiirler inşâd etmek, hadisleri hikâyelerle, şiir-lelerle anlatmak sûretiyle ve aynı üslûpla konuşmadadır Mevlânâ. Temsilleri, şiirlerinden olduğu gibi halktan, günlük, gündelik yaşayıştan, devrinden ve târihten almaktadır. Şişe yapana bez çırpanın, ayağıyla çaput dövüp yıkayanın bir yerde çalışmayacağı, zenci ile beyaz yüzünün bir olamayacağı, Temmuz ayında, güneş altında buz satılmayacağı, satılınca yadek buzun eriyeceği, ateşte kızmış, kızarmış saç, taşın hemencecik de-lebileceği, okun temrene muhtâc olduğu, mihrâba yapılan kandil resminin ışık vermi-yeceği, divara resmedilen meclis tasvirlerindeki güzellerin canlı güzel olamayacağı, ba-lığın suya doyamayacağı, bütün bunlar arasında, gulyabânilerin, sinir bozukluğu yü-zünden gölde duyulan seslerin, kervan halkının helâkine sebep olacağı, yahut kasaptan et çalan kuş, Barsîsâ'nın şehvet yüzünden, dininden, imanından oluşu, tilki ile davul, pâdişahla kul, Âzim'in gördüğü şaşılacak şeyler... gibi halk hikâyeleri; bunlarla berâ-ber, Hz. Hamza'yla Vahşî'nin kıssası, peygamberlere âit kıssalar, hadislerin şerhi sıra-sında söylenen hikâyeler, sûfilere âit menkabeler, Mevlânâ'nın vaaz meclislerini beze-yen, renkleştiren, halka sindiren unsurlardır.

San'atı san'at için değil, halk için kullanan, daha açıkçası inancını, halka olan sevgisini, gerçeğe bağlılığını san'at hâline getirecek bir kudrete sâhip bulunan Mevlâ-nâ'nın, bu yedi mecliste şerhettiği hadisleri, konuları bakımından yazıyoruz:

- I. Toplumun değerden düşmesi, bozguna uğraması, bozgunculuğa düşmesi yü-zündendir; böyle zamanda yapılacak iş; kurtuluş çaresi.
- II. Suçlardan kurtulup çekimme sınıma giriş.
- III. İnançtaki kudret.
- IV. Kendilerini kulların hayrına adanmış olan, kendisi için yaşamayan kullar.
- V. Bilginin değeri.
- VI. Gaflete dahiş.
- VII. Aklın önemi.

Bu yedi mecliste, asıl şerhedilen hadislerle beraber kırkbir hadis geçmekte. He-men her hadis, içtümâî bir değer taşımakta.

Meclislerde, bilhassa Senâî'nin (525 H. 1130-1131), «Hadıkat ül- hakıyka ve şe-riat üt-tarika» sından, divânından, Attâr'ın (627 H. 1229-1230) divânından şiirler bulan-duğu gibi Mevlânâ'nın Divân-ı Kebîr'inden, Mesnevî'sinden beyitler ve rubâîler de var. Bâzı beyitler, Fihî mâ-fık'te ve Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'nin (638 H. 1240-1241 «Ma'ârif» inde de anılmakta. Hatîâ III. mecliste, Sultan Veled'in «İbtidâ-Nâme» sinden beyitler bile var.

I. mecliste geçen «zenci-ayna» hikâyesi, Şems'in «Makaalât» ında ve Mesnevî'nin II. ve VI. cildlerinde geçer. Aynı meclisteki Süleyman Peygamberin tacının eğrilmesi, biraz değişik bir şekilde, IV. ciltte anlatılmakta; Nasûh'a âit hikâye, V. ciltte pek gü-zel bir tarzda izâh edilmekte. II. meclisteki tilki ile davul hikâyesi, Mesnevî'nin II. cil-dindedir; aynı mecliste anlatılan Süleyman-Belkays kıssası, I. ve VI. ciltlerde pek güzel ve etraflıca anlatılmıştır. III. meclisteki H. Peygamber'in Hârîse'ye soruları ve onun cevapları, Mesnevî'nin I. cildinde, H. Peygamber'le Zeyd arasında geçer; Hârut-Mârut kıssası, III. ciltte anlatılır. V. meclisteki harîs öküz ve öküz açlığı hikâyesi, V. cilttedir. H. Peygamber'e ve başka peygamberlere âit kıssalarsa, Mesnevî'de, birçok yerlerde, münâsebet düştükçe ve defâlarca geçer. Burda, II. mecliste, hutbede, vaktin pâdişahına, adı anılmamak üzere ve kendisini unutmadığını bilhassa kaydeden ve «üstâdım» sözü-yüyle kadri yüceltilen birine, anasma, babasına duâ ettiğini de söyleyelim, ihtimâl «üstâd» dediği bu zat, devrin büyük bilginlerinden ve kendi dostlarından biridir; belki de Kadı Srâceddin'dir (682 H. 1283).

Mesnevî'nin birinci cildi, 656 hicriden (1258) önce bitmiştir. İkinci cilde, 662 yılı Recebinin onbeşinci günü başlanmıştır (1264). Son cilt, Mevlânâ'nın vefâtından (672 H. 1273) pekaz önce tamamlanmıştır (Mevlânâ Celâleddin, III. basım; s. 120-122). Ma-câlis-i Sab'a" da Mevlânâ'nın Divân-ı Kebîr'inden beyitler olduğu gibi Mevlânâ'nın ru-bâîleri de var; ayrıca Mesnevî'nin II. ve VI. cildinde beyitler mevcut. Bütün bunlardan başka, Sultan Veled'in «İbtidâ-Nâme» sinden de zâhitle ârifî kıyaslıyan beyitler, aynen alınmış. Bunlara nazaran hükmümüzü şöyle verebiliriz:

«Macâlis-i Sab'a», yâni Mevlânâ'nın yedi vaazı, ihtimâl Sultan Veled, yahut Çe-lebi Husameddin tarafından, vaaz esnâsında not edilmiş, fakat zaptedildiği gibi bırakıl-mamıştır. Esâsa dokunulmamak şartıyla bunlar, tekrar gözden geçirilmiş, eklentiler ya-

pılmış, belki kendisine de gösterilmiş, belki kendisinin de tashihinden geçmiş, bu kitap, bu sûretle tekemmül etmiştir. Bu gözden geçirme işini, "İbtidâ-Nâme" den beyitler alındığına göre Sultan Veled yapmıştır. Sultan Veled, "İbtidâ-Nâme" yi, Seyh Kerimüddîn'in vefatından sonra, yani 691 hicri ile (1291) kendi vefat yılı olan 712 (1312) arasında yazdığından (Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; s. 33; kitâbe; s. 355 ve s. 43), "Macâlis-i Sab'a"nın gözden geçirilip düzene sokulması da bu yılların arasındadır demek, sanırız ki doğru olur. Ancak, Sultan Veled, zâhidle ârifî kıyaslıyan bu beyitlere, «bu iki bölümü bildiren sözleri, en doğru, en isâbetli olarak, o serverden dinle» meâlindeki şu beyitle başlıyor:

Nakl-i sâib şinov ezon server
Der beyân-ı sūfât-ı in du nefer

Beyitler, "Hadîka" veznindedir; bu bakımdan belki de "server" diye anılan zât, Senâî'dir ve S. Veled, bu beyitleri "Hadîka" dan nakletmektedir. Biz, bu beyitleri, "Hadîka" da bulamadık; fakat S. Veled'in elindeki bir yazmada bulunabilir. Bu takdirde, "Macâlis" teki bu beyitler, "İbtidâ-Nâme" nin yazılmasından önce de, bizzât Mevlânâ tarafından vaaz esnâsında, Senâî'den nakledilebilir. Ancak meclislerde, Mevlânâ'nın divânından, Mesnevî'sinden, rubâîlerinden de nakiller olduğuna bakılırsa ilk hükümün daha isâbetli olduğunu sanıyoruz.

"Macâlis-i Sab'a"nın metni, 1937 de Dr. Feridun Nâfiz Uzluk tarafından İst. Boz. kurt Basımevinde bastırılmıştır. Bu basımda, rahmetli Kitapçı Rızeli Hulusî'nin tercemesi de var. Düzeltme işlerine, Üsküdar Mevlevî Seyhi Ahmed Remzi nazâret etmiştir. Fakat esefle söyleyelim ki metin, baştan başa yanlışlarla doludur. Meselâ, I. mecliste, düzeltme cetveline girmiyen onaltı yanlış var. « بسودای اخي ، بسودای رخي »

(s. 11, satır 4), « مکر ، مکو » (s. 12, sa. 9), « برای نهادند ، بر نهادند » (s. 13, sa. 11), « نکش برآه بکنندش ، نکش برآه بکنندش » (s. 30, sa. 21), « اندر نفس تک سررام ، سررام » (s. 21, sa. 11) olmuş. Hattâ XXXII. sürenin 17., X. sürenin 90., VII sürenin 204., LXXI. sürenin 25. âyetleri dahi yanlış. Bu yanlış metnin tercemesi, nasıl olabilir; hele terceme işine girmiş zât, farsçayı hiç bilmezse... Delil mi istiyorsunuz? IV. mecliste, bir şiirdeki,

خشانی زجان بآین تر ترشانی زقند شیرین تر

heyitini, yani, «Susmaktadırlar, candan da daha gizlidir, daha cevvaldır, feyizlidir on-ların yüzleri ekşidir; fakat baldan, şekerden daha da tatlıdır onlar» meâlindeki beyti, «Küpleri cennet suyundan daha âbıdar olduğu gibi terleri de baldan tatlıdır» diye Türkçeye çevirmiştir bu mütercim (s. 98); yani «خشانی» deki ilk heceyi «hum» okumuş, sonundakini de «işan» muhaffefi sanmış, «Türüşânî» nin ilk kısmını «ter» sanarak bu ağlanacak çeviriyi icâd etmiştir. V. meclisteki «دی شنیدی که رفت نادانی» mısramı, «Hani bir âlimi derler ki işittin sen de» diye çevirmiş (s. 116), çeviride «nâdan», «dânâ» olmuştur. («Âşıkân-ı musibet dîdeye oldum emîn» mısramdaki «âşıkân» sözünü, «âşıkân» yerine kullanacak kadar lisanda tasarruf yapan cesûr bir zât-tır bu mütercim: Allah takstrâtını bağışlasın, Dr. F. N. Uzluk'un büyük bir hüsn-i ni-yetle giriştiği bu iş, tashih ve terceme hatâları yüzünden başardamamıştır. Bu bakımdan, "Macâlis-i Sab'a" yı, yeniden ele almak lüzumunu duyduk.)

"Macâlis-i Sab'a"nın en doğru ve sağlam nüshası, Konya'da, Mevlânâ Müzesi K. da, 79 no'nda kayıtlı mecmûadadır. "Fihî mâ-fih" ve "Mektuplar" da esas olarak kabûl ettiğimiz bu nüshada "Macâlis", Sultan eVled'in vefatından kırk-kırkbir yıl sonra yazılmıştır. Mecmuayı tertipliyen, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddîn'in elyazlarını dahi görmüştür (tavsifi için "Fihî mâ-fih" in ve "Mektuplar" ın sunus kısımlarına bakınız; s. XVII - XIX, XXII.). "Macâlis-i Sab'a", bu mecmûanın 89. b. 197. a yapraklarındadır. Sonunda şu ketebe var :

تمت المجالس بحمد الله المحمود بكل مكان والمذكور بكل لسان
يوم الثلاثاء في أوائل ربيع الآخر ثلث وخمسين وسبع مائة
والصلاة على نبيه محمد المرسل عن عدنان
وعلى صحبته الجواد الحسان الطاهرين
عن شوائب الحسبان انه كريم منان

Terceme esnâsında, lüzum hâsıl oldukça N. F. Uzluk'un basımına da mürâcaat ettik ve bâzı mühim farkları notlarla gösterdik. Tercemede üslûp özelliğini vermiye bil-hassa çalıştık. Metinde geçen âyetleri, ayrıca göstermek için sona almadık; bulunma-sını kolaylaştırmak için not halinde ve numaralarla gösterdik. Hadisleri, meclislerin sı-rasına riâyet ederek son kısma aldık ve kaynaklarını, sahife numaralarıyla işaretledik. Gene metinde geçen şiirleri Senâî'nin, "Hadîka" sını, divânını, Attâr'ın ve Mevlânâ'nın gününü bulamadıklarımıza da belirttik. Bu tarama işinin ne kadar yorucu olduğunu, ne ka-dar zaman aldığını söylemiye sanırım ki hâcet yoktur. Onun için bulamadığımız şiirler için

العذر عند الناس مقبول

diyecek ve özür dileyeceğiz. Metinde geçen ve açıklanması gereken husûsî adlarla hikâ-yeleri ayrı bir bölümde, alfabetik olarak izâh ettik; hangi mecliste geçtiğini de belirttik; en sonra, bâzı lûgatlere âit de bir açılama ekledik. Bizde metin basmanın ne kadar güç olduğunu söylemiye hâcet yok. Millî Eğitim Bakanlığı bu işi ele almaz; müesseselerin bu işi ele aldığı yoktur; kütüphâneler, satılmaz diye basmazlar; bu işe yaklaşmazlar. Fakat gönül ister ki Mevlânâ'ya âit en sağlam, en doğru metinler de basılsın ve bu şeref, bize âid olsun; başkalarına müracaattan müstağnî kalalım. Ama bu işi kim yapacak; bu dilek, ne vakit gerçekleşecek? Bilemeyiz.

Kusurlarımızın, Mevlânâ sevgisine bağışlanmasını dileyerek ondan, onun sözlerini, den aldığımız bu sunuş sözünü kesiyor; hâmiş oluyor; sözü söz ıssına bırakıyoruz.

Bende-i bendegân-ı Mevlânâ
Abdülhâki GÖLPINARLI

11 Safer 1385; 11 Haziran 1965
Cumua

Rahmân ve Rahîm Allah Adıyla

(Birinci Meclis)

Hamd, âlemi âletsiz yapan, gönle gelen herşeyi, söylenen her sözü, uğ-
ranan her hali bilen, oluruna bağlanacak ve halden hale girilecek her türlü
sıfatın, zâtına yol bulmasından münezzeh olan Allâh'a. Bir padişah'tır ki
hiçbir kimsenin, onun hükmüne, onun buyruğuna karşı durmaya gücü yok-
tur. Allah'lığını apaçık delillerle bildirmiştir; akıl gözü, doğru - düzen ba-
kar, yerli yerinde görürse, birliğine şahadet eder. Gücü - kudreti, her
mahlûkun gücünden - kudretinden üst olmuştur; dileği her yaratılmışın di-
leğinden üstün olup ister o yaratılmışın âleyhine olsun, ister lehine; hükmü,
yerine gelmiştir. Bir kişiye başarı vermiş, çalışmasını verimli kılmış, halini
düzene sokmuştur da büyüklüğünü görsün diye gönlünden şüphe perdesi-
ni kaldırıp açmıştır. Birini de tek başına bırakıp aşağılatmış, şaşkınlık ve
bilgisizlik yerlerine sürmüş, vaktini yitirmiş, yaptığı işleri yok etmiş, lût-
funu, ihsanını, keremini ona haram etmiştir. Halkı, helâk uçurumundan,
azap tehlikesinden kurtarmak için **M u h a m m e d ' i**, esenlik ona, «**Her ya-
na yayılan sancakla, kınından sıyrılmış kılıçla göndermiş**», peygamberliği-
nin güneşini dolunaylar gibi parlak bir toplulukla kuşatıp doğdurmuştur;
kalbine de, nur gibi parıl parıl parlayan ve kalplere şifa olan bir kitap in-
dirmiştir. «**Ey insanlar, rabbinizden size bir öğüt ve gönüllerdeki derlere
şifa geldi.**» [1] Halk aslı olmayan şeylere uymuşken onu doğrulukla ve doğ-
ru yolu göstermek için gönderdi; onlarsa körlerdi, görmüyorlardı; sağır lar-
dı, duymuyorlardı; dilsizlerdi, konuşmıyorlardı [2]. Allah'ı bırakıp da on-
dan başka hiçbir şeyi yaratmıyan, yaratamıyan bir varlığa mı kulluk ederler?
Oysa, kendileri de yaratılmışlardır [3]. Yalanlıyanlar, onu yalanlamakla
kutsuz oldular; gerçekleyenlerse, onu gerçeklemek yüzünden kutlu oldular.
Allah'ın rahmeti ona ve soyuna olsun; bilhassa suçlardan çekinen **A b û -
B a k r ı s - S ı d d ı y ı k ' a**, doğruyla aslı olmıyanı ayırdeden temiz **Ö m e r e**,
iki nur ısı arınmış **O s m a n ' a**, tanrı rızasını kazanmış, ahbine vefâ eden
A l i ' y e, başka muhacirlere, ve ansâra olsun; çok çok esenlikler onlara.

Münâcât.

[1] Kur'an-ı Kerim; X, 57. [2] Bu sözler, şu âyetlerden alınmıştır: II, 18, 171; VII, 179, 195, 198; X, 43; XXVII, 85; XXXVII, 92. [3] Bu söz de VII. sûrenin 191, XVI. sûrenin 20., XXII. sûrenin 73. ve XXV. sûrenin 3. âyetlerinden alınmıştır.

A benim sultanım, a benim padişahım, bizim hırs ateşimizi rahmet su-
nunla söndür; özliyen canlara birlik şarabını tattır. Gönlümüzün özünü ma-
rifet ışıklarıyla, birlik sırlarıyla nurlandır, aydın bir hale getir. Sonsuz, kı-
yısız-bucaksız rahmet ovanda açıp yaydığımız umut tuzaklarımızı, dilek ağ-
larımızı kutluluk kuşlarıyla, yücelik avlarıyla şereflendir, yücelt. Bağrı ya-
nanların seher çağlarında çektikleri âhları, kabûl ediş, kerem buyuruş ku-
lağıyla duy. Âşıkların, o canların topluluk yerine çektikleri hasret yanışiyle
her solukta gökkubbeye ağan gönül dumanlarını, buluşup kavuşmanın gü-
zel kokularıyla bürü. Aşk saltanatının damına, bekçiler gibi sopacıklarını
vuran sözlerimize, söyleyip işittiklerinize, «**Ecirlerini sayısız olarak öder**»
[4] lûtfundan dâimî ihsanlarda bulun; sözlerimizi, hâlin özü, özeti kıl; hâli-
mizi, söz ve dedi-kodu tehlikelerinden geçir, kurtar; iki dünyanın da kötü-
lüğünden koru; düşmanların bize olmasını, başımıza gelmesini diledikleri
şeyleri bizden uzaklaştır; dostların, hakkımızda diledikleri, umdukları, şey-
lerden daha yüce kıl, daha iyi et bizi ey lûtf hazinesi sonsuz olan, ey geniş
denizi, keremiyle, ihsaniyle uçsuz-bucaksız bulunan. Allah ona rahmet etsin,
esenlik versin; **M u s t a f â** nın hadislerinden bir hadisle vaaza başhyalım:

«O korkutucu müjdeciden, o eşî-örneği bulunmayan korkutucudan; şeri-
at ıssı peygamberlerin ulusundan, gökyüzünün de, yeryüzünün de ışı-
ğundan, rahmetlerin en üstünü, övüşlerin, esenliklerin en parlağı ona olsun;
peygamberlerin en güzel, en açık ve yerinde söz söyleyeninden gelen en doğ-
ru hadisler arasında rivâyet edilen hadistir; buyurmuştur ki:

«**Ümmetimin değerden düşmesi, bozgunluğa düştüğü, bozulduğu za-
man olur; ancak ümmetimin bozgunluğa düştüğü zaman benim sünnetime
sarılan değerden düşmez, bozulmaz; hem de ona yüzbin şehidin sevabı ve-
rilir.**» Allah'ın elçisi doğru söylemiştir. İki âlemin elçisi insanlara ve cinlere
yol gösteren, «**Ömriin hakkıyçın**» hususiyetine mazhar olan [5], «**Sen ol-
masaydın**» yüceliğiyle yüceltilen, «**Ben Arabın en güzel söz söyleyeniyim**»
hükmünce en güzel ve yerinde söz söyleyen, «**Â d e m de, ondan sonraki-
ler de kıyamet günü benim sancağımın altındadır; fakat övünmem ben**»
hükmünce kendisine uyulan, izi izlenen, «**Yokluk övüntümdür**» diyen, şö-
le buyurmaktadır: Ümmetimin değerden düşmesi, bozgunluğa düştüğü za-
mandadır. Yâni, benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir; hiçbir pey-
gamberin ümmeti de benim ümmetimden üstün olmayacaktır; netekim üm-
metim, **İ s â ve M ü s â** ümmetinden üstündür. Dinimin önceki dinlerin hü-
kümelerini kaldırdığı gibi benim dinimin hükümlerini kaldıracak, bozacak.
değerden düşürecek bir din de yoktur. Ey Allah'ın elçisi dediler; o halde
ümmetin ne yüzden değerden düşer? Buyurdu ki: Ümmetim bozulmaya
başladı mı, bozunculuğa girişti mi, giyindikleri, iki dünyada da parıl-parıl

[4] XXXV, 3. [5] XVI, 72.

parlayan «**Tanrıdan çekinme elbisesi daha da hayırlıdır**» [6] elbisesini,
suç dumanı bürür; giyinmiş oldukları gökyüzünün o atlas elbisesini, **M u-
h a m m e d**'e mensup o değerli ipek kumaşı yıpratırlar; islere-paslara bularlar,
değerden düşürürler. Ey Allah'ın elçisi dediler, böylece islere-paslara bulanır,
değerden düşer, suç isiyile değersiz bir hale gelir de, «**Şüphe yok ki Allah,
kendilerine cenneti vermek üzere inananların canlarını, mallarını satın al-
mıştır**» [7] müştrisi alıcılığa girişmez, onların değerden düşmüş kulluk ku-
maşlarını almaz, «**Ecirlerini sayısız olarak öder**» [8] pahasını vermezse;
onlar da parasız-pulsuz, azaksız-sermayesiz kalırlarsa halleri nicolur? (Şiir)

Sen, aldamsı yurdunda, Temmuz ayında, Nişâbur'da
kar satan kişiye benziyorsun.

O adam, Temmuz ayında karcağızını önüne koymuştu;
kendisi de yok-yoksul biriydi.

Sıcaktan kar eriyor, adam da dertle yanan bir yürekle
soğuk ahlar çekerek

Şu sözü söylüyor, gözyaşları yağırdırıyordu:

Mahmız pek kalmadı, kimse de satın almadı.

(Bu şiirde anlatılan adam gibi) feryad ederlerse, şu varlık karımız de-
ğersiz bir hale gelip, suç güneşinin ıssısıyla erimiye başlarsa, gene malımı-
zın değer bulması, umut keselerimizin dolması için biz kar satanların çaresi
nedir dediler. Cevap olarak buyurdu ki: Ümmetimin değerden düştüğü za-
man ancak benim sünnetime sarılan değerden düşmez.

İşî bozulup şaşırın kişinin, bir ipe sarılması yeğdir.

Sünnetim şudur: Dostlarını, yollarını yitirdiler de, yanlış yola saptılar,
suç tikenliğine ayak bastılar da ayakları o tikenlikte yaralandı mı, inad
edip, ısrar edip o tikenliğe gitmemeleri gerek; çünkü inat kötü şeydir.

Yoluna gül bahçelerinin kapılarını açtı; a yahnayak,
niceyebir tikenliğe gideceksin?

★

İşlediği işlerde inad eden kişiyi, yedi değirmenin dönüşü
unufak eder.

Ayaklarının tikenden yaralandığını gördüler mi, yanlış yola saptıkla-
rını bilmelerini, tikenliğe düştüklerini anlamaları, önlerine, artlarına bakıp
yoldaki belirtileri görmeleri gerekir. Çünkü ben, bu feryada erişilmez, iz
belirnez yolda, yolcular o belirtileri arayıp bulsunlar, akılları şaşıp baş-

[6] VII, 26. [7] IX, 111. [8] XXXIX, 10.

ları dönmesin, avcuların karda avın ayak izlerini aradıkları, o izleri izleyip koştukları gibi bu sapıklık, bu azgınlık karında benim, adı sünnet olan ve doğru yol gösteren, önceki ve sonraki ayak izlerimi arasınlar, bulup birbirlerine söylesinler diye havaya belirtirler koymuşum, bu çölde ırmaklar akıtmışım, birbirini üstüne taşlar yığmışım. Benim ayak izlerime uyarlar da suç tikenliğinden yuları çevirirlerse makbûl oluş gül bahçesine dalarlar; ebedî zevk ve sefâyâ dalan, sonsuz padişahlık süren güzellerle, şehitlerle at-başı beraber yürürler; bilece oturur, düşer-kalkarlar; bir kadehten içerler, onlarla eş-dost olurlar. «O çeşit kişiler, Allah'ın nimetleriyle nimetlendirdiği peygamberlerle, gerçeklerle, şehitlerle ve iyi adamlarla eş olurlar.» [9] Hattâ bunun da yeri mi? Belki şehitlerin üstünlerinden de üstün olurlar; çünkü, «Ona yüzbin şehidin sevabı verilir» denmiştir. Ey Allân'ın elçisi, bu üs-tünlüğü niçin ve nasıl elde ederler dediler; çünkü onlar da iş yapmada, bunlar da; adalet terazisi de asılmış. Hangi adalet terazisi? «Ve gerçekten de insan ancak çalıştığını elde eder» [10] terazisi; söz budur ancak, elde ettiğin ecir, didindiğin, yorulduğun kadardır terazisi; «Artık kimin, terazilerindeki tartısı ağır gelirse» [11] terazisi. Senin bile zerre kadar aklın var da işçileri işe yollarsın; sonra da filân işçi bağda on gün bel belledi; filân işçi beş gün, filân işçi de bir gün çalıştı diye yazarsın; her birine işlediği işe göre para verirsın, yanılmazsın; böyle olduğu halde «Ben sizin bilmediğinizi daha da iyi bilirim» [12] bilgini «Zerre kadar bir şey bile gizli kalmaz ondan, göklerde olsun, yeryüzünde bulunsun» [13] hükmünün bilgini, o herşeyi bilen Tanrı, kara karıncanın kara taş üstünde kapkaranlık gecede, o incecik ayaklarla, düşüp kalktığını, koşup gittiğini bilir, görür; o kapkaranlık gecede, o karıncanın hızlı, yahut yavaş, yahut orta derecede gittiğini, yuvasına, yahut yem toplamaya yöneldiğini gören o yüce, o noksan sıfatlardan münezzeh Tanrı, o bilgin Tanrı, kullarının ne kadar zahmet çektiklerini, ne kadar çalıştıklarını, gönülleri hasretlerle, ahlarla dop-dolu âsilerin gözlerinden dökülen yaşların, tapısındaki âriflerin gönüllerinden sızıp damlayan kan katrelerinin, seher çağlarında, o çağları tesbih ederek geçirenlerin soluklarının sayısını, gece-gündüz, «Gerçeklik makâmında, çok kudretli bir büyük padişahın katında» [14], mücahede ülkesinin sahipleri olan, oynıya-güle nağmeler söyliyerek özlerinden gelen bir gayretle yürüten yolcuların adımlarının sayısını bilir.

Biz gece yolcuları, yalnızlık gecesinde yol alıp durmadayız;
Padişahların taçlarına, onları bayağı görerek bakmadayız.

[9] IV, 69. [10] LIII, 39. [11] CI, 6. [12] II, 30. [13] XXXIV, 3. [14] LIV, 55.

Canla-gönülle giderler; ne ata binerler, ne yaya yürürler. Gönülsüzdür onlar, gönüllerini vermişlerdir; binekleri de yoktur, azıkları da. Güvenç, dayanç adımına binmişlerdir; parça-buçüğün da, tümün de ıssına giderler. «Yazarız önceden, dünyada yaptıklarını ve sonradan bıraktıkları izleri» [15] buyuran o bilgin Tanrı, cana-başa bakmayan kullanının can feda edenlerini, önüne ön olmıyan bilgisinde bir-bir, zerre-zerre, kıldan kıla, saymamış, bilmemiş olsun; imkân var mı buna? Mademki öncekilerin de, sonra gelenlerin de attıkları adımları, alıp verdikleri solukları, pişmanlıklarını saymıştır, yazmıştır; o adalet ıssı Tanrının adalet oku, kılı bile ikiye böler, peki; böyle bir adalet ıssının adaletine, böyle bir insaf ıssının insafına nasıl sığar, nasıl yakışır ki, bu işçiye yüz, yüzbin ücret versin de, aynı işi yapan öbür işçiye bir versin? Ey Allah'ın elçisi, ey gökyüzündekilerin de müşküllerini halleden, yeryüzündekilerin de, ey «Âlemlere rahmet olan» [16], müşkülümüzü hallet; bugün gökyüzündekilerin de müşküllerini halleden sensin, yeryüzündekilerin de.

Hakıykat erinin bu âlemden bir nişanı olsaydı,
Hatıra gelen bütün ilâhî remizlere tercemân olurdu.

Ovada uçan kuşlar, o âleme yol bulsalar, her kuşun
kanadından bütün müşküller halledilirdi.

Herkes aşk pazarına gelemeyiz; gelebilseydi her taşın dibinde
binlerce kervan görünürdü.

Allah ona rahmet etsin, esenlik versin, Allah elçisi, o önüne ön bulunmayan âlemin tercemanı, o arabin, acemin en fasîhi, o ilim ve kerem mâdeni, o davulsuz, bayraksız padişahlar padişahı, o kâinatın ulusu, varlıkların ve var olanların sultanı cevap verdi de buyurdu ki: Ey gerçek dostlar, ey uygun bir inançla benimle görüşüp konuşanlar, düşüp kalkanlar, bilin ki hani sel, bütün kuvvetiyle dağlardan, tepelerden aşıkçasına, coşa-köpüre denize koşar; ırmaklar, coşa-köpüre denize akar; binlerce elle, binlerce ayakla denize ulaşır ya; çünkü sular, birbirinin eli-ayağı, bineği-durağı ke-silmiştir; birbirine kuvvet-destek olmuştur su katreleri; bu kuvvetle dağlardan akar, ovalardan geçer, asılları olan denize ulaşırlar; her katre, «Dön rabbine, ondan râzı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak» [17] diye nâ-ra atar; bu neden şaşılacak birşey olsun? Asıl şaşılacak şey, asıl görülmemiş şey, asıl sarp ve güç iş şudur: Bir dağlıkta, yahut bir mağranın içinde, yahut da aman vermez bir ovada bir katre, tek başına kalır; o katrenin mâdeni, aslı denizdir; onu arzular; o elsiz-ayaksız katre, eli yokken ayağını atar; denizin özlemiyle elini uzatır; ne sel yardım eder ona, ne de bir dostu

[15] XXXVI, 12. [16] XXI, 107.

vardır. Öyle olduğu halde düşe-kalka yuvarlanmaya koyulur; özlem ayağıyla denize koşar; zevk bineğine biner, yol almaya koyulur. Ey çaresiz katre, toprak senin düşmanın, yel senin düşmanın, güneşin ıssısı senin düşmanın. Ulaşmayı dilediğin deniz de çok uzak. Ey elsiz-ayaksız katre, bunca düşman arasından denize nasıl varacaksın sen? Ama o katre, haldiliyle der ki: Ben bir katreyim ama uçsuz-bucaksız denizin yardımıyla içimde bir özlem var. «Biz emaneti yükledik insana; şüphe yok ki o, çok zalim oldu, çok bilgisiz bir hale geldi» [18] hükmünce zayıfım; «Şüphe yok ki biz, arzettik emaneti göklere ve yeryüzüne ve dağlara; derken onlar, onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular» [19] hükmünce bu çöde seller bile yol alamamaktan korkup titremektedir; bu amansız çölün tehlikesinden gökler bile titremektedir; dağlar bile rabbimiz, biz bu emaneti yüklenemeyiz, gücümüz yetmez diye feryad etmemektedir; yeryüzü bile ben o yol alanlara toprak keşilmişim ama canımda o güç, o kuvvet yok demektedir; fakat bir katreden ibaret olan insanın canı, hizmete bel bağlamıştır da der ki:

Sen bana bir yürek ver de yiğitliği seyret;
bana, benim tilkim de de arslanlığı gör.

Zayıfım, arığım, çaresizim ama değil mi ki can kulağıma «Andolsun ki biz Âdemoğullarını üstün ettik» [20] sesi ulaştı, o sesin inâyet eserlerini duydum; ne zayıfım, ne arığım, ne de çaresizim; dünyanın çaresini bulurum ben.

Okluğumu senin oklarınla doldurdum mu, Kafdağının bile belini çeker bükürüm.

Kendimi gördükçe, kendi gücüme güvendikçe zayıfım, gücüm-kuvvetim yok; bütün zayıflardan da daha zayıfım; bütün çaresizlerden de daha çaresizim. Ama bakışımı, görüşümü değiştirdim de kendimi görmedim, senin lûtfunu, senin yardımını gördüm mü, «O gün yüzler parlar, güzelleşir ve rahlelerinin lûtfunu bekler» [21] hükmünce niçin zayıf olayım; niçin çaresiz olayım; niçin çaresizlere çare bulmayayım? Niçin insan olayım; niçin o soluğun o zamanın mahremi kesilmiyeyim?

Ay yüzüm geldi mi, ben kim olabilirim ki,
ben kim olabilirim ki?
Zâtî ben kendimden geçtiğim zaman var olurum.
Bende bir kâr, bir varlık görürsen, bil ki o kâr, o varlık, odur.

[18] XXXIII, 72. [19] XVII, 70. [20] XXXIII, 72. [21] LXXV, 22-23.

Benden bir gölge görürsen bil ki o gölge benim.
Bana, o söz söylerse, Y ü s u f gibi «Size ne paylama var, ne kınama» [22] hükmü zuhur eder.
Fakat ben ona söz söylersem, M ü s â gibi «Beni kesin olarak göremezsin» [23] hükmü zâhir olur.

Söz hem gizlidir, hem meydanda; fakat o, daha fazla sever
Bana söz söylemeyi; o bana söz söyledi mi orda ben, söz kesilir-giderim.

Tekrar M u s t a f â 'nın sözünün anlamına, onu gerçekleyme, bil dirmeye, o can sırrını, o sözün ıyızünü anlatmaya döndük. Ne mutlu o kişiye ki özü vardır, canı vardır. O söz, öz ister ki özü bilsin, anlasın; can gerektir ki candan tad alsın. Ey benim aziz canım, ey beni arıyanım, dileye nin, sen arayıp dilemede bir perdeden çıktın mı, anlam gelini de bir perdeden çıkar. Sen, ikinci perdeden sıyrıldın mı, o da ikinci perdeden çıkar, belirir. O sana diyor ki:

Tek olur, birliğe ulaşırsan, gönlüm de birleşir seninle;
Halkın sevgisinden, insanların aşkından vazgeçerim.

Ama sen, gene tutar da dilek-istek hükmüne uyar, perde altına girer sen, o da perde ardına çekilir, gizlenir. Ey anlam gelini, ey âlemin dileği, ey gayb güzeli, ey ayıpsız olgunluk diyorsun; yüzünü gösterdin, neden gene perde ardına çekildin? O da cevap veriyor, diyor ki: Sen dilek, şehvet perdesinin ardına çekildin de ondan.

Sevgili, öyle darmadağın geldi ki sorma;
Ayrılığı öyle ateşlerle dopdolu geldi-çattı ki sorma.
Dedim ki: Yapma, etme; sen yapma da dedi, ben de yapmıyayım;

Bu bir tek söz, öyle hoşuma gitti ki sorma.

Bir gün, Allah ona rahmet etsin, S ü l e y m a n, «Yeli ona teshir ettik» [24] tahtına oturmuştu. Kuşlar havada kanat çarpmışlar, güneş S ü l e y m a n'a vurmasın diye bir kubbe kurmuşlardı. Hem taht uçuyordu, hem kubbe; «Sabahleyin bir aylık yol alırdı, akşamleyin bir aylık yol» [25] hükmünce havada uçmadaydı. Ansızın o nimetin şükürüne lâyık olmanın bir düşüncesi, S ü l e y m a n'ın gönlünden geçti. Hemen başındaki tacı eğrildi. Tacını doğrulttukça tac gene eğrilmede, gene yan yatmadaydı. A

[22] XII, 72, [23] VII, 143, [24] XXXVIII, 36, [25] XXXIV, 12

Tac dedi, doğru dursan a. Tac dile geldi de ey **S ü l e y m a n** dedi, sen doğrul. **S ü l e y m a n** hemen secdeye kapand, «**Rabbimiz nefsimize zulmettik**» [26] diye tövbe etti; eğri duran tac kendiliğinden başında doğruldu, düz durdu. **S ü l e y m a n**, sınamak için tacı eğrilittikçe tac, doğru, düz duruyordu. Azizim benim, senin tacın zevkindir, vecdindir, gönül ıssılığındır. Senden zevk gitti mi, dondun, buz kestin-gitti, tacın eğrildi artık.)

Halktan gelen zevkten beden varlığı doğar;

Hak'tan gelen zevkten gönül doğar, can doğar ey can [27].

Ey vaktin Süleyman'ı akla, ruha mensup peri yüzlüler, senin buyruğunun altında; nefse, şeytana mensup şeytan yüzlüler de varlık tahtının önünde koşmada.

Yüziüne karşı şeytan ve peri ordusu, çevrende saf düzmüş;

S ü l e y m a n saltanatı senin; yüzüğü yitirme.

Barışı savaştan ayırdet; çünkü iyi değildir

**Şişe yapanın sanat yurdiyle bez yıkayanın bez yıkadığı
yerin, bez çıptığı yerin aynı yer oluşu.**

Varlık dükkânında ibadet, zevk, şevk şişelerini yapanla dilek-istek bezlerini çırpıp döven, yıkayıp arıtan, bir arada olursa, şişeci, on gün bu dükkânda kulluk şişelerini yapar; bez çırpıcı bir ayak vurur, bir tekme atar, dükkân yerinden oynar, bütün şişeler kırılır-gider; «**Yaptıklarınız mahvolur gider de anlamazsınız bile.**» [28] Şimdi ey vaktinin Süleymanı, zevk ve öz doğruluğu tacını, canının başında görmedin mi, kendini donmuş, kararmış, sevdalara, karaktılara mahpus olmuş görürsün. Ey zevk, neredesin, ey şevk, hangi perdenin ardındasın diye bağırma başlarsın. O giden zevk, geri gelsin diye ne kadar çalışırsın, uğraşırsın; fakat gelmez bir türlü. O öz doğruluğu tacını başında ne kadar doğrultursan doğrult; gene eğrilir, gene doğru durmaz; sen doğrul da ben de doğrulayım diye seslenir sana. «**Şüphe yok ki Allah, bir topluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirmez.**» [29] Ululuk ıssı yapıcı, usanmadan verici, önüne ön, varlığına bir başlangıç bulunmayan, fazladan fazla verip duran Tanrı, ululuğu arttıkça artsın, böyle buyurur: Ben ki Tanrım, ben ki verenim, bağışlayanım; vereni, bağışlayanı yaratanım; kullara bir nimet verdim mi, onlar, yaptıkları işleri, aralarındaki düzeni ve yaşayışlarını de-ğiştirmedikçe âslâ değiştirmem. Şimdi ilk hadîsi tamamlamaya geldik; çün-

[26] VII, 23. [27] Bu beyit, bizim nüshamızda yok. [28] XLIX, 2. [29] VIII, 53.

kü bu sözümüze, «**De ki: Deniz mürekkep olsa tükenir rabbimin sözleri tükenmeden, hattâ o deniz kadar bir deniz daha eklense gene tükenir, yazılmaz**» [30] hükmünce son yoktur. Akıllıya bir işaret yeter. Buyuruyor ki: Ancak ümmetimin bozulduğu zaman sünnetime yapışan başka. Yâni o özlem geçen tertemiz can katresi cânân denizinden uzak kalmış, perdelerle örtülmüş, balçık âleminde, can ve gönül iştîyâkiyle kuru yeryüzünde balık gibi çırpınmadadır. «**İslâm garib olarak başladığı gibi garib olarak döner**» hükmünce öbür katreler de ona yardım etmezler. Bâzı katreler toprağa karılmıştır; bâzı katreler yapraklarda asılı kalmıştır; bâzı katreler karanlıkların vesveselerine dalıp kendilerini çarmıha germişlerdir; bâzı katreler, ağaçların dadılığıyla onların kökleri tarafından emilmişler, ağaçların köklerine girmişlerdir. Her can katresi, bir şeyle oyalanmada. Biri terzilik etmede; biri ayakkabıcılıkla uğraşmada. Biri ahilik sevdasına kapılmış; öbürü çeng dinlemeye düşmüş; daha öbürü de kokuya, renge kaptırmış kendini; denizi unutup gitmişler. O seller yüzbin katreydi; bir araya toplandı o katreler; «**Bir de ileri geçenler ki herkesi geçmişlerdir**» [31] hükmünce birbirinin gücüyle-kuvvetiyle yol açmışlar, akıp gitmişlerdir. Dostlardan ayrı düşen bu tek katre ise, o geniş mi, geniş, uçsuz-bucaksız yolu, çölü tek başına önüne koşmuş, dostsuz, yardımcısız, güveneceği, dayanacağı kimsesi olmadığı halde, sınıkları onaran, herşeyi yetiştirip geliştirene dayanmış, o sellerin yüzbinlerce katre ile aştığı çölleri, belleri tek başına aşıp geçmiye koyulmuştur. Bir tektir ki bin kişiye bedel; gönlü ganî bir erdir. Onları sayarsan azdır onlar; ama saldırdılar mı çoktur onlar. İşte o tek katre, yüzbinlerce katrenin yaptığı işi yapar. «**Ancak ümmetimin bozgunluğa düştüğü zaman benim sünnetime sarılan değerden düşmez, bozulmaz**» denmiştir ya. Artık bu, katre değil, katre şeklinde seldir. «**Şüphe yok ki İbrâhîm, tek başına bir ümmetti.**» [32] **P e y g a m b e r'e**, esenlik ona, **İ b r â h î m'in** ümmetinin hâlini sordular. Cevap geldi; **İ b r â h î m'in** ümmetini ne soruyorsun dendi; kendi başına hem ümmetti, hem bölüklerdi; hem padişahı, hem başlı başına orduydı. Hem katreydi, hem kendi başına seldi. Ümmet, yüzbin kişi olur; «**Şüphe yok ki İbrâhîm tek başına bir ümmetti**» [33]; bin kişiydi, belki de yüzbinlerce kişiydi o.

Bilgin kişinin varlık gemisi şaşılacak birşeydir;

Gözü gören kişinin kuyuya düşmesi şaşılacak birşeydir.

Denizde yüzip gezen gemiye şaşılmaz;

Bir gemide yüzbinlerce denizin bulunuşu şaşılacak birşeydir.

**Y û s u f'unun kokusu duyuldu mu, kör olanın
gözü açılır-gider.**

[30] XVIII, 109. [31] LVI, 10. [32, 33] XVI, 120.

A gönül, neden denizden ayrıldın? Öylesine denizden
ayrılır mı adam?
Denizden ayrılp karaya düşen balık, çabucak
tekrar oraya kavuşmak için çabalar, çürpür-durur.
Birisi aşk denizine karşı, gönül neden böyle coşar, deli-divâne
kesilir derse.
Sen cevap ver de de ki: Katre denizin özlemiyle
kararsız bir hale gelir, pervâsız kesilir.
Gene cevap ver de de ki: Zerre, güneşin karşısında
şaşkın bir hal alır, görünmez olur-gider.

Azizim benim, denizin ayrılığına alışan, hattâ denizi anmayan, kimi bir
yaprağa asılıp kalan, kimi toprağa karılıp emilen o can katresi, sanırım ki
bir edepsizlik etmiştir de onun ayağına bu tomruğu vurmuşlar, ayağını al-
tından, gümüşten, mücevherden bir bağla bağlamışlardır; o da o bağa, o
bağlantıya gönül vermiştir, âşık olmuştur da gümüşün, altının aşkıyla o ba-
ğı, bağ görmez. Artık ona öğüt vermiye kalkışma ki onun bağı öğütten de
kuvvetlidir; o yüzden öğüt ona yol bulmaz; öğütten faydalanamaz o.

Bu konağın malı-mülkü, atlası tez yürüyen cana bir
zincirdir.
O, altın zinciri gördü de aldı; can, o çölü aşamadı,
bir kuyu deliğinde kaldı-gitti.
O delik, görünüşte cennettir, gerçekteyse bir cehennem;
O, görünüşte gül yüzlüdür amma zehirle dopdolu bir yilandır.
Ey olgun olmıyanlar, sakının o gül yüzlüden;
çünkü o gül yüzlü, sohbet çağında cehennemliktir,
cehennemdir [34]

Öylesine bir hal bu ki, o adamın anlayış, biliş deliklerini o rengin, o
kokunun, o dedi-kodunun aşkı tutmuş, kapatmıştır; hem de öyle tutmuş,
öyle kapatmıştır ki, bir iğne ucu kadar bile bir delik, bir kertik kalmamış-
tır ki, öğüt ordan yol bulsun da girsin; hattâ öğüt verene düşman bile olur.
Çünkü Zenci daima aynaya düşmandır; öğüt verenler vaazedenlerse ya
aynadır, ya aynacı. Nefse âşık olanlarla dünyayı dileyenler, çirkin suratlı,
Zenci yüzlü kişilerdir. «Şu dünyada artlarından lânet ettik onlara ve kıyâ-
met günü de onlar, çirkin bir azâba uğrıyanlara katılacaklar» [35]. Ama
Z e n g i b a r vilâyetinde çirkinlik, kara yüzlülük nasıl görülebilir ki orda
erkek de aynı renktedir, kadın da, hepsi de birbirinin cinsindendir. Hele bir
bekle, ecel bineğine bindirsinler, bu âlden çıkarsınlar onları, yurtları yedi
kat gök olan ve ışık melekleri bulunan, «Büyük, hayırlı ve itaatlı» [36], gü-

[34] F. N. U. basımında bu beyitler yoktur. [35] XXVIII, 42. [36] LXXX, 16.

zel, Türkle Rûm yüzlü güzellerin yanına götürsünler; onlar, kendi rezillik-
lerini, o Rûm iline mensup rûhânîlerin katında görürler; hasret çekerler;
yanar-yakılırlar amma hiçbir faydası olmaz. İşte bu yüzdendir ki onlar ay-
naya da düşmandırlar, ayna ıssına da.

Bir Zenci yolda bir ayna buldu; aynaya bakıp yüzünü gördü.
Yassı bir burun, çirkin bir yüz, ateş gibi gözler,
kömür gibi bir çehre.
Ayna, onun aybını gizlemediğinden, hemen onu yere vurdu da
dedi ki:
Böyle bir çirkinlik ıssı olan, aybı, çirkinliği yüzünden elbette
yere atılır.
Benim gibi işe yarar birisi olsaydı, güzel bir yüz ıssı
bulunsaydı bu yolda böyle hor-hakıyr kalırmıydı bu hiç?

Ama T ü r k ilinden, R û m ülkesinden olup da çocukluğunda tutsak
edilerek Z e n g i b a r'a götürülen kişinin yüzündeki karalık zenciliğinden
değildir. Onun yüzüne bir düşman o karayı sürmüştür. Aynaya bakıp bem-
beyaz yüzündeki karalığı görünce acaba der, yüzüme ne sürmüşler; bütün
yüzüm neden ak değil? Demek ki aklıkla karalık savaştadır; hani «Andolsun
kıyâmet gününe ve andolsun kendini kınayıp duran nefse» [37] denmiştir
ya. Yahut da o, kara yüzlüler arasına düşmüştür; onlar, sen aksın, biz ka-
rayız; sen bizden değilsin diye onu yabancı sayarlar. O da yapayalnız, kim-
sesiz kalır. Onlarla uzlaşmak için kendisini yabancı tutmasınlar diye yüzü-
ne bir kara sürer; «Şüphe yok ki eşlerinizin ve evlâdınızın bâzısı düşman-
dır size» [38] hükmünce kara kızlar kendisinden ürüp kaçmasın diye yü-
zünü karalar. Bu kara kızcağızlar, şu geçici âlemin güzelleridir, dilberleri-
dir, tadlarıdır, şehvetleridir. Onlar sizin ay gibi yüzünüze düşmandır. On-
lar için yüzlerinize kara sürüyorsunuz ama kendinize gelin, kendinize; şu
karalığı yüzünüzden giderin; olmaya ki çok kalması yüzünden yüzünüzdeki
karalık asıl renginizi boza, onlarla sizi aynı renge boyaya; yüzlerinizdeki o
aklık, o kızzılık ışığı, zaman geçtikçe o karalığın altında pörsüye; eğreti ka-
ralık asıl renginiz ola. Tez o renkten ayrılmayı dileyin; yüzlerinizi onların
o berbat kara renginden arıtın; çünkü eğreti şey, zaman geçtikçe, eskidikçe
huy olur-gider. O vakit yüzünüzde, aklıktan armağan olan o ak renk kal-
maz; karalık can yüzünüzü kaplar; «Kim bir günah kazandı, vebâli kendisini
sardı, kapladıysa işte o çeşit adamlardır ateş ehli; onlar, ateşte ebedî kahrılar»
denmiştir [39]. Bir kez huy oldu, adama yamandı mı adam, kara yüzlülüktən
kurtulamaz. Netekim «Birgündür o gün ki yüzler ağarır, yüzler kararır» [40]
denmiş. Çünkü bir bölük halkın yüz karalığı, gönüllerindeki karalık, eğreti.

[37] LXXV, 1,2. [38] LXIV, 14. [39] II, 81. [40] III, 106.

dir; bazı kimselerinse aslıdır. Yarın kıyâmet deresinin suyu göründü mü, hemen başkaldırırlar; mahmur bir halde ölüm uykusundan uyanıp kalkarlar; yüzlerini yıkarlar; hani uyuyan kişi de yatağından kalkınca «Yüzlerinizi yıkayın» [41] hükmünce yüzünü yıkar ya; yüzlerini yıkayınca **T ü r k** olan, **R ü m** ülkesinden bulunan kişilerin yüzlerindeki karalık, o kutlu suyla gider, ama asıl bakımından Zenci olanlar, yüzlerini ne kadar yıkarlarsa yıkasınlar, yüzleri daha da kararır. Başlarını dereden çıkardılar mı, her iki bölük de hallerini apaçık görür. «Bir gündür o gün ki yüzler ağarır, yüzler kararır.» [42] Azizim, sakın şu geçici dünyanın kara işli sevdası, karalığı, şu buğday gösterip arpa satan, şu kara yüzüne ak boya çalmış olan, kendisini genç gösteren şu yalancı, şu düzenci kart dünyanın sevgisi, onun kötü, kara rengi huy olmasın sana; sakın ha; sonra Tanrı aynasına düşman kesilirsin; yarasalık, güneşe düşmanlık huyu, pekişir sende; güneşe düşman olursun sonra.

Gündüz pek aydındır ama günün ışığından

Nasipsizdir pencerelerini kapatan kişiler.

Kötü, çirkin huyları yüzünden pencere açmayı

âdet edinenlere, bunu hatırlayanlara düşmandır onlar;

Gözlerinin derdi yüzünden aydın güneşe düşman

kesilmişlerdir onlar.

O tay anasına dedi ki: Ana, biz su içerken

Boyuna bize ılık çalıyorlar;

Anası ne dedi? Dedi ki: Yürü, boş lâf etme;

Sen işine bak; onlar aslı olmıyan birşeyle

uğraşıp yatarlar [43]

T ü r k çocuğu, babasına, yüzünü yıka, yüzünü yıka diye usandırdın beni; yüz karalığı kötü bir şeyse o kara yüzlüler neden neşeli; biz yüzümüze düzgün sürünce neden bize gülüyorlar, niçin bizimle eğleniyorlar der. Babası da, sen der, işine bak, Ay gibi yüzünü, edeb ve ezel padişahı için beze; «Gerçekten de Allah güzeldir, güzelliği sever.» Onlar kendi çirkin suratlarına gülmedeler. «Şüphé yok ki suç işleyenler, inananlara gülerler.» [44]

Hepimiz Kur'an okuyanların en üstünü **f i l â n e d d i n'e** uyalım da canla-gönülle Rahmân'ın adını analım: «Rahmân ve rahîm Allah adıyla.» [45].

[41] V, 6. [42] III, 106. [43] Bu beyit, F. U. basımında yok. [44] LXXXIII, 29. [45] XXVII, 30.

(Gönül senin olgunluğundan bir nişan bulunca

Can, aşkı canının ta içinde buldu.

Can, senin konağını aradı, diledi;

Mekânsızlık âleminin ta içinde buldu.)

Senin civarında yere kapanan, yüz üstü düşen her can,

Senin kokunu aldı da onunla ebedî bir yaşayış elde etti.

Âşıklarının feryadlarını, coşup köpürüşlerini,

Ne varlık âleminde bulmaya imkân vardır, ne mekân

âleminde.

Canımız derdinle ağlayıp inlemeye koyuldu ama,

Derman da senin yüzünden sonsuz bir derde düştü.

Senin derdini elde edince de her derdin altında,

Bütün dünyanın dermanını buldu.

Canımız, sana bir bakınca, seni bir görünce,

Her aradığını sende gördü, sende buldu [46].

Bu adın tadını alanın himmetine karşı, arşın ta yücesinden ferşin ta altına dek ne varsa, bir sinek kanadı değerinde bile değildir. Bu ad, güzel. liğiyle kimi avlamışsa, hiçbir güzellik, hiçbir şöret, hiçbir renk ve koku, artık onu avlıyamaz. Hangi kulübeye bu adın güneşi vurmuşsa, hangi kulübeyi o güneş ısıtmışsa, dünya padişahlarının köşklerinin, saraylarının burçlarını, kübbelerini yollasınlar da o kulübeye kulluk etsin onlar. Kim bu adın kulluk küpesini kulağına takmışsa, dünyayı da unutmuş-gitmiştir, ahireti de. Kim bu adın tatlı mı tatlı kaynağından su içmişse, dünyanın mâmurluğu onun başgözüne de yıkık-dökük görünür, can gözüne de. Kutluluk güneşi, devlet burcundan bir gün doğar görünür; eski dost, gönül bucağından ansızın belirir; hani «Allah'ın, İslâm için gönlünü açtığı kişiye kim benzer ki» denmiştir [47]. Yani Tanrı der ki, seçtiğim, topraktan kaldırıp satın aldığım, bilgisizliğin, kendine tapmanın elinden kurtardığım, beğendiğim, kendisine beğenilecek, özenilecek huylar bağışladığım, kendisini, beğenilecek, özenilecek kulluk edeplerine lâyık kıldığım, seçip ayırdığım ve gönlünü vefâ ve temizlikle yoğurup açarak yumuşattığım inanan kulunun gönlünü, bizzat ben yardım; ben açtım; **C e b r â î l'e** de bırakmadım, **M î k â î l'e** de havale etmedim. Açtı, genişletti, bezedi, ısıttı sözleri aynı anlama gelir. Göğüs alanı bedenın ortasıdır. Göğüs, gönül Kâ'besidir; o harem, yer yüzünün ortasında olduğu gibi kinden arı olan bu gönül de bedenın ortasıdır. «İşlerin hayırlıları da ortalama olanlarıdır.» En iyi mücevher گردانلار ortasında bulunur. Yanlarına bir zarar gelirse ona zarar vermesin diye o mücevheri ortaya takarlar. Yanlarda bulunanlar âdetâ bekçilere benzerler. Gönül de ortada bir hazine gibidir. Sonra ne buyuruyor? «İslâm

[46] Bu şiir F. N. U. basımında yok. [47] XXXIX, 22.

icin.» Bazı müfessirler/burda «Lil İslâm» sözündeki «l» harfini temlik anlamına işaret saymışlardır. Yâni müslümanlıktan başka, gönülde hünerlere, bilgilere aid ne varsa hepsi de eğretidir; müslümanlıksa gönüldeki hakıktır ve maksat da odur. Netekim evden maksat gelindir; cariyecikler de değil, geline bakan, oda perdeciliğini yapan kocakarılar da değil, gelip gidenler de değil.)

Bismillâh o addır ki **İmrânoğlu Mûsâ**, rahman rahmet etsin ona, **Firav'n**'ın yüzbinlerce kılıcını, kılıç vuran, mızrak sancan, demiri çigneyip ezen ateş gibi ayakları bulunan ordusunu o adla altüst etti, bozdu-gitti.

Bismillâh o addır ki **İmrânoğlu Mûsâ**, **İsraisoğulları**'nın geçmesi için denizde o adla oniki kupkuru yol açtı; o adla denizden toz kopardı.

Bismillâh o addır ki **Meryemoğlu İsâ**, o adı ölüye okudu, apak saçlariyle ölü, o adın heybeti yüzünden dirildi; mezardan baş çıkardı. Ey mezarda **Münker** ve **Nekir**'in sorusunu inkâr eden, yoksa **İsâ**'nın seslenip ölüyü dirilttiğini de mi inkâr ediyorsun? **İsâ**'nın çağırmasıyla ölü mezardan baş çıkarır, kalkar da neden **Münker**'in, **Nekir**'in sesiyle ölü, kefeninden baş çıkarıp kalkmaz, soruya cevap vermez?

Bismillâh o addır ki hergün bunca topal, bunca belâya uğramış, bunca hasta ve kör, her sabah **İsâ**'nın, esenlik ona, kulluk ettiği yerin kapısı önünde toplanırdı. O, evrâdını bitirince dışarıya çıkar, onlara bu kutlu adı okurdu. Hepsi de hastalığından kurtulup sağ-esen evlerine giderdi.

Bismillâh o addır ki, Allah'ın rahmeti ona, **Mustafâ**, ayın ondör. düncü gecesi **Kâ'b**'e'nin çevresinde tavâf etmedeydi. **Mekk**e'de, sıcakın şiddetinden halkın çoğu geceleyin dışarıya çıkardı. **Abû-Cehl**, onu gördü; kızdı, hasedi coştı, kabardı, köpürdü. Tanrı bilir, gene bu büyüü hangi düzeni kurmada dedi. Allah rahmet etsin, **Mustafâ**, esirgeme yoluyla cevap verip ona dedi ki: Düzen nerde, ben nerdeyim? Ben halkı, senin gibi yol yitirmişlerin düzeninden, tuzağından kurtarmak için gelmişim. **Abû-Cehl**, peki dedi, büyücü değilsen avucumda ne var, söyle. Daha önce, bilerek avucuna çakıl taşları almıştı **Cebrâil-i Emin** gelip erişti, yâ **Muhammed** dedi, Hak sana selâm ediyor; selâm sana ey **Peygamber** ve Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana. Diyor ki: Hiç düşünme; sana onlar büyücü derlerse desinler, biz sana iyi adlar tak-tık; o adların bázısını halka söyledik; bázısını, anıyamazlar diye, «Halka

akılları mikdarınca söz söyleyin» hükmünce söylemedik. O kim oluyor ki sana ad takabilsin? Kula efendisi ad takabilir; kapıdan giren aşağılık kul, efendiye, efendisinin oğluna nasıl ad takar? Taksa bile, taktığı adı onun boynuna asarlar da cehenneme yollarlar onu. Seni sınamak için avucumda ne var diyor. Cevap ver de de ki: Hangisini istersin; ben mi avucunda ne olduğunu söyleyeyim; yoksa avucundakiler mi benim kim olduğumu söylesin? Esenlik ona, **Mustafâ**, **Râhman ve rahîm Allah** adıyla diye bu adı söyledi ve ona cevap verdi. **Abû-Cehl**, avucundakilerin senin kim olduğunu söylemesi daha kuvvetli dedi. Tanrı'nın tertemiz adıyla, avucundaki çakılların her biri, Allah'tan başka yoktur tapacak **Muhammed** Allah elçisidir diye ses verdi, dile geldi. Bir bölük halk inandı. **Abû-Cehl** pek büyük bir kızgınlıkla çakılları yere vurdu; pek pişman oldu sözüne ve gördün mü dedi, kendi elimle neler ettim ben. Sonra gene kendini tuttu, inadla dedi ki: **Lâ'ta**, **Uzzâ**'ya andolsun ki bu da büyü-cülük. **Abû-Cehl**'in bâzı dostları, büyücülük dediler, yerde olur, göke tesir etmez; gel onu bir de bu yönden sımayalım. Geldiler, dediler ki: Bu yaptığın büyü değilse, gerçekte, Tanrı'dansa şu ondört gecelik ayı ikiye böl; çünkü büyü göke tesir etmez. Hemen **Cebrâil** erişti. Düşünceye dalma, tertemiz, kutlu, zevâli olmayan adımızı an, **Rahman ve rahîm Allah** adıyla de ve iki mübarek parmağını birbirinden ayırarak göke tut, aya işaret et de gücümüzü görsünler diye Tanrı'dan haber getirdi. **Mustafâ** öyle yaptı, hemen ay iki parça oldu; yarısı **Peygamber**'in sağ parmağının hizasına gitti, yarısı sol parmağının. «Yaklaştı kıyâmet ve yarıldı ay.» [48] Öylesine korkunç bir ses işitildi ki, şehirde ve ovada binlerce hayvan öldü; geri kalan hayvanlar yem yemekten kesildiler, tır-tır titremeye başladılar ve bunca halk hastalandı; bir bölük halkın yüreği kan kesildi. Hepsi de, kendisinden haber verdiği Tanrı hakkı için dedi, tez şu Ay'ı düzelt, eski haline gelsin; yoksa şu anda bütün âlem altüst olacak. Allah rahmet etsin ona, **Peygamber**, gene bu adı söyledi, **Rahman ve Rahîm Allah** adıyla dedi; iki parmağını bitıştirdi, Tanrı buyruğuyla ve bu cana can katan adın kutluluğuyla Ay'ın iki parçası birleşti. Birçok kimse inandı Müslüman oldu. **Abû-Cehl**'inse derdi arttı; adam, elden çıktı da öfkeyle, inadla güç kendini tuttu; dedi ki: Bu doğruysa, gözbağ-cılık değilse, kulağlarımızı bağlamadıysan, aklımızı-fikrimizi çelmediysen, başka şehirlerin de bundan haberi olması gerek. Derken, âlemin her yanından dostlardan dostlara adamlar, kervanlar, haberciler, mektuplar gelmeye başladı; bu ne olaydı ki deniyordu, gökleri yaratan, bu kubbede şu iki mumu aydınlatmış, bu iki gevherle karanlıklar perdelerini yaktığı, «Güneşi parlak, ziyalı Ay'ı aydın ışıklı yarattı» [49] hükmünce ikisini halkettiği

[48]LIV, 1. [49] X, 5.

günden beri bu çeşit görülmemiş, eşsiz, şaşılacak bir olay olmamış; ataları-
mızdan, babalarımızdan hiçbir kimse böyle birşey anlatmamış, hiçbir kitap
böyle birşey yazmamıştır. Çevredeki şehirlerden mektup üstüne mektup
geliyordu. **A b ü - C e h** 'in ve benzerlerinin her solukta, «**Ama gönülle-
rinde hastalık olanların pisliklerine pislik katarak küfürlerini artırdı.**»
[50] âyetinde bildirildiği gibi daha da fazla yüzleri kararıyordu. İnananla-
rınsa, «**İnançlarına inanç katsın diye**» [51] hergün, gönülleri daha da kuv-
vetleniyor, imanları daha da artıyordu.

**{Ay ışığını saçar, köpekse havlar, ulur.durur;
Ay'm ne suçu var? Köpeğin işi-gücü, huyu.husu budur.
Gökün direkleri Ay yüzünden ışıklanır;
Yeryüzündeki tikenin dibinde uluyan köpek de kim oluyor?}**

Oku, yüceler yücesi Rabbin sözünden, ana yolda yürütenlere yol
göstermek için ey Kur'an okuyanların padişahı. «**De ki: Ey nefislerine uyup
hadden aşırı hareket eden kullarım, Allah rahmetinden umut kesmeyin.**»
[52] Ulu padişah, bolbol veren, dünyaya sahip olan, gizli şeyleri bilen, par-
ça-buçluğu da, tümü de yaratan, tikene de, güle de rızık veren, hiçbir buyru-
ğa uymayan, buyruk ıssı padişah, gerçek saltanata sahip olan, gönülleri
ölmüş olanları diriltmek, gönülleri pörsümüş olanları tazeleştirmek için böy-
le buyurur: **De ki ey kullarım; de ki ey Muhammed, çünkü söz, helâldir
sana; çünkü sözün, ululuk ıssı Tanrıdandır senin.**

**Hikmet ıssı olanlara, ululuk sofrasında,
Lokma da, söz de, sihir de, her üçü de helâldir.**

De ki ey sözü, halden daha iyi, ey sözü, olgunluğun da olgunluğu ke-
silmiş peygamber, «**Ey kullarım.**» Ey, uzağa sesleniştir; yâni ey kapkara şey-
tanın vesvesesiyle ana caddeden uzağa düşenler. Bir kervan, çölde yolunu
şaşırınca kimisi yol bu yandadır der, kimisi o yanda. Şeytan da, hah der.
fırsatı buldum; vakit bu vakit. Yoldan adamakıllı aykırı olan, uzak bir ye-
re gider, kervana, onların yakınlarının sesine benzer, dostlarının inandıkları
kişilerin seslerini okşar bir sesle fasih bir surette, esirgeyici bir edâ ile ge-
lin, gelin, yol burda diye bağırır. Aklınızı başınıza alın ey inananların ker-
vanındakiler, aklınızı başınıza devşirin, kulağınızı açın; sakın aldanmayın ki
o seste fitneler vardır, sınavışlar vardır. Kervan, o şaşkınlıkla, yakınlarının
sesine benzer esirgeyici bir ses duyunca kervan ehli, o yana gider. Bir hayli
giderler, bizi çağıran burdaydı derler; nereye gitti ki? Geriye dönmek ister-
ler; oysa bu gulyâbânîdir, kervanın yolunu vurandır. Der ki: Bunları bırakır-
sam, geriye dönerlerse yazık olur. Gene uzaktan, o yol yitirenlere, önceki

[50] IX, 125. [51] IX, 124. [52] XXXIX, 53.

sesten daha tatlı bir sesle gelin diye seslenir. Kervan ehlinde bâzıları,
bizim gamımıza düşmüşse ne diye yerinde durmadı, neden âşinalıkta bulun-
madı diye şüpheye düşerler. Bir o yana bakarlar, gidelim derler; bir de ge-
riye bakarlar, geldikleri yere yönelirler; belki birisi belirir; belki bir kimse
görüür derler. Kimisi de Tanrı yardımından uzaktır; bu çeşit kişiler, o sa-
pıklık, o inat ve fırsat çölünde, o şeytanın ardına düşüp böylece yürüyüp gi-
derler; o kadar giderler ki ne dönmeye güçleri kalır, ne geri gelmeye. Aç-
lıktan, susuzluktan, o sapıklık çölünde ölürlər, kurtların yemi, yiyeceği
olurlar. Tanrı yardımına mazhar olanlarsa sapıklık çölünün ortasında
«**Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik**» [53] diye yalvarmaya koyulurlar; zul-
mettik; yoldan pek uzak düştük; kurtulsak şaşılır bu işe derler. Yüce
Tanrı, onlara bir melek, hattâ ma'sûm, şeriat ıssı seçilmiş, arınmış bir pey-
gamber gönderir; o peygamber, Tanrı dilinden seslenir onlara doğru ana yol
yanından; der ki: «**Nefislerine uyup hadden aşırı hareket eden kullarım.**» [54]
Ey hadden aşırı hareket eden Tanrı kulları, ey yoldan pek uzak düşenler.
Sen sanma ki hadden aşırı hareket, israf, birkaç kuruşu boş yere harcaman-
dır; yahut birkaç eşek yükü buğdayı hesabını bilmeden sarfetmendir; ya-
hut da mirasa konduğun birçok malı yemeye-içmeye harcedip elden çıkar-
mandır. Asıl büyük israf, aziz ömrünü harcamandır; çünkü bir anlık ömür,
yüzbinlerce kuruşa alnamaz. Mücevherler vakitle alınabilir ama, vakitler
mücevherlerle alnamaz. Yâni, ömür mühlet verirse, vakitle yakutlar da elde
edilebilir ama yüzbinlerce yakutla, yüzbinlerce mücevherle ömrün vakitleri
satın alnamaz.

**Canı altınla satın almadın da, o yüzden kadrini bilmiyorsun;
Hindli de bedava malın kadrini bilmez.**

«**Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket edenler.**» Sandınız ki başka-
larına zulmettiniz, fakat bu zulmü kendinize ettiniz. Düşmanlarınızın dükkânı
yakıyorsunuz diye seviniyordunuz; oysa ki kendi dükkânınızı ateşe
verdiniz, kendi sermayenizi yaktınız. Kötülük etme, kötülüğe uğrarsın;
kuyu kazma kendin düşersin.

**Yoksulun gönlünü kebab edip yiyen zalim
İyice dikkât edersen görürsün ki kendi budunu kızartıp
yemededir.**

Hikâye ederler: Kasabın biri veresiye et verirmiş. Bir çocuk da çıra-
ğıymış. Dükkânda veresiyeleri yazarmış. Kasap yaz dermiş; filân bu kadar
borç aldı, filânda bu kadar alacağınız var. Günün birinde leğ yiyen bir
kuş uçup havadan iner; bir parça et kapıp havalanır gider. Kasap, çocuk
der, yaz; etin dötte bir parçası, şu leğ yiyen kuşa; onda da bu kadar alaca-

[53] VII, 23. [54] XXXIX, 53.

ğımız var. Bir başka gün, leş yiyen kuş, âdet edindiğinden gene gelir, et kapmaya uğraşır. Kasap, bir düzen kurmuş; kuş tuzağa tutulunca başını koparır, kanaraya, öbür kuşlara ibret olsun diye asar. Çocuk, usta der, senin kuştaki alacağını yazdım; «Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket edenler» hükmünce hani; şimdi kuşun da sende alacağı var, ne kadar yazayım? Usta, yenini-yakasını yırtar da der ki: Et işi kolay, fakat baş isterse ne yapacağım ben? «Allah rahmetinden umut kesmeyin» [55]; yâni bu boğucu, bu derin suya düştünüzse umutsuzlanmayın. Bâzi tefsir imâmları derler ki, bu âyet Allah ondan razı olsun **H a m z a**'nın kaatili Vahşi'nin hakkında gelmiştir. **H a m z a** önce savaş arslanıydı, sonra Tanrı arslanı oldu. Önce **P e y g a m b e r**'in amcasıydı, yakınıydı; sonunda oğlu oldu. Müslümanlıktan sonra bu **H a m z a**, savaşa giderken zırh giyinmezdi. Ey Arabın arslanı derlerdi, gençken pek yiğit ve kuvvetliyken zırh giyerdin, başına tolga vurunurdun; şimdi yaşlandın, bedeninin zayıfladı; sebep nedir ki zırh giyinmiyorsun, zırhsız olarak savaş safına giriyorsun? **H a m z a**, o vakit derdi, arslanda nasıl yaradılıştan bir yiğitlik varsa, nasıl yaşamak, diri kalmak umuduyla canıyla oynamazsa, huyu-tabiatı oysa ve bu yüzden de ölüm korkusu ona görünmezse, ben de yaradılıştan yığittim, huyumda yiğitlik vardı, pervanede, **İ b r â h î m**'in ışığı yoktur ki Tanrıya dayansın. Netekim susuzluk illetine tutulmuş adam da, su içme yüzünden elinin, ayağının şiştiğini görür; görür ama su içmekteki tat bütün bunları ondan gizler, ölümlü düşünmez bile. Ben ki **H a m z a**'yım; o yiğitliği, o cesareti, tabiatım dolayısıyla yapıyordum; ölümden bir yaşayış gördüğümde değil; o ışık yoktu bende. Şimdi ise inandım, tabiat karanlığı, gözümün, gönlümün önünden kalktı; ölümden, öldürülmekten sonra cana ne dirilikler var; canların, salt canlar meclisinde huzur şarabını nasıl içtiğini, elsiz kadeh tutup, ağızsız, dudaksız içerek, başsız nasıl baş salladıklarını, ayaksız nasıl ayak vurup oynadıklarını gördüm. «Allah yolunda öldürülen kişiyi ölü sanma; diridir onlar ve Rableri katında rızıklanır, ferah-fahûr bir halde;» [56] yâni, bedensiz, midesiz, dudaksız, ağızsız yerler, içerler. Canlar, huzur şarabını içtiler mi, gayb âleminde hay-huyar ederek derler ki: Ey toprak kalıpta umutsuz kalanlar, bu toprak kalıp kırılırsa yemekten-içmekten kalacağız, aydın günden mahrum olacağız, daracık mezarda mahpus olacağız diye umutsuzluğa düşüyorsunuz ama, bir de bizim halimize bakın da görün. Ey mezarda kör kalan; o bakış, o görüş, kâfir bakışıdır, kâfir görüşüdür, inanmanın bakışı, görüşü değil; kâfir, kendini kör görür, fakat arslan kendini kör görür mü hiç? Kâfirler, «Öldükten, toprak olduktan sonra mı dirileceğiz» [57] derler. Duragını, konağını mezar gören kişinin ayağında ne kuvvet kalır ki? Hangi gönülle konaklardan uçar, durakları aşar, beden, gönülle yol

[55] XXXIX, 53. [56] 111, 167-170: [57] XXIII, 82, XXXVII, 16, 53, I, 3.

alır, gönül de görüşle hareket eder. Birisinin görüşünün Kiblesi mezar olur sa onun ne gücü kalır, ne kuvveti kalır ki? Gözü görenlerin ayaklarının bastığı toprağı gözlerinize çekinde gözünüz, toprak görmesin, mezar görmekten vazgeçsin. Çünkü bu yan toprak ve mezar değildir, tertemiz ışıktır. Mezarla toprak nerde, tertemiz ışık nerde?

İnsan görüşten ibarettir; ötesi ettir, deridir; Gözü neyi görürse odur, o şeyden ibarettir [58].

★

Gördüğün, bildiğin pisşe, bil ki osun sen.

Sonunu toprak biliyorsan topraksın; kendini temiz biliyorsan temizsin. Evet, **H a m z a** onlara cevap verdi de dedi ki: O vakit ben, savaş zamanlarında zırh giyiyordum; çünkü, ölüme gidiyordum, yaralanmaya gidiyordum. Ölüme zırhsız, engelsiz gitmek, akıl kârı değildir. Şimdi ise inanç ışıyla görüyorum ki savaşa giderken yaşayışa gitmekteyim. Diriliğe, yaşayışa zırhla, engelle gitmek de akıl kârı değil.

Hiçbir gönül o tapiya kendi dileğiyle gitmez (odur gönli kendisine çeken);

Hiç kimse, o güzelle, sırtında gömlek olduğu halde yatıp uyumaz.

V a h ş î, Arab büyüklerinden bir kadının kölesiydi. **H a m z a**, savaşta, o kadının yakınlarından üstün bir kişiyi öldürmüştü. Kadının gönlünde **H a m z a**'ya kin vardı. Kölesi **V a h ş î**'ye, bir çare bulur da **H a m z a**'yı öldürtürsen seni, bu kadar sermaye vererek âzad ederim dedi. Savaşta yakınlarını öldürdüğünden dolayı **H a m z a**'ya kin güden başkaları da, bu işi başarırın filân atı sana bağışlarım, falân halayıkcağızı sana veririm diye. **V a h ş î**'yi kandırdılar. Altın ve mal gözü bağhyan, kulağı sağır eden büyücüdür. Kılm içindeki kılı gören, bilgisiyle, hüneriyle bir kılı kırk yaran kadı ve hâkim bile mala, rüşvete tamah etti mi, o mal, o rüşvet gözünü bağlar; apaydın günde, zâlimi mazlûmdan ayırd edemez olur. Netekim, Allah ondan razı olsun, **A l î**, hutbesinde, «Size dünyadan çekinmenizi tavsiye ederim; çünkü dünya, aldattıcıdır, gaddardır, düzencidir, büyücüdür.» buyurur. Allah ondan razı olsun, **R â b î a**'dan hikâye edilmiştir; hizmetçisi bir gün, ona iki kuruş getirdi; eline verdi. **R â b î a**, bir kuruşu sağ eline aldı, bir kuruşu sol eline. Yemek yeneceği vakit, yesene dediler. Lokmayı dedi, ağzıma verin, ellerim dolu. Kolay bir şey bu dediler, iki kuruşu da bir eline al, öbür elinle yemek ye. Allah saklasın dedi, o kuruş da bir

[58] İkinci mısra, bizre yok. F. N. U. ta هرچه چشمش دیده است آن خبر اوست tarzında; fakat siyaktan da anlaşılıyor ki doğrusu هرچه چشمش دیده است آن چیز اوست dur.

büyücü, bu kuruş da; bu iki kuruşu bir elime almam ben. İkisi bir araya geldi mi, bir fitne, bir bozgunculuk düşünürler. Onlar buluştular mı, bizi, birbirimizden ayırma işine girirler. «Onlardan, karı ile kocanın arasını ayıran şeyleri öğreniyorlardı» buyurulmuştur [59]. Zâhir ehli, tefsir ederken, erkekle kadının arasını ayırırlar demişlerdir. Gerçek ehline canla bedeninin arasını ayırırlar demektir. Çünkü canın, önüne ön olmayan ebedî çifti, gerçeklik durağıdır. Onun çifti, onu çiftlikten ayırıp birliğe ulaştıran, dertten kurtarıp tek edendir.

Bütün âlemin çifti olmayan o tek,
Kuluyla uyuştu da tek mi, çift mi oyunu oynamaya koyuldu.
Derken bana, tek mi istersin, çift mi dedi;
Seninle çift olmak isterim dedim, fakat bu âlemde tek
olmak.

Herşey, bir başka şeyle dost oldu mu, iki olur. Fakat bu gerçek, şaşılacak bir gerçektir ki sen, onunla beraber oldun mu bir olursun; onsuz kaldın mı, iki-iki olursun; üç-üç olursun, dört-dört olursun. Bunun benzeri canla bedendir. Can, bedende oldukça, bütün birbirine aykırı olan parça-buguklar bir soluk haline gelirler, birleşirler. fakat can, bedenden ayrıldı mı, bu bir şey yüzbin şey olur. Göz bir yana gider; kulak bir yanı tutar; kemik bir yanı çeker; eti de, her dalayan, yiye hayvan kaplar, didiklemeye koyulur. Neden dağıldı bu parça-buguklar; tek değil miydi, bir değil miydi? Toprak oldu mu da bir parçasını testi yaparlar o toprağın; bir parçasından testi düzerler; bir kısmından küp yaparlar. Her biri, kendi başına birşey olur; birbirine yabancı kesilir-giderler. Biz birdik derler, neden yabancı olduk? Canın sohbetiyle birleşmiştik, bir olmuştuk çünkü.

Kadehler boşalınca ağırlaşır;
Arı-duru şarapla doldular mı hafifleşirler;
Havada uçacak kadar hafif olurlar;
İşte bedenler de canlarla böyle hafifleşir.

V a h ş î, o mallara kandı, H a m z a 'yı öldürmeye bel bağladı; fırsat gözetmeye koyuldu. Nihayet Allah ona rahmet etsin, esenlik versin M u s t a f â'nın ordusu, U h u d savaşında, ilk saldırıda bütün kâfirleri bozdu. M u s t a f â, okçulara, şu geçitte durun, geçidi gözetleyin, burdan bir yere gitmeyin buyurmuştu. Okçular, İslâm askerlerinin kâfir ordusunu bozduğunu, Müslümanların ganimetler almaya, develeri, atları, köleleri yağma etmeye koyulduklarını, kâfirlerin bozulduğunu gördüler. Biz dediler, ne duruyoruz; ganimete konmak vakti. Bir bölüğü, P e y g a m b e r'in emri, geçidi ko-

[59] 11, 102.

rumamız; ne diye ganimet kaydına düşelim dedi. Bir bölüğü ise, bu buyruk, savaş olurkendi, artık savaş kalmadı dedi. Öbürleri, bu akılla P e y g a m b e r'in emrini değiştiremeyiz, bir başka şekilde yoramayız dediler; onlara uymadılar. Fakat okçuların çoğu yağmaya koyuldu; geçidi, pusu yerini bıraktılar. A b û - S u f y a n, askeriyle pusudaydı; geçidin boşaldığını görünce saldırdı. Müslümanları bozdu. Müslümanlar ganimetle meşguldü. Sâhâbeden de biri vardı ki silâhlandı da oturdu mu, onu, P e y g a m b e r'den, esenlik ona, pek az kişi ayırdedebilirdi. O bozgunda bu zat öldürüldü. Müslümanlardan onu görenler, Peygamber sandılar; bozulup kaçmaya başladılar. Esenlik ona P e y g a m b e r, onların ardından, ben burdayım, durun diye bağırıyordu. «O anda boyuma uzaklaşıyor, hiç kimseye bakmıyordunuz bile. Peygamberse arkanızdan sizi çağırma daydı.» [60] Rivayet edenler derler ki: Bu olayda Ö m e r'i gördük; ordudan bir yana çekilmiş, silâhlarını bir tarafa koymuş, oturuyordu. Neden kaçmıyorsun dedik. Dedi ki: Kime kaçayım? Bedenimdeki can onun içindi; yaşayış, onun için gerekti bana. Onu o halde gördük; geçip gittik; derken H a m z a'yı gördük. Ordunun bir yanında boz renkli esirmiş bir arslana benziyordu. İnananların arkasına düşen kâfirlerden kime rastlıyorsa onu ikiye biçiyordu. Rivayet edenlerden görenler, yemin ettiler de dediler ki: Savaş erlerinden biri H a m z a'nın önüne çıktı. H a m z a, kılıç salladı. Biz, yanlış hareket etti, kâfirin başına rastlamadı sandık. Bir de gördük ki o savaş erinin başı, H a m z a'nın önüne düşmüş. Kâfirlerin başlarından, önünde tepeler yığılmıştı. Bu halde o, kâfirleri öldürmekle uğraşırken V a h ş î, H a m z a'nın yanına yaklaşmaya fırsat bulamadı. H a m z a'nın ön tarafında, bir taşın ardına gizlendi. Her an, H a m z a'yı iyice savaşla meşgul bir halde yakalamak için başını çıkarıp gözetlemedeydi. Ansızın, bir bölük kâfir geldi. H a m z a, onları kırmaya uğraşırken fırsat buldu. H a m z a, zırhsızdı. V a h ş î, mızrağını attı, H a m z a'nın beline geldi, sancıldı. H a m z a, mızrağı tutup bedeninden, kuvvetle çekti, çıkardı. Fakat bu işi başarınca dek de pek çok kan kaybetti. V a h ş î'nin ardına düşmek istedi; fakat çok kan kaybettiğinden gücü pek azdı, yere yıkıldı; üç kez, Allah'a hamdolsun ki İslâm dini üzere can veriyorum; dünyayı ve parayı-pulu size bağışladım, dini ve Tanrıya ulaşmayı bize verdi; bu paya sevinmedeyiz biz dedi; «Biziz geçimlerini aralarında paylaştıran» [61] buyrulmuştur hani; o anda dünyayı terketti; «Biz Allahımız, gene de gerisin geri ona döneceğiz.» [62] Ondan sonra esenlik ona, M u s t a f a, H a m z a'nın şehid olduğunu duydu. Bacağından yaralıydı; kâfirler, mübarek dişlerini kırmışlardı; bunca dostları kırılmıştı. H a m z a'nın ölümü üzerine hepsini unuttu. Gidip H a m z a'nın başını kucağına aldı; mübarek yeniyle yüzünü arıttı; senin yerine öyle kâfir kirayım ki sayıya sığmasın diye andı. Sonunda âyet geldi: Biz H a m z a'yı devletlere ulaştırmadık mı? Bu öcü gütmeye; çünkü senin

[60] III, 153. [61] XLIII, [62] 11, 156.

yolun-yordamın lûttur, bağışlamaktır dendi. Kadınlardan, erkeklerden her bölük kendi şehidine ağlıyordu, feryad ediyordu. Allah rahmet etsin, **M u s t a f a** buyurdu ki: Ey benim **H a m z a m**, ey benim amcam, sana kimse ağlamıyor; oysa ağlanmaya sen daha lâyıksın; bil ki asıl sana ağlamak, sana feryad etmek gerek. Ağlaya-ağlaya mescide gitti; kadınlar geldiler; Allah ondan razı olsun, **H a m z a'y a**, mescit kapısında ağladılar, feryad ettiler. Allah rahmetetsin, **P e y g a m b e r**, bir hayli ağladı; ondan sonra ellerini açıp **H a m z a'y a** feryad eden kadınlara dua etti. Her şehide bir kez namaz kıldı; **H a m z a'y a** yetmiş kez namaz kıldı. **V a h ş i**, umutsuz bir hale geldi. Lânetlenmiş **İ b l i s'in** bütün soyuyla-sopuyla tövbesi kabul edilebilir de benim tövbem kabul edilmez; ben öyle bir iş işledim ki dedi; bütün peygamberlerin en iyisinin, en üstününün, gökteki bütün meleklerin gönül verdikleri zâtın, benim bu işim yüzünden mübarek gönlü öyle kırıldı ki **N û h** ömrünce yaşasam bu ömre on kez **N û h** ömrü katılsa, bütün ömrümce sabreden **E y y u b** gibi sabretsem, ummam ki tövbem kabul edilsin, bağışlanayım. Âh eder, dumanı göklere ağardı. Bundan sonra, **M e k k e'de**, nerde bir ağlayıcı ağlasa, **V a h ş i**, o ölünün mezarının başına gider, başına topraklar serper, kadınlarla beraber ağlamaya koyulurdu. Ey **V a h ş i** derlerdi, sen bu bizim ölümüzün akrabasından mısın? Derdi ki: Benim öyle bir yasım var ki, canım öyle bir yasa batmış ki, bütün dünyanın yasları, benim yasım. Bundan sonra, «Şüphe yok ki Allah, kendisine eş tanıyanları yarlıgamaz, ondan başka dilediğinin bütün suçlarını yarlıgar.» [63] diye rahmet âyetleri geldi. Yâni kim, o, kadını, oğlu olmyan padişaha şirk koşar, birisini eş tutarsa o yarlıganmaz; bundan başka dilediğinin bütün suçlarını bağışlar. **V a h ş i'ye**, böyle vaad geldi diye bu âyeti haber verdiler. **V a h ş i**, dedi ki: Bana şirk koşmaya, nın, bana eş tutmayanın yaptığı bütün suçları bağışlarım diyorsun ama dilediğim kulumun da diyorsun; biliyorum ben ki **V a h ş i'yi** dilemezsin sen. Bu sözü dedi ve gözlerinden kanlı yaşlar akıtmaya başladı. Rahmet denizi coştı, köpürdü; cennet ırmakları rahmet sütüyle ağızlarınadek doldu. Rahmet eserlerini görüyoruz; rahmet denizinin coşup köpürüşünü seyrediyoruz; bakalım, acıyış ve yarlıgayış dalgası, toprak kıyısına ne biçim görülmemiş inciler atacak diye yedi göğün melekleri kanatlarını açtılar. Onlar, bu gürültüdeydi ki ezelde ve ebedde düşkünlerin ellerini tutan, sayısız bağışlarda bulunan, sevgilisi **M u s t a f a'y a**, Allah rahmet etsin ona, vahiy gönderdi: «De ki: Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket eden kullarım, Allah rahmetinden umut kesmeyin; şüphe yok ki Allah bütün suçları yarlıgar.» [64] Ey benim kullarım, ey benim yanıp-yakılan kullarım, ey benim harmanı yanmış kullarım, ey dertlere batmış, gussalara garkolmuş, zindanlara düşmüş, pişmanlık ateşiyle yanmış, ey bilgisizlikle evini.

[63] XXV, 70. [64] XXXIX, 53.

barkını, harmanını yakıp kül etmiş kullarım, ey ateşler yiyen, kan ağlayan, haddi aşan, umutsuz kalan kullarım, umutsuzluğa düşmeyin sonsuz rahmetten. Kulu okşayan, işleri başaran efendiliğimizden umut kesmeyin; «Şüphe yok ki Allah bütün suçları yarlıgar.» O âyette, dilediğimin küfürden başka bütün suçlarını bağışlarım demişti; bu âyette **V a h ş i'nin** derdine derman olmak üzere, bütün suçları bağışlarım buyurdu, dilediğimin suçlarını buyurmadı; çünkü o, «dilediğimin» mızrağı, **V a h ş i'nin** ciğerini yaralamış, delik-deşik etmişti. Ey «Dilersem, dilediğimin» sözü, ciğerimi deliyorsun, ey «Dilersem, dilediğimin» sözü; sen, yolumda ateşlerle dolu yetmiş hendeksin; atlayıp geçebileceğimi nasıl umayım? Hele benim gazlara bulanmış bu suçumla nasıl aşabilirim o hendekleri? Gazlara bulanmış suçumla ateşle dopdolu hendeği aşmak düşünebilir mi hiç diyordu.

Kendinde oldukça, varlığına büründükçe esiri nasıl

geçebilirsin?

Sen bir odunsun, cehennem, o yakıcı ateşi nasıl aşabilirsin?

Kerem ıssı Tanrının lûtfu, önüne ön bulunmayan rahmet ıssının lûtfu dalgaları, o «Dilersem dilediğimin» sözündeki harflerden bile tütüp yalın yalın yanan ateş hendeklerini, **V a h ş i'nin** gözyaşlarıyla, **İ b r a h i m'in** ateşi gibi tümünden gül fesleyen ve yasemin haline döndürdü; güllük-gülüstahlık etti. «Allah, kötülüklerini iyiliklere tebdil eder onlarını» [65] hükümünce ateşle dolu hendeği, o «Dilersem, dilediğimin» sözünü ortadan kaldırdı; yeryüzünü de rahmetle doldurdu, gökyüzünü de.

Sevgili bezendi, güzelleşti; yaşadıkça da hep böyle olsun.

Küfrü, tümünden inanç kesildi; oldukça da hep böyle olsun.

Öfkeden zehirler saçan o dudaklar,

Şekerler, ballar saçmaya başladı; oldukça da hep böyle olsun.

V a h ş i, «Dilersem, dilediğimin» tarzında bir şartı olmayan yarlıganma sesini duyunca, «Bütün suçları bağışlarım» sesini işitince sabır elbisesini yırttı; koş-koşa, secde ede-ed, nâra ata-ata mescide **P e y g a m b e r'in** huzuruna geldi; topraklara yüz sürüyordu.

Öldürürsen öldür; çünkü benim yolumda-yordamında

Sevgilinin öldürmesinden yaşayış meydana gelir.

Ey yaratılmışların en iyisi, ey gerçekler padişahı, ey öncekilerin de şefaatçisi, sonrakilerin de, ey gökyüzünün de özü, özeti, yeryüzünün de, yıllardır, senin özleminle elimi ciğerimin üstüne koymuşum; ciğerimin ıssısıyla, ama hangi yüzle tapına gelebilirdim ki? Sonunda zevâli olmayan tapının kemendini boynuma attın da beni çeke-sürüye getirdin; sen yaratılmışların en iyisisin, bense yaratılmışların en kötüsüyüm diyordu.

[65] XXV, 70.

Senin hüküm sürdüğü ülkede, devletin sayesinde
perperişan olmak,

Fayda etmese bile ziyan da etmez.

Böylesine bir suçu, ancak öylesine bir bağışlayış bağışlar; böylesine bir cinâyeti, ancak öylesine bir inâyet yarılgar. Ölüyü, İ s â'nın soluğu diriltebilir; demiri, D â v û d'un eli yumuşatabilir; Şeytanı S ü l e y m a'nın buyruğu râmedebilir. Ey S ü l e y m a'nın da övüncü, D â v û d'un da, ey her varlığın can ışığı, can kuşum, kuş olup da kâhıp kafesini kırıp çıkacak, uçup gidecek, seni gök ehlinden, yer ehlinden, önce gelenlerden, sonra geleceklerden, seçip üstün eden Tanrı hak'kıyçın canım, beden mihnet yurdundan çıkmadan bana insanı temizleyen, arıtan o sözü, o yaşayış bağışlayan, devlet bağışlayan, üstün eden o üstün sözü, dile, şeker kamışının özünden daha tatlı gelen o sözü, arştan, kürşiden daha yüce olan Ş e h â d e t kelimesini söyle, söylet de ölmeden o sözün ağır elbisesini giyerek yüceleym. Yüzbinlerce utancım, yüzbinlerce ihtiyacım, muradım var; o sözü söyle bana, söylet beni de dilimde o söz olduğu, canımda o söz bulunduğu halde o âleme varayım; o söz de, bilirim, bildiririm ki Allahtan başka yoktur tapacak; bilirim, bildiririm ki M u h a m m e d Allah elçisidir sözüdür. Allah rahmetler etsin, M u s t a f â, o sözü, ona söyletti; kuş, yavrusunun ağzına yemi, nasıl birer-birer verirse, o da bu sözü, kelime.kelime V a h ş f'nin ağzına koymaya başladı. V a h ş f'nin bir kuş yavrusuna benzeyen canı, aşırı bir istekle boynunu uzatıyor, hırsıyla ikinci, üçüncü kelimeyi de bir lokma yapıp yutmak istiyordu. Can yavrusu, yuvasından, varlık yurdundan yokluk alanına uçacak korkusuyla boynunu yeme doğru uzatıyordu.

Değil mi ki benim tilkim oldun, arslandan korkma;

Değil mi ki senin devletin benim, devletsizliğe düşmekten
ürkme.

Değil mi ki gökteki o Ay, seninle yoldaştır

Gündüz er olmuş, yahut akşam çağı erişmiş; korkma.

Hele yeni yumurtadan çıkmış yavru kuşlar vardır hani; yuvada kalırlar; anaları, onlara yem getirmek için uçar, gider; yemi geç bulur; yemi gördüğü yerden toplamak, yavrularına götürmek ister ama, bir de o yemin altında tuzak olmasın; yem toplayayım derken tuzağa tutulup kalmayayım der; tıpkı onun gibi.

Düşüğümüz bütün eziyet, uğradığımız dert, ham tamahtan
ileri gelir;

Nefsin sinayışından, dileğin bizi zorlamasından doğar.

Yem yüzünden tuzağa tutulan kuş,

Daracık kafese tutulur, damın başına düşekahr.

Ey haris nefis, sen kuştan da aşağısın; çünkü kuş, her yeme gitmez, her yemi devşirmez. Midesi açlıktan yanar.tutuşur da aklı o kuşa der ki: Bu yarıp yakılmak, tuzağa tutulmaktan yeğdir; bırak şu yemi; korkusu olmayan, avcısı bulunmayan yerden yem devşir. Öyle bir yeme konar ki orda korku, ürküntü daha azdır; orası, şerden, zarardan daha uzaktır. Böyle olduğu halde gene de elli kez sağa-sola bakar; bir leş yiyen yırtıcı kuş; yahut bir kedi pusuda bulunmasın; sakın beni gaafil görüp avlamasın; birisi tutup beni bağlamasın der. Akıllılar, kimi ahmak görürlerse ona gülmek isterler.

Kuşcağız, yemin başında yüz kez

Önüne, ardına, sağına, soluna bakar.

Canı, şu yüzden kuşkudadır:

Can gamı, yem aşkımdan daha artıktır.

Nerde o gerçek ki kazandığı yeme-yiyeceğe bakar, şu gördüğüm, şu kazandığım lokma yüzünden leş yiyen nefis, sakın pusuda olmasın, yahut şeytana mensup şehvet kedisi bana kasdetmesin, yahut da Tanrının kahr tuzağı, bu yeme-yiyeceğe sataşıp da beni tutmasın der. Şu yabancı kadına bakıyorum, sakın boynum tuzakta kalmasın; mahmur gözlerini seyrediyorum, sekın gayb karaltısı ardında bir gözetleyici bulup da boğazıma sarılmasın diye düşünür.

Güzellere bakma ki sonunda

Bu bakış, ağlayışı meydana getirir.

Önce o tek bakış, önemsiz görünür amma

Ondan sonra kuş uçup gider, yemi de götürür.

İ s r a i l o ğ u l l a r ı içinde B a r s i s â denen bir ibadet ehli vardı; zahitliğinin ünü, doğuya, batıya erişmişti. Nerde bir hasta varsa, ona su yollarlardı; o, suyu okur, üflerdi; hasta içince sağlık-esenlik bulurdu; herkes de bilir, anları ki bu, onun soluğunun eseridir. Çok geçmedi ki halk, bu sağlık-esenlik, falân ilâhtan meydana gelir mi ki diye ilâhların tesirinde şüpheye düştü; B a r s i s â öyle bir şöhrat kazandı ki o zamanın hekimleri işsiz-güçsüz kaldılar. O lânetlenmiş şeytan, o pusuda gizlenmiş eski düşman, o bel kıran mel'un, demir geveliyor, fakat bir çare bulamıyordu. Bir gece lânetlenmiş şeytan, yüzünü oğullarına döndü de dedi ki: Sizden hiçbir kimse yok mu ki beni bu tasadan kurtarsın, bu tek eri tuzağa düşürsün? Oğullarından biri bu işi benim adıma yaz, benden iste, senin gönlünü dertten ben kurtaracağım diye böbürlendi. Şeytan en gerçek oğlum sen olursun, bu işi başarırsan, kör gözümü sen aydınlatırsın dedi. Şeytanın o oğlu şöyle bir mel'un aklına danıştı; halkı genç, güzel kadınlardan daha iyi avlıyacak hiç bir tuzak olamaz dedi. Çünkü altın isteği, lokma dileği bir taraftır. Sen

altına âşık olursun amma onun canı yoktur ki sana âşık olsun; lokmanın canı yoktur ki seni arasın, seninle konuşsun. Fakat genç kadınların sevgisi, iki yandan olur. Sen onu sever, istersin, o da seni sever, ister. Sen onu aşır, maya düzen düzersin, o da o yandan seni aşırmaq için düzen düzer. Duvarı bir yandan delmeye çalışsan o kadar çabuk delinmez. Amma biri bu yanda, öbürü o yanda dursa da duvarı delmeye koyulsa, duvarı iki yandan delen iki âlet, tez birbirine kavuşur. Şimdi, seninle o kadının arasında bulunan perde, yâni düşmanların korkusu, yabancıların sınav korkusu perdesi, bir duvara benzer ki onunla senin arandadır. Sen bu yandan, o kadının sevgisiyle bir delik delmek için düzene girirsin; o kadın da öte yandan, bir düzenle duvarı delmeye girer; böylece iki delik, tezce birbirine kavuşur. Bir hırsız, geceleyin, dışardan kapıyı açmak için bir düzen düzer; amma o hırsızın, evde bir eşi-ortağı olur, yahut bir halayıkcağız, içerden kapıyı açarsa bu, hırsızın dışardan para çalmaya uğraşmasına benzer mi hiç? Altın, yahut sandık kalkıp kapıyı açamaz ki. Şeytanın o oğlu da, bütün dünyayı dolaştı. Güzel, akıllı, soylu-soplu, alımlı, işveli bir kadın arıyor, **Z â h i d i** avlamak için o çeşit bir dilber aktarıyordu; şeytanlık hasedinin kuvvetiyle pezevenklik aybını, karayüzlülük haysiyetini unutmuş, ev-ev, şehir-şehir gezip dolaşıyordu. Çok aradı; arayan bulur. Ne mutlu o kişiye ki aradığı şey, aranmaya değer. Domuz avlayışına benzemez; o avda insan, hem atı yorar, hem kendini; hem de zamanını yitirir; güzelim avları, domuz avı uğruna yeleverir; sonunda domuzu da atar-gider; hiçbir şeyi işine yaramaz; ne postu, ne eti, ne dişi, ne kılı. Öyle bir nesne için der, ömrümü yele verdim, okları hiçledim.

**Bâri yük eşeğin kirasına değseydi;
Bâri dost, gönlümün gamma değseydi.**

Akıllı kişi ona derler ki, bir şey arar da bulamazsa utanmaz; bulursa kendisiyle savaştırmaz, pişman olmaz; gözü, her gün o av yüzünden biraz daha aydınlanır; zevki, o güzel yüzünden daha verimli olur; gözü, gül bahçesine döner; güzelliği, kendisini mahmûr eder; hasta gönlünü o define, mala-mülke boğar; yel onun kokusunu getirir, insanı sarhoş eder; insan onun cilvesini, işvesini görür, elden çıkar. Ne ölüm korkusu var, ne ayrılık korkusu; ne kocalmak derdi var; ne engellerin yağma etme kuşkusu. «Hiç kimsecik bilmez onlar için gözleri aydınlatacak ne gizli şeyler var, yaptıklarına karşılık.» [66] Yüce Tanrı buyuruyor ki: Göğüs halvetinde **B e l k i y s** gibi oturan ve **h ü d h ü** d'e benziyen haturının gagasında, her solukta bir niyaz mektubu bulunan ve **S ü l e y m a n**'ın tapısına ondan haber götüren o hoş soluklu can, ne bilsin ki onun varını-yoğunu bengisuya çekmedeler. Böylesine bir yaşayışın, böylesine bir zevk-u sefânın nasıl olur da sonu ge-

[66] XXXII, 17.

lir? Hangi ayak bu duraklara varabilir dünyada ve hangi geliş, bu kutlu kademi görebilir? Âlemde nerde o kulak ki bunu duysun; dünyada nerde o akıl-fikir ki bu tadı içsin? Ululuk ısı Tanrıya andolsun, şimdi şu sözleri söylüyorum, siz işitiyorsunuz ya; gayb âleminin yücelerinde uçanlar da gökyüzü perdelerinde, keskin kulaklarıyla duyuyorlar; «**Büyüktür onlar, yazarlar; bilirler ne yaparsanız.**» [67] Onlar, birbirlerine diyorlar ki: Ne şaşılacak şeydir ki bu sözü söyleyen, bu soluğu alıp veren, nasıl oluyor da göklere uçmuyor; nasıl oluyor da varlık perdesini yırtmıyor? Gözlerini ovuyorlar da acaba diyorlar, bu sözleri söyleyen insan mı? İnsanın da sözü mü olur? Yel, bu sözü bir dağa üfürse dağ saman çöpü gibi sevinçle uçar, o dağın parçaları, sevgi havasında zerreler gibi taklalar atar. «**Bu Kur'anı, bir dağın üstüne indirseydik, elbette görürdün ki dağ, Allah korkusundan eğilip çatlamış, paramparça olmuş.**» [68] Bu varlık, neden paramparça olmuyor? Zerreler halinde dağılmasına engel olan nedir yârabbi? Bu kadar şaşılacak şeyleri gönlüne getiren, diliyle söyleyen, yahut insan kulağına değiren yahut da kalemiyle yazan kişi nasıl oluyor da olduğu gibi kala-kalıyor? Yüce Tanrıdan hitab gelir de denir ki: Zerre-zerre dağılmasına engel olan, şüphe perdesidir.

«**Ey canımın içinde bulunan ve canın haberi bile olmayan dost, Dünya seninle dolu, fakat dünyanın haberi bile yok senden. / Gönlüm, canım, nasıl izini izlesin ki, Candasın, gönüldesin, fakat canım, gönlün haberi bile yok senden.**»

**Sûretin hâyalde amma hâyalin senden nasibi yok;
Adm dilde; ama dilin haberi bile yok senden.
Halkın, senden haberdar oluşu, ancak adla, belirtiyle;
Amma gene de bütün bu adla-sanla, belirtiyle halkın haberi bile yok senden.**

**Senin künhünün incisini arıyanlar,
Tam inanç ve şüphe vâdisinde; haberleri bile yok senden.
Seni nasıl anlatayım, nasıl bildireyim; çünkü ebedî olarak
Anlatış, senden âciz, bildirişin haberi bile yok senden.
Sineğin, nasıl Cebriâl'in kanadından haberi bile yoksa,
Senden haber verenin de o çeşit haberi bile yok senden.**

B a r s i s â hikâyesini tamamlamaya geldik: O lânetlenmiş şeytan, o pusudaki düşman, birçok arayıp aktardıktan sonra o ülkenin padişahının kızını seçti; çünkü o kızın güzelliği son derecedeydi, o kızın beynine girdi; onu deli-divâne etti, hastalandırdı. Padişah, hekimleri, hikmet ehlini topladı. Hepsini de, onu iyileştirmede, ona ilâç tertib etmede âciz kadılar. Şeytan,

[67] LXXXII, 12, 13. [68] LIX, 21.

bir zâhid elbisesine bürünüp geldi, eğer bu kızın hastahktan kurtulmasını istiyorsanız dedi, **B a r s i s â**'ya götürün; o, okusun, üflesin, bu hastalıktan kurtulur. Onlar da başka bir çare bulamadılar, onun sözünü dinlediler, kızı **Barsisâ**'ya götürdüler. **B a r s i s â** duâ etti, şeytan da kızı bıraktı; kız iyileşti. Böylece de şeytan, padişahın, bir dahaki seferde de kendi sözüne inanmasını sağlamış oldu. Kız iyileşince sevindi. Bir zaman sonra şeytan, gene çıldırttı onu. İyileştirmede âciz kaldılar. Şeytan, aynı suretle tekrar geldi: bunu dedi, gene **B a r s i s â**'ya götürün; amma bu sefer, geri getirmeyin; uzun bir zaman, o size iyileştirmeye haber yollayınca da yanınızda kalsın. Kızı, yüzbinlerce güzel kız nasıl götürüyorlarsa, öylece yurdunda bırakıp döndüler. Kız, zâhid ve şeytan o ibadet yurdunda kaldılar. **B a r s i s â**'nın yanına götürdüler. Bu dediler, iyice iyileşinceye dek senin yanınızda kalsın; bize öyle dediler; öyle sâhık verdiler. Kızı, zâhidin ibadet yurdunda bırakıp döndüler. Kız, zâhid ve şeytan o ibadet yurdunda kaldılar. O zâhid, bilgin olsaydı, kızla yalnız olarak o ibadet yurdunda kalmaya aslâ razı olmazdı. Esenlik ona, **P e r g a m b e r** dedi ki: «Bir kadın, bir konakta bir erkekle beraber kaldı mı, üçüncüleri şeytandır onların.» Bir kadın, bir yerde bir erkekle beraber kalınca şeytan, onların aracısı olur. Hâsılı uzun bir zaman, kız, zâhidin yanında kaldı; tutukap derken **B a r s i s â**, iyice gönül kaptırdı; kızla buluştu; kız gebe kaldı. Bu sefer şeytan, bir insan şekline bürünüp **B a r s i s â**'nın yanına geldi; onu düşünür buldu. Neden düşüncelisin dedi, **B a r s i s â**, hikâyeyi anlattı, kız gebe kaldı dedi. Şeytan, kızı öldürmekten başka çare yok dedi; öldürür, sonra, öldü gömdüm dersin. **B a r s i s â** başka bir çare bulamadı: onun dediğini yaptı. Şeytan, gene insan şeklinde padişaha geldi; kız iyileşti, gidip getirin dedi. Padişahla perdeciler gidip kızı istediler. **B a r s i s â**, kız öldü, gömdüm dedi. Geri dönüp yasını tutmaya koyuldular. Şeytan, bu sefer başka bir şekle girip, padişahın yanına gitti; kız nerde dedi. Padişah, **B a r s i s â**'nın yanına götürdük, orda öldü dedi. Şeytan, kim söyledi diye sordu. Padişah, **B a r s i s â** söyledi deyince Şeytan, yalan söylüyor dedi; onunla buluştu; kız gebe kaldı; sonra kızı öldürdü; falan yere gömdü; inanmıyorsan orayı kazdır, görürsünüz. Padişah, tam yedi kez yerinden kalktı, bir başka yere oturdu, sonra gene yerine geldi. Şaşkına döndü, hâli değişti, kafası ateşlendi, kızdı. Sonra bir toplulukla atına binip **B a r s i s â**'nın ibadet yurdunda gitti. İçeri girip kız nerde diye sordu. **B a r s i s â**, öldü, gömdüm deyince peki dedi, bize neye haber vermedin? **B a r s i s â**, evrâdla meşguldüm, evrâdımdan kahrım diye korktum dedi. Padişah bu sözün aksi çıkarsa ne yapayım dedi. Bu söz üzerine **B a r s i s â** kızdı, ileri-geri söylenmeye koyuldu. Padişah, Şeytanın bildirdiği yeri kazdırdı; kızı çıkardılar; öldürülmüştü. **B a r s i s â**'nın ellerini bağladılar; boynuna ip saldılar; halk toplandı. **B a r s i s â**, kendi kendine, ey kutsuz nefis diyordu; duân kabul oluyor diye seviniyordun;

halkın gönlüne, gözüne üstün, büyük görünüyorsun diye seviniyordun; halk seni beğeniyor, övüyor diye seviniyordun; halkın inancı azalır diye de korkuyordun değil mi? Gerçekte bunların hepsi de yalandı, akrepti; evet, halkın beğenişi, zehirlerle dolu bir yalandı diyor, içten içe ah ediyordu ama faydası yoktu. Onu yüce bir darağacının dibine getirdiler; merdiven dayadılar, boynuna ip taktılar. O anda Şeytan, bir insan şekline girip kendisini gösterdi; bunların hepsini de ben yaptım sana: hâlâ da gücüm var, çaren benim elimde, bana secde et, seni kurtarayım dedi. **B a r s i s â**, nasıl secde edeyim, boynumda ip var dedi. Şeytan, secde niyetiyle başıyla işaret et: akıllıya işaret de yeter dedi. **B a r s i s â** can korkusuyla, secde etmeyi niyetlendi; can tatlıdır ya. Fakat başını eğince ip, boynunu daha da sıkı Şeytan; «Ben, senden tamamiyle uzağım» [69] dedi. Şanı ululandıkça ululansın, Tanrı buyurur ki: Ey insanlar, ey inananlar, sizi kötü bir dost, tutar da kötülüğe çağırırsa, bu iş, sizin faydanızdır derse, kötü dostlar sana, sen yaşarken de bizimsin, öldükten sonra da; biz de **seniniz** diye vaadde bulursanıza ona inanmayın; onlar bu düzenle kendileri gibi sizi de bozmak, bozguna uğratmak, kötölemek, kötülüğe çekmek isterler; sizi pis bir hale getirdiler mi, ne dostunuz kahr artık, ne eşiniz; sizden bezerler; hani anlattığımız o Şeytan gibi: Onun derdine ortak oldu, ona dostluk gösterdi; sonunda onu tuzağa düşürünce, ondan bezdi-gitti.

Sana gönül bağlayan, boyuna kendine gülmüş olur, kendini aldatmış olur;
Çünkü senin gibi ehl olmayan kişi senden başkasını sevmez beğenmez.
Söyle bir işvelensen de yeniden aşkla dolu bir keseyle gelsen bile,
Sana karşı yenlerini-yakalarını yırtarlar; fakat aleyhine de bellerini bağlarlar.
Candan ibaret bile olsan gönlümü nasıl almayayım senden ben?
Bir gözün boyuna ağlamakta; öbür gözünse güldükçe gülüyor.

Senin gamını yemeden, derdine uğramadan senden birşey umana

Aldanma sakın; aldatıyor seni, yalan söylüyor sana.
Sevinç gününde bütün dünya dostundur;
Amma gam gecesi dost olanı kolay gösteremez kimse.

Gam gecesi dost olan, Tanrı dostudur ancak.

Onlardadır Tanrı vefâsı . «İnananlar ancak kardeşirler.» [70] Yüce Tanrıdır onların arasına kardeşlik salan. Tanrı'nın bağlayıp pekiştirdiği gözülmez, kopmaz.

İnsanlar, akıllı kişilerden usanmaz;

Akıldan doğan sevgi azalmaz.

Bir gareze dayanan sevgi geçicidir, eğretidir; çürümüş, üzülmiye yüz tutmuş ipe benzer; ona yapışsın kopuverir. Amma garezsiz, gerçek sevgi, Allah ipidir; aslâ kopmaz. «Kim putları inkâr edip Allah'a inanırsa, şüphe yok, öyle sağlam bir kulpa yapışmıştır ki.» [71] Bilgin, bilgisiz, akılsız, akıllı, buyruk tutan, isyan eden, inanmayan, inanan, herkes, aciz zamanında, bunda kaldığı vakit elini Allah ipine atar; şeytana mensup sebepleri bırakır. Amma ilk safta olan o kişidir ki, işlere iyi dikkat eder; işin önündeyken sonunu görür. Yoksa hangi Fir'avn vardır ki boğulurken, «İnandım gerçekten de İsrâiloğullarının inandıkları Tanrıya, ondan başka yoktur tapacak ve ben Müslümanlardanım» [72] demesin? Padişahın biri bir gün bir saray yapın diye emreder. Bahar geçer, yapmazlar; yaz geçer, yapmazlar; güz geçer, yapmazlar. Derken kış gelir, çatar, dünyayı buz kaplar, her taraf donar; kalkarlar, kerpiç dökmeye koyulurlar. «Fakat şimdi mi? Bundan önce isyân etmiştin.» [73]

Horoz, vakıtsız öttü mü,

Vakıtsız öten horozun başını kesmek vâciptir.

Esenlik ona, **P e y g a m b e r** der ki: «Can gırtlığa gelmeden edilen tevbeyle Allah kabûl eder.» Amma söz şurda: Can gırtlığa gelince tevbe edilebilir mi, yoksa edilemez mi? Sağ.esenken, tevbe etmek istidâdına sahib olan bir kişi, görünüşte aykırı, içyüzden uygun olur; dışardan uzaktır amma, içyüzden yakındır; o kadar yabancılık da can gırtlığa gelince gider, tevbe eder. Fakat ne görünüşte, ne içyüzden tevbeyle lâyık olmıyan kişiye gelince: Onun aslı, kökü, ters bitmiştir; onu bir solukta, bir yelle doğrultmaya imkân yoktur.

Kardan testi yapılabilir amma

Hiç kimsenin onu suyla doldurmasına imkân yoktur.

İmân, gönülün gerçekleşmesidir; imânın yeri gönüldür; «Allah gönülüne imân nasip ve mukadder etmiştir» [74] denmiştir. Amma gönülle dil arasında bir ilgi vardır. Gönülde imân mayası oldu mu, dil, Tanrıyı noksan sıfatlardan tenzih etmiye, onun birliğini söylemiye koyulur; O maya, kuvvetlenir. Hani, otta azıcık bir ateş olur da, üflemeyle kuvvetlenir; alev yü-

celir, soluktan yardım bulur, o soluk da ateşin ta kendisi kesilir ya, onun gibi işte. Gönülde de hidâyet ışığından bir esas olursa, tertemiz sözü, Tanrıyı bir bilme sözünü dile getirirsen, o ışık artar; «İnançlarına inanç katsın diye.» [75] Amma otta ateş yoksa, ordaki külden-gübürden ibâretse, ne kadar üflesen, külden, gübürden başka birşey tozmaz. «Vay hallerine o namaz kılanların, öylesine namaz kılanların ki namazlarını unuturlar onlar; bütün işlerini gösteriş için yaparlar.» [76] Yâni, biz üfürüyoruz diye gösterirler kendilerini; onları gören de üfler, püfler; bilmezler ki otta ne var? Üfliyen, onu, ateş yakıyor sanır; bilmez ki gönül tandırında külden-gübürden başka birşey yok. «Bu, ağızlarıyla söyledikleri sözdür» [77] buyurur. Pek az da olur ki adamın dilinde Tanrıyı noksan sıfatlardan tenzih etmek, onun birliğini söylemek olur da, gönülde bir maya bulunmaz. Bu da olur, olur amma pek azdır bu; çünkü işin aslı gönülden doğar, dilden değil.

Her akıllı bilginin nazarında,

Dönen şeyi, bir döndüren vardır elbet.

Evet, gönlünde duran bir maya bulunmıyan, fakat dilinde olan azdır; bu az olan şey de her itaat edenin, itaatında, pişecek şeyin, korku ateşi olmadıkça pişmediğini anlatmak içindir. Bu yüzden büyükler demişlerdir ki korku erkektir, umutsa dişi; onlardan, ölümsüz temiz şeyler doğar. Doğar sözü, anlatmak içindir. Korku karanlıktır, umut aydınlık, dış yüzde böyledir ama gerçekte aksidir. Çünkü umutta, kulun tasarrufu yerindedir, durmaktadır; korkudaysa tasarrufu kalmaz; ne çeşit bozukluk, gevşeklik meydana gelirse, kulun tasarrufundan meydana gelir; ne tarzda olursa olsun bir düzen, bir iyilik-hoşluk meydana çıkarsa, Tanrıdandır. Bu söze ait soru, tüm den bütün soruların cevabıdır; çünkü söz, tüm aynasının cilâsıdır. Tüm aynasına bakarsan, bütün yüzünü görürsün; hem burnunu, hem gözünü, hem alnını, hem kulağını, hem küpeni görürsün. Şimdi nasıl olur da parça-buçukla uğraşırsın, tüm aynasından gaflet edersin. Tümü bıraktığın vakit, onun şomluğu yüzünden, o parça-buçuk da anlaşılmaz. Bu yüzden buyurur ki: «Kur'an okununca dinleyin ve susun.» [78] yâni, esenlik ona, Mustafâ Kur'an okurken, vahyi söylerken ey sahâbe, işitmiye, dinlemiye koyulun, hiç soru sormayın da «Acemalardan olun» [79] bu dinlemenin kutluluğuyla tüm aynası olun; susun da size acısınlar; sizi bütün işkilerden, kuşkulardan arıtsınlar. Çünkü kul, Tanrı rahmetiyle işkilden, kuşkudan kurtulur, dedi-koduyla değil. Bak da gör; kelâmcılar, cevap ve soruda kitaplar tasnif etmişler; incelekte sözü, öyle bir hadde vardırırmışlardır ki, binlerce akı eren istekliden biri bile, gözün inceliği yüzünden yazdıkları, bahsettikleri meseleye yol bulamaz; öyle olduğu halde kendileri, hâlâ şüphe ve işkil karanlığından çık-

[75] XLVIII, 4. [76] CVII, 4.6. [77] IX, 30. [78] VII, 204. [79] Aynı.

[70] XLIX, 10. [71] II, 256. [72] X, 90. [73] X, 91. [74] LVIII, 22.

mamışlardır. Bunu gör de bil ki kulu, işkilden, kuşkudan, ancak Tanrı rahmeti çıkarır. «**Gaybin anahtarları onun katındadır; ondan başka kimse bilmez.**» [80] Nice kişiler vardır ki dedi-koduyla uğraşmadılar, can kulaklarını, olgunların sözlerine dikteler, onların sözlerini dinlediler de bütün şüphelerden, işkillerden kurtuldular. Ancak, şüpheden, işkilden kurtulmak istemiyenler, buna erişemediler. Çünkü onlar, dedi-koduyla oyalanmayı huy edinmişlerdir. Onların zevki, soru-cevap şatrancını oynamaktır. Hani kendini kaşıyan uyuz gibi. Uyuz, uyuzluktan kurtulmak için kaşınmaz. Maksadı kaşınmaktaki tadı tatmaktır, sağ-esen olmak değil. Hekim, bu kaşınmaktan sağ-esen olmazsın; ben bir ilâç süreyim; sürdüğüm yeri kaşıma, koyduğum ilâcı yerinden oynatma; orası gene kaşınır amma ilâcı yerinden oynatmazsan o kaşıntı öylesine gider ki bir daha hiç kaşınmazsın der. Şimdi olgun ârifin sözü, soru-cevap kaşıntılarının ilâcıdır; dedi-koduysa, adamı tâ doğuya, batıya iletir. Çünkü söz özün özüdür; derinin derisi değil. Özün özünden sağlık-esenlik meydana gelir; bütün soru-cevap, şüphe-işkil, inkâr ve karanlık kalkar, gider; bütün illetler, hastalıklar, insanın gönlünden, özünden yok olur; İnsanın dînine, îmanına sağlık-esenlik gelir; adam bu sözle sağlığa-esenliğe ulaşır. «**Biz Kur'andan, inananlara şifâ ve rahmet olan âyetleri indirmedeyiz.**» [81] Vahyi bildirirken, Kur'an okurken susun buyurdu. Bu meydana ki tertemiz sahâbe, esenlik ona, Peygamber Kur'an okurken birbirlerine masal söylemiyorlardı; hikâyeye anlatmıyorlardı; soru soruyorlardı. Şu hâlde susun buyruğunun anlamı, o söz söylerken soru sormayın demektir. Ondaki sahâbe demiştir ki: Biz, esenlik ona, **Peygamber** söz söylerken, başlarımıza kuş konmuş gibi bir hâle gelirdik. Güzelim bir kuş, uçar-gelir, birisinin başına konar.

O kuş uçuverir diye o adam, ne elini oynatabilir, ne başını, ne de söz söyleyebilir. Hele o kuş, dilekler-istekler zümürüdü ankaası olursa, inayet kafağından uçup gelmiş bulunursa, artık, onun, o devlet kuşunun gölgesinden faydalanması, müşküllerinin sözsüz halledilmesi için kılını bile kıpırdatmaz. O, bir av değildir ki tutasın da, oyana koşasın; böyle sanırsan. hayale kapılmış olursun. Şimdi sana, o, bir hayaldir deseler de, deli getirsel de, söyleyenin, delil getirenin sözünü kabûl etmezsin. Hayale kapı. İnan sensin dersin; çünkü bu sözü kabûl edecek istidat yoktur sende. Nettekim önce çocuktun, çocuklar, oyun oynayacaklar da sen oyundan kalacaksın diye çocuklara koşar, oyuna daldır. Bu bir hayaldir, aslı yoktur, ondan birşey eline geçmez; ne karnın doyar, ne giyecek birşey elde edersin derlerdi de hiç mi, hiç dinlemezdin; hattâ söyleyene de düşman kesilirdin, ondan kaçardın. Büyüyünce, aklın başına gelince, aklınla-fikrinle, yavaş-yavaş b'ldin-anladın ki o oyunun aslı yokmuş; bir hayalden ibaretmiş. Koştuğumuz şeyin gerçekten de aslı yokmuş; öğüt verenler doğru söylüyorlarmış dedin. Böylece bil ki, içinde azıcık bir aydınlık olmıyana, dışardan verilen

öğüt fayda vermez; amma içinde ışık bulunan kişinin kulağına, âriflerin sözleri girer, içindeki ışıkla bağdaşır. Hani, gözünde görüş ışığı bulunmıyana güneşin aydınlığı fayda vermez; amma gözünde ışık olan kişiye, güneşin ışığı fayda verir; güneşin ışığı, onun gözündeki görüş ışığıyla birleşir, çünkü gün ışığı da aynı cinstendir; ışık, ışığın bulunduğu yere gider.

**Işık, yüzbinlerce şey görse de,
Kendi aslından olmıyan yerde karar etmez.**

Ey sâhibimiz, ey padişahımız, herkesin gözünü, doğru yolu görmesi için ışıktandır; herkesin gönlünü, işin sonunu düşünme lûtfuyla gül bahçesi gibi beze. Herkesin gönlünü, önüne ön olmıyan sevgi ve ihsanının mahabbetine, merhametine, sonu olmıyan ebedî bağışlarına alıştır; onlara eş-dost et. Herkesin hayal kurma kuvvet ve kaabiliyetini, görünüp duran kâfirlik, suç işleyiş düşmanlarından ve gizli olan gösteriş, şüphe, münafıklık, hased, nefret ediş, kin güdüş düşmanlarından koru. Şu din kalesinin bekçilerini uy. kudan, yanılmadan, usanmadan koru da, «**O bilginlerle râhimlerin çoğu, boş yere insanların mallarını yerler ve halkı Allah yolundan menederler**» [82] âyetiyle bildirilen, yüzleri örtülü hırsızlardan o kaleyi korusunlar, onlara üst gelsinler. Şehvet susuzlarını Şeytan, dünyanın zehirli suyuyla aldattır, kandırır; çok susuz olduklarından o şerbete kanarlar; zehrinden gaflet ederler; bu susuzları, rahmet ve esenlik ona, gerçek Peygamberin havuzundan, Kevser suyundan suvar; şeriata tatlı suyuyla çigirlerini serinlet de Şeytanın zehirli suyuna kanmasınlar. Gece-gündüz, tapında kulluk etmeyi dileyen, o kulluğa koyulan, şeriata uyan ibadet ehlini, kendilerine tapmaktan, nefis putlarına kanmaktan koru da ibadetleri, Yahudilerin, Hristiyanların ibadetleri gibi sapıklık yoluna sapmasın, hiçlenip gütmesin. Geceleri kullukla geçirip uyumıyanlar, gündüzleri oruç tutanlar, nefisleriyle savaşıyorlar ordusuna, yardım muştuluğunu gönder de ayaklarını diredinler; «**Ath, yaya, bütün ordunla yürü üstlerine**» [83] âyetiyle bildirdiğin karalar giyinmiş Şeytan ordusuna, hergün altı yüz kere saldıran, Tanrı dileyenlerin ordusunu bozan orduya üst gelsinler. Tanrıyı arayanların, gerçeği dileyenlerin ayaklarını diredin; «**Şüphe yok ki sizinleyim; inananların ayaklarını diredin**» [84] muştuluğunu senin tapından getiren sana yakın olan melekleri gönder de seni dileyenlerin gönüllerinde bulunan ve bozgunluk veren korkuyu, vesvese veren şeytanların gönüllerine sal; şeytanları gönüllerindeki gücü-kuvveti, din yolundaki zayıfların gönüllerine ver; ver de azıcık bir savaşla, bir tek yardımla, **Dâvud** gibi, «**Allahın izniyle onları bozdular**» [85] hükmünce şeytanları bozguna düşürsünler; nefsi emmâre **Câîlû'tu**, akıl **Dâvud**'una karşı bozguna uğrat, tutsak et; «**Dâvud da Câîlû'tu öldürdü; Allah kendisine saltanat ve hikmet ihsan etti**» [86] hükmü zühûr etsin. Bu dünyanın saltanatı da senin elinde, o dünyanın saltanatı da. Ey

iki saltanatın da sâhibi, zayıf kullarını din düşmanlarının ayaklarının altında ezdirme. Az da olsa dileğimiz bu, büyük de olsa kabûl senden, lûtf ve icâbet ancak senden. Biz, zayıf bir halde, âciz bir halde dileğimizi tapına arz ettik; artık birbirine ulanan, zevâlî olmıyan, sınırı bulunmıyan rahmetinden sen ihsanda bulun ey âlemlerin Allahı, ey yardımcıların en hayırlısı.

«Rahmân ve rahîm adıyla» sözünün anlamı.

Adıyla sözünde, bütün tefsircilerce bir gizli anlam vardır; çünkü Arab, «b» harfiyle söze başlamaz. Yalnız o gizli şey nedir? Bu hususta, aralarında ayrılık vardır. Derler ki: O gizli şey, emirdir, yüce Tanrıdan. Yâni, Tanrı, ey kulum der; değil mi ki Şeytan'dan sığındın; öyleyse bu hayırlı işe, benim adıyla başla da onun şerrinden kurtul. Bâzı tefsirciler derler ki: O gizli şey, kulun haber verişidir; yâni kul, ey Tanrı der, Şeytandan sana feryad ediyorum, sana sığınıyorum; sana sığınmam da, işime senin adınla başlamamdır, senin adına kaçmamdır, işime, sana, senin adını anarak sığınıp başlamamdır; çünkü senin kutlu adınla başlanmıyan her iş, noksan kalır, sonu gelmez, verimsiz olur; bundan başka birşey bilmiyorum ben. Esenlik ona. **Peygamber** demıştır ki: «Allahın adıyla başlanmıyan her hayırlı işin sonu gelmez.» Yâni **Peygamber**, korkulan, hayırlı ve iyi olan, faydalı bulunan her hangi bir iş, Allah adıyla başlanmazsa, o işe ne kadar çalışılırsa çalışılsın, sonu gelmez, tamamlanmaz; sonunda o iş, pişmanlıkla, ziyanla biter buyurur. İnanmıyorsan **Fir'a'n'a**, **Şeddâ'da** **Nemrû'da** bak; Bukadarbin araçla, adamla, orduyla, güçle, kuvvetle çalıştılar, düşündüler, dünya hazinelerini harcadılar; o saltanattan faydalanmak istediler, kendilerinin iyi bir ada-sana sâhib olmalarını, uzun yıllar, iyilikle, ululukla anılmalarını dilediler; buna gönül verdiler; fakat işlerinde, Tanrının adına sığınmadılar; bütün işleri tersine döndü; bütün umutları başaşağı geldi. Dostluk istediler, âleme düşman tanındılar; iyi ad-san ıssı olmayı dilediler; âlemde adları kötüye çıktı; gönüllerde ulu olmayı, saygı kazanmayı dilediler; sinekten, sivrisinekten daha hor, daha rezil bir hale geldiler. Bu sözün daha da aydınlanmasını istiyorsan, Peygamberlerin hallerine bak. Onlar, ne işi başarmak isteseler, bu adla başlardılar o işe ve bu ada sınırlardılar; bu ada tapı kırlardılar; bu ada, canlarının, gönüllerinin içinde yer vermişlerdi; mallarını, mülklerini bu ada fedâ etmişlerdi. Halk bizi beğensin kaydına düşmemişlerdi. Halk onlara iyi demiş, kötü demiş, umurlarında bile değildi. Onlar, halkı bu ada saygı göstermiye, bu ada sığınmiye çekmeğe uğraşıyorlardı. Halk içinde, halk arasında iyi bir ada-sana sâhib olalım, adımız, sanımız kalsın kaydına düşmüyorlar; bu Tanrı adının yüce ve ulu olmasına, bu adın ululanmasının kalmasına uğraşıyorlardı. Hattâ kendi adlarının kalmasını isteseler bile bu ad için istiyorlar; bu adın halk tarafından işitilmesini, bu büyük adın, kendi adlarını da nasıl büyüttüğünün, nasıl üstün et-

tiğinin bilinmesini diliyorlardı. İstiyorlardı ki halkın gözleri açılsın; yolunu, zu sapıtmayın; adınızın kalmasını istiyorsanız, kendi adınızdan-sanınızdan geçin, kendi adınızı-sanınızı unutun; bu ada yapışın; saygı görmek istiyorsanız, bu adı koruyun; kendi adınızı unutun, bu adı anın; kim kendi adınısanını arar, gözetirse kaybeder adını-sanını; amma kim, bu adda kendi adınısanını yitirirse iyi bir ad-san elde eder, ebedi olarak unutulmaz diyorlardı. Allah rahmet etsin, esenlik versin, **M u s t a f â**, peygamberler arasında, bu ada hizmet etmekte daha çevikti; başkalarından daha ileri gitmişti. Bu ada el vurdıkları, bu ada sarıldıkları için de zayıf ebâbül kuşları, esrik develerin akıllarını aldı; «**Fil ashâbına rabbin neler yaptı, neler etti görmedin mi**» [87] âyetini oku; oku bu adı inkâr edenlerin inadına. Bu ada sığındı: **İ b r â h î m** de, bir sivrisinek padişahlar padişahı **N e m r û d**'un beynine girdi, tozunu havaya savurdu; kökünü kesti; bütün ordusunu kırdı-geçirdi. Bu adın ululuğunu smadılar, bu adın hürmetine ondört gecelik Ay ikiye bölündü. **N û h**, bu adı sığınak edindi; doğudan batıya dek tufan dalgaları coştı-köpürdü; yüzbinlerce orduyu, yüzbinlerce soyu, boyu birbirine vurdu. Derler ki dünya, **N û h**'un zamanındaki kadar hiç mâmur olmamıştı; insanlar o devirde olduğu kadar hiç ün kazanmamıştı. Herkes kendi adına güvenir, adıyla-sanıyla övünürdü, sarhoş olurdu. **N û h**, bu adı onlara söyledikçe onlar kabûl etmemişlerdi; bu adı hor görmüşlerdi; çünkü görünüşe tapıyorlardı. Bu adsa, mâna denizinden coşmuş bir dalgaydı. Görünüşe tapınların gözleri bu adı göremezdi, gözlerinde o güç yoktu; bu adı görebilmek için yetmiş kez yıkanmaları gerekti; «**Ancak temiz olanlar dokunabilirler ona.**» [88] **N û h**, onlara diyordu ki: Siz bu adın ne kadar ulu, ne kadar büyük olduğunu göremiyorsanız gözlerinizi gözyaşlarıyla yıkayın, zârı-zârı ağlayın da körlüğünüzü, görüşten mahrum olduğunuzu anlayın. Siz ağlayıp feryâd edemezseniz ben size ağlıyayım, ben feryâd edeyim; çünkü Tanrı, size ağladığım, feryâd ettiğim için benim adımı **N û h** taktı. Şu anda, sizin hakikatleriniz, helâk suyuna batmış, boğulmuş olduğundan, kurtulursunuz umuduyula size ağlıyacağım, sizin için feryâd edeceğim. Hani hastaya ölüm yaklaştı mı feryâd eder ama yaşayacağından da umudunu kesmez; onun gibi işte. Bu, helâk oluş, bu olup gidiş tufanıdır. Ben görüyorum, fakat siz görmüyorsunuz; gittikçe yaklaşıyor, yüzlerinize dokunuyor. Ben geminin içindeyim; ama gene de feryâd etmedeyim. Yalnız bu seferki feryâdım umutsuz bir feryâd. «**Sulara boğuldular da ateşe atıldılar; derken Allah'tan başka bir yardımcı da bulamadılar.**» [89] Yâni bu adı hor tuttular, bu adı ululamadılar; bu adın devlet tellahı olan **N û h**'a bakmadılar bile; sonunda bu adın üstünlüğü onları kahretti; adlarını-sanlarını batırdı-gitti. «**Böylece de zulmeden kavmin kökü kesildi ve hamd âlemlerin rabbi Al-lâh'a.**» [90]

[87] CV, 1. [88] LVI, 79. [89] LXXI, 25. [90] VI, 45.

**Allah, onun mânevî rızıklarıyla, irfan yemekleriyle bizi rızıklandırsın,
faydalı sözlerinden meydana gelen**

(İkinci Meclis)

Hamdolsun Allâh'a ki varlık âleminde üstün olan ve yaratılışları şaşı-
lacak bir tarzda düzüp koşan; çeşitli yaratıkların aralarını takdir ettiği gibi
uzlaştırdı; bağışlarını, dilediği şekilde insanlara bölüştürdü, paylaştırdı;
güzelim takdiriyle her baş kaldıranı aşağılık yularına çekti, bağladı; her ya-
ratığı, yaratış, tedbir ve tasarrufta bulunuş meydanlarına götürüp eğiltti,
alçalttı. Ona hamdederim ve hamd, nimetlerinin fazlasını dileyiştir; ona şük-
rederim; şükür, kereminin, ihsânının görülmemiş lûtuflarını çoğaltmasını
isteyiştir. Bilirim, bildiririm ki Allah'tan başka yoktur tapacak, ortağı yok-
tur onun ve bilirim, bildiririm ki **M u h a m m e d**, her varı, her varlığı
dilediği gibi yaratan padişahlar padişahının elçisidir; güzel işleri yaptırın,
hevâ ve hevese uymaktan, kötü işlerde bulunmaktan alıkoyan güzel ve yü-
ce huyları bildirmek için gönderilmiştir. Allah ona, tertemiz soyuna-sopuna.
sahâbesine ve zevcelerine rahmet etsin, çok çok esenlikler versin.

Münâcât.

Ey padişahlar padişahı, bu kulların, bu kölelerin, şu gerçek yal-
varışla, özden gelen temiz niyetlerle şurda toplanmış olan yalvaranla-
rın, senin rahmetini umanların her birerini kutluluklara erıştır, din ve
dünya dileklerini vermek suretiyle beze; her birerinden lûtuflarının yar-
dınlarını kesme, Gaflet uykusuna dalmış olanları lûtfunla uyar. Her bire-
rinin yaradılış ağaçlarını kulluk meyvalarıyla süsle. Vaktin padişahı olan,
yeryüzünde, uzakta bulunanların da, yakında olanların da kaçıp sığındıkları
ulular ulusu padişahı da tehlikeler, zararlar güneşinin hararetinden koru.
Dostdoğru saltanatının esâsını, temelini yardımınla, korumanla kuvvetlendir;
devlet sancığını yardım âyetleriyle, kutluluk tuğrasıyla, iyilikle, yomlukla
beze. Dünyanın, insanların oturduğu dörttebir bölümünü, uzun yıllar bo-

yunca onun adâletinden, onun saltanatından boş bırakmak. Onun hizmeti
yüzüden mevki külâhını giyen, ona itaat kemerini kuşanan ve devlet direk-
leri mesâbesinde bulunan kişilerin her birerinin kutluluğunu, devletini
arttır. Müslümanlığa ve müslümanlara yardım eden, padişahlarla sultanla-
ra öğüt veren, bid'atin kökünü söküp atan, şerîata yardımcı olan, görüş ve
anlayışın temelini kuran, insanlar fetvâ veren millet ve dînin fülânının da
özünü beze ve bu duâcının üstâdı olan, bize öğüt veren, bizi yetiştiren, esir-
giyen, bu duâcıyı kutlu hatırından hiç çıkarmıyan, bizi hiç unutmıyan zâtın
bu bezentisini, dîninin, dünyasının kutluluğuna sebep et. Farzıayın olan,
sözün başında da, sonunda da duâ edilmesi gereken ve bu duâdan başka
bir duâ ile söze başlanması, sözün bitirilmesi doğru ve yerinde bulunmıyan
gerçek duâ, anaya.babaya duâ etmektir. Bu fidanın büyüyüp gelişmesine
sebebe olanlar onlardır; yârabbi, onları lûtfunun sığınagında rahat-esen kıl.
Bu zayıfı nasıl geliştirme kanatlarının altında geliştirip yetiştirdilerse, sen
de onların başından, lûtfu ve ihsan kanadın çekme.

Nazımızı-niyazımızı çeken babayla anayı

Peygamberler, akılla can olarak kabûl etmişlerdir.

Burda toplanmış olan büyüklerin, yakınların, dostların her birerini
kendi rahmet tapına al, hepsini de esenlik yurdunda topla ey âlemlerin Al-
lahı, ey yardım edenlerin hayırlısı, rahmetinle duâmızı kabûl et ey merha-
metlilerin merhametlisi.

Kim bizi iyilikle anarsa,

Dünyada iyilikle anılsın.

Şeriat bilginlerince, ümmete vaaz edenlerce sünnet, âdet şudur: Bu işe
başarlarken Âdemoğullarının ulusunun tertemiz hadisleriyle başlarlar.
Şimdi bu özü doğru duâcı da, o dostdoğru yola ayak basmak, o pekişmiş
ana caddeye girip yürümek ister.

Baht sana yârolur, yâver kesilirse

Aşk, sennile işe-güce girişir.

Aşksız ömrü hesaba sayma;

O, sayıdan dışarda kalacaktır çünkü.

Allah ondan râzı olsun **H a t t â b o ğ l u Ö m e r**'den rivayet edil-
miştir; demiştir ki: Allah rahmet etsin, esenlik versin, **A l l â h'ın P e y-
g a m b e r'i**, «Kim suçların, isyanların aşağılığmdan çıkar da Tanrıdan
çekinme sınırına girerse, Allah onu malsız-mülksüz zengin eder; hısmı,
aşireti olmadan üstün kılar; Allâh'ın verdiği az rızka râzı olanın, az kullu-
ğundan râzı olur Allâh.» Yâni, müminler emîri **H a t t â b o ğ l u Ö m e r**,

Allah ondan râzı olsun, o şeriat şehrinin hesabını gören, o tarikat temelini başköşesinde adâlet ısı olan, («Gerçekten de Şeytan, Ömer'in gölgesinden kaçır» hükmünce adâlet kamçısını akla uyuş eline aldı mı, İblis'in haddi yoktu ki vesvese pazarında yankesicilik edip hırsızlıkta bulunsun da bir gönül cebini karıştırıp kessin. Peygamber'e öylesine âşıktı ki müna-fıklık, onun Peygamber'e uyuş yolunu aslâ vuramadı; hizmette öyle-sine gerçektir ki, dalkavukluğu âdet edinmiş zaman, onun dindarlık başını hâinlik yağıyla aslâ bulaştıramadı.

Tabiâten doğan olayların haddi mi vardır ki
Bizim ordumuzun kopardığı toza yaklaşılsın,
o tozun çevresinde dönüp dolaşsın.
Biz, göklere doğru uçup ağmadayız;
Çünkü bizim yaradılışımızın aslı, mayası arştır.

Peygamber, ona, «Ben gönderilmeseydim sen gönderilirdin yâ Ömer» buyurdu; «Sana da Allah yeter» hitabına mazhar olan, ey «Sana uyanlara da Allah yeter» [91] sözüne muhâtab bulunan, ben ki Muhammed'im buyurdu; «Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım» hüccresinden gönderilmeseydim, sen ki Ömer'sin, adâletin yüzünden ona ehildin, kul-larıma bildir fermânıyla âhur zaman halkına peygamber olarak sen gön-derilirdin. İşte bu, üstünlüklerinden birazcığını duyduğun, işittiğin Ömer, böyle rivâyet eder memleketler ulusundan, yollar ıssından, o zattan ki Ay, «Yaklaştı kıyâmet ve yarıldı Ay» [92] hükmünce o erin hizmet kemerini kuşandı; mahabbet şehir çağında ilk gerçeklik sözünü söyleyen oydu; her-kesten önce birlik şarabını o içti; istâdad elbisesini o giyindi.

Allah sırlarının definesi biziz,
Sayısız, sonsuz inciler denizi biziz.
Padişahlık tahtına oturan biziz;
Aydan balğa dek her yana hükmeden biziz.

Henüz varlık alanından geçenler, görünüş pazarına oturmamışlardı. Henüz ne melek velvelesi vardı, ne felek meş'alesi; ne yeraltında balık çırpınmıyordu, ne gökyüzünde Semâk parlıyordu. Henüz kader ressamları gökyüzü safinın kireçle sıvanmış sofasına lâcivert renkli perdeyi çekme-mişti. Henüz kazâ dösemecileri bu dört unsur gardağını varlık alanına kur-mamışlardı. Öyle bir anda, görünüş ve görüş sabahı olan varlığımın ışığı, «Seni biz gönderdik» [93] doğusundan parlamıştı, «Ol»

[91] VIII, 64. [92] LIV, 1. [93] II, 119.

buyruğuyla varolmuştum; «Söyle» şarabıyla esrimiştim; benim pey-gamberlik vaktim gelinceyedek kazâ ve kader nöbetçileri, Âdem'in ça-dırının kapısına el vurmamışlardı; hiçbir melek o güç, o kuvvet yoktu ki Âdem'in tahtının basamağını öpsün.

Âlemden maksat insandır;
İnsandan maksat da o soluktur.

Varlık âlemine gelince zaman habercileri hâlimi hatırlamı sormıya gel-diler.

—Ey durağı-konağı göklerden de ötede olan,
Senin kadrin nerde, hâşâ, şu bir yığın toprak nerde?
Senin ululuk tuğran «Ömrüne andolsun»
âyetidir [94]
Senin vilâyetinin fermanında «Sen olmasaydın»
sözü yazılıdır.
Dokuz hokkayla yedi mühre önündedir de
Senin elin de onlardan tertemizdir, eteğin de.
Bayrağının yüzünde, üstünde
«Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım»
yazısı yazılmıştır.

Ey Muhammed dediler; adâlet ısı sensin; şeriat şehrinde hüküm yürüten sensin. Dedim ki: Bu sözün de yeri mi? Bütün peygamberler, ve-killik işine âit fermanı bende buldular, benden aldılar; Âdem'in soluğu, Nûh'un feyizleri, murada erişleri, İdris'in dersi, Musa'nın uzlaş-ması, Şis'in sözü, İsmâîl'in ululanması, İbrâhîm'in dostluğu, hep benimledir, benim sayemdedir.

Bilgin kişinin varlık gemisi şaşılacak birşeydir.
Gözü gören kişinin kuyuya düşmesine şaşılır.
Denizde yüzen gemiye şaşılmaz;
Bir gemide binlerce denizin bulunuşuna şaşılır.

Ey Muhammed, ne iş başarmaya geldin dediler. Dedim ki: Kâ-firlik mahallesindeki rindleri, külhanbeyleri edebe sokmaya, müşriklik mey-hânesindeki sarhoşlara had vurmaya geldim. Evet, birgün o, âlemin en ulu-su, o, Âdemoğullarının başı, başbuğu oturmuştu; sahâbe önünde halka ol-muştu. O dosdoğru gerçekler, o konuştuıkları halde susanlar, gönüllerini, hiç kimseye niyâzi olmıyan Tanrı tapısına vermişler, gayb âleminin ankaâ-sının, «Söyle» sözüyle söze başlamasını, o mârifet gülbahçesi bülbülünün

[94] XV, 72.

göl dalına konup âşıkçasına çilemesini, şakımasını, din ve dünya isteğinin elde edilmesini bekliyorlardı. Âlemin ulusu, sırlar kutusunun kapağını açtı da canlarıyla oynayıp mâna sevgilisini dileyen o tâcirlerin önlerindeki tahtaya şu sözü koydu ve şöyle buyurdu:

«Kim suçların, isyanların aşağılığından çıkar da Tanrıdan çekinme sı-
nırına girerse,» kim, gösteriş yapmamak, böyle bir töhmete düşmemek, gaf-
let etmemek şartıyla suçların, isyanların aşağılığından geçerse, adını çe-
kinmek, korkmak ovasına atarsa, Tanrıdan çekinmek kimyâsını, mânâyı
dilemiş eliyle alır da büyücü, gaddar, düzensiz, kötülükleri buyurup duran
nefse sürerse, savaşmak, didinmek ayağını, gerçeği görüş yanına atar da
o yana giderse «Allah onu malsız, mülksüz zengin eder.» Tanrı tapısının
üstün olgunluğu, geliştirip yetiştirme lûtfuyla o kulu malsız-mülksüz zen-
gineştirir.

Rûm ve Çin ülkelerini çok duydun, işittin,

yeter artık;

Kalk; bir de S e n â y f'nin ülkesini gör, saltanatını seyret.

Seyret de baştan başa, hırsı, nekesliği olmıyan gönlü gör;

Seyret de kibirsiz, kinsiz canı gör.

Bas ayağını; arş, ayağının altına serilsin;

Koy elini; saltanat, yüzüğüne tâbi olsun.

Kimi, eren der ona, öyledir o;

Kimi de düşman der ona; dediği gibidir o;

Ama o, hepsinden de dışarıdır, hürdür, hoştur;

Gül gibidir, süsen gibidir, yasemin gibidir.

Tanrıdan çekinmek, o kişinin süsü olur; şüpheli şeylerden kaçınmak
sermayesi kesilir; ticarete bulunanlarsa zenginliği, mal çokluğuyla sanırlar.

Ari-duru, tatlı sudan haberi olmıyan kuş,

Bütün yıl acı suya gagasını daldırır.durur.

Ama yanılmışlardır; çünkü âlemin ulusu, «Zenginlik gönül zenginliği-
dir, mal zenginliği değil» buyurur. Zenginlik, gönül zenginliğidir, mal
zenginliği değil. Birkaç gümüşü, altını, yok olup gidecek maddeden çıkarır-
lar; elden ele, şehirden şehire dolandırmayı âdet edinirler. O tapının aşk
oyununa girenlerine, gayret ıssı padişahlara lâayık mıdır bu?

Ay, dün gece sarayına girdi de yastığının başucuna geldi;

Kıskandım onu, Ay'ı ayağının altına alayım, başını ezeyim,
ayağını kırayım dedim.

Ay kim oluyor ki seninle bir yerde yatsın?

O, geceleri âlemi dolaşan, dünyâyı seyreden, parmakla
gösterilen biri ancak.

Kendilerini akıllı sananlar, zenginlik bununla olur demişler, böyle bil-
mişlerdir ama, yanılmışlardır. Tanrı tapısının âşıklarınca zenginlik, namaz
darphanesinde basılmış naz ve niyaz parasına sâhib olmaqlardır. Yüce padi-
şahlar dahişahı, gaddar âlem hakkında «Artık ibret alın ey cangözleri açık
olanlar» [95] demiştir.

Zemâne, insanı aldatan bir oyundur, bir oyuncaktır;

İyice bakarsan görürsün ki adam yeyen bir yamyamdır o.

Hikâye etmişlerdir: Tilkinin biri bir ormana daldı; orda bir ağacın da-
lına asılmış, ağacın gövdesine yaslanmış bir davul gördü. Yel vurup ağacın
dalı sallandıkça davul da sallanıyor, davulun kuvvetli sesi, tilkinin kulağına
geliyordu. Tilki davulun büyüklüğünü gördü, çıkardığı yüksek sesi duydu.
Eti, derisi de cüssesinin, sesinin miktarınca deyip tamaa düştü. Bütün
gün geceyedek uğraştı; başka hiçbir işe koyulmadı. Davulun çevresinde ti-
kenler vardı, düşmanlar vardı; birçok düzenlere başvurdu, sonunda oraya
vardı; davulu yırttı; içinde yelden başka birşey bulamadı. Hani dünyaya
âşık olanlar gibi; onlar da gece bastı da ölüm çağı gelip çattı mı feryada
başlarlar:

Avım elden çıktı, tuzağı, ağı yırtıp gitti; kötü birşey bu;

Şarap tortulandı, kadeh kırıldı; kötü birşey bu.

Gönül yandı-yakıldı; iş pişmedi, ham kaldı; kötü birşey bu;

Din yitti-gitti, dünyâ da tamamına ermedi; kötü birşey bu.

Ama mârifetle gözleri açık olanlar, Tanrı tapısının sürmesini gözlerine
çekenler, tilkinin daldığı bu ormanda, davul sesine aldırılmazlar; ölümsüz
avı avlanmaya bakarlar; onu ararlar.

Havlet gecesinde, geceleyin yol alanlar, yola düşenler,

Padişahların taçlarına hakaaretle bakarlar.

Kulağında «Söyle» vahyinin sesi olan kişi, davul sesine kulak mı asar
hiç?

Binlerce canın kurban olduğu düğünde,

Parasız-pulsuz davulcuların yeri mi var?

★

Himmette doğan ol, ululukta kaplan.

Avlanmada güzel ol, savasta kutlu.

Bülbülle, tavuskuşuyla pek eğleşme;
Çünkü orda tümünden afat vardır, burda tüm renk.

Gerçekler, gönül parasını gerçeklik mâdeninde ararlar; ayarı tam ihlâs altını orda elde ederler; görüş dımagasını basarlar üstüne; **M a n s û r - o ğ l u H u s e y n** gibi başlariyle oynarlar; **B â y e z î d** gibi «Kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim; ne de büyük zuhûrum var» damgasını aşk eliyle vurdururlar. Herkes bu altını göremez; her gönül bu derdi çeke-
mez. **M u h a m m e d**'e mensup kişi gerek ki bu gülü, **Y e m e n** yeşil-
liğinden dersin, devşirsin. Hani «Gerçekten de ben, **Y e m e n** tarafından **Rahmân** kokusunu duymaktayım» buyurulmuştur; Gerçek **M e c n u n** olmalı ki bu remzi duysun:

Sevgilinin kabrini âşıktan gizlemek istediler;
Fakat kabrin güzelim kokusu, kabre delil oldu.

Ey dostum, yol pek yakın ama yolcu pek tembel.

Her zaman bu yemyeşil gül bahçesinden pılları-pırtımları
dışarıya çekmedeyim;
Vahdet âleminden bir âlemi avucumun içinne almadayım.
Ne tahtım var, ne yüzüğüm; fakat «Rabbim, bana öyle bir
saltanat ver ki benden sonra hiçbir kimse
nail olamasın o saltanata» [96] demekteyim.
T u r d a ğ ı da yok, ateş de; fakat «Ben Allah'ım.»
yücelerinde uçup durmadayım [97].
Neyi can suyu görürsem denize atıyorum;
Neyi seçer can parası görürsem ateşe fırlatıyorum.
Ben dudukuşu gibiyim; dünyasa önümde ayna sanki;
Hâsılı hoş görmek gerek beni; kendimden başkasını
göremiyorum.

Aklım, aynanın ardında ne söyletiyorsa,
Ben ancak o sözü, o anlamı dile getirmediyim.
Gezip dolaştığım, eğlendiğim yer, bir konuk yurduna
benziyen tabiatimin dışındadır;
Bakıp gördüğüm yeri seyret de sen de gör; gökyüzü
çardağının da ötesinde.
Gönlümlü bir ayna haline getirdim de bengisuyu buldum;
İnanmıyorsan bak da gör; hem **H ı z ı r**'im ben, hem
İ s k e n d e r'im.

[96] XXXVIII, 35. [97] XXVII, 9; XXVII, 30.

Şimdiyedek dilimde «Beni de, oğlumu da putlara tapmaktan
uzaklaştı» sözü vardı [98]

Bendeki kılavuzumsa «Ben batanları sevmem» âyetidir [99].
Köpek yaratılışlı kişilerin boynunda değersiz bir

boncuğum ama,
Arslan erlerin tavlasında değeri bulunmaz, paha biçilmez
bir inciym ben.

Ey her yerde yabancı; her vardan-yoktan behresiz, biliyor musun ki
işin başarılması gerektir; sözle iş başarılmaz. Allah rahmet etsin, **E d h e m - o ğ l u İ b r â h î m**'i anlatırlar. Tanrı yoluna âşına kesildi; gönül gözü, bu
dünyanın aybını, ârını görmeye başladı. Nesi var, nesi yoksa oynadı, yutul-
du. A **İ b r â h î m** dediler, başına ne geldi de bedenini yakıp kül ettin,
eriyip gittin; acılığın ıssılığı, dilini-damağını acıttığı gibi varlığını da apacı
etti; ulanıp dalga-dalga, halka-halka boy serpen din saçında bir tel kesildin;
sabrederek **B e l h** ülkesini, bu ülkenin padişahlığını oynadın, elden çı-
kardın?

O alçalırsa yoksulluktan değildir bu;
Gam kılıcın, yüzlerce padişahın başını uçurdu-gitti.
Bir gündü, **E d h e m o ğ l u**, bir ceylânın ardından,
Yağz atını seheryeli gibi sürmüştü.
Ona bir şerbet sundun ki kokusundaki tad yüzünden
Sarhoş oldu; başı döndü de attan düşüverdi.
Herkes şaşırıp yoksul **E d h e m o ğ l u**
Tacını-tahtını bıraktı, kemerini attı dedi.
Senin adıyla **S ü l e y m a n** bir kuş yolladı,
B e l k ı y's'in saltanatını bozdu, ülkesini zabtetti.
M u h a m m e d, seni andı da parmağıyla işaret etti;
Ay ikiye bölündü; dünyâda bir gürültüdür koptu.

Allah rahmet etsin, **E d h e m o ğ l u İ b r â h î m** diyor ki: Bir
zindan gördüm, bende güç-kuvvet yok. Adâlet ıssı bir kadı gördüm, bende
delil-huccet yok. Bir ses duydum, diyordu ki: Ebedî saltanat istiyorsan gel;
sevgiliyle buluşmak istiyorsan candan geç. Nîmet vereni dilemekteysen
âşıklık et; nîmet dilemekteysen kulluk et. Hüdhüd ol da **S ü l e y m a n**,
B e l k ı y's'in mektubunu sana versin, seninle yollasın. Yel ol da **Y a ' k u b**,
Y û s u f'un vuslat haberini senden sorsun. Sülün gibi renklere boyanmıya
bakma Hüdhüd birkaç gün **S ü l e y m a n**'ın kapısında görünmedi; dün-
yâ iklimlerinde yolculuk etti, zamânın devrânını seyretti; derken **B e l**

[98] XIV, 35. [99] VI, 76.

kıys'ın saltanat ününü haber verdi. S ü l e y m a n, saltanat tahtında oturuyordu. Ordusu toplanmıştı; herkes onun buyruğuna kulak vermedeydi. Hergün güneş, tepenin geçityeri penceresinden baş gösterir, altınla bezemiş kılıcını doğu kınından çeker, toprak yeryüzündekilere ışık elbisesi bağışlardı. O anda cinler de, insanlar da S ü l e y m a n'ın tahtının çevresinde toplanırlardı. Arslan, ne buyuruyorsun diye hışmını bırakırdı. Kurt, ne söylüyorsun der, koyunla eş dost kesilirdi. Şahin, buyruğun nedir diye gagasını, pençesini tutar, sülüne saldırmazdı. Sağır bir kaya içinde bir karıncanın derdi, tasası olsa da söylense S ü l e y m a n, onun bile sesini duyar, onun bile derdini, tasasını anlardı. Günü birinde yel serkeşlik etmiş, hızlı esip bir ihtiyar kadının un tağarcığına vurmuş, tağarcıktaki ununu dökmüştü. Kocakarı, yelin kızgınlığından S ü l e y m a n'ın tapısına gelip şikâyet etmiş, ey Tanrı buyruğunu yerine getiren, ey halkın görülmemiş, önemli işlerinde yerinde hüküm veren, yoksul bir kadının ben; «Ona yeli râmettik» [100] hükmünce senin buyruğunun altında olan, «Yelleri yollar» [101] hükmünce esip duran yel, âdetince duyurmadan esip geldi, tağarcığıma vurdu, unumu saçtı-savurdu. Ya unumun karşılığını yelden al, yahut onun terbiyesini ver de bir daha dul kadınların mallarına el uzatmasın dedi. S ü l e y m a n, hem onu terbiye ederim, hem senin ziyanını öderim dedi; gidin, zembül örmekle kazandığım paradan, bu ihtiyar kadının ununun değerini getirip verin kendisine; yeli de götürüp zindana hapsedin diye emir verdi. Artık bilin, anlayın; yele teklif yoktur, bir söze muhâtap olamaz; böyle olduğu halde bir kocakarının hakkını almak için onu bile hapsederlerse, «Bugün saltanat kimin?» [102] buyuran Tanrının adâleti, ihtiyarım, gencin gönüllerini yakıp kavuran zâlimleri bırakır mı hiç? «Allah'ın, zalimlerin yaptıklarından gaafil olduğunu sanma» [103].

Buyruk ıssıyla kâtipleri hâinlik eder,
Yeryüzünde hüküm verecek kadı da bilerek yanlış
hüküm verirse,
Yüceler yücesi olan ve gerçek hüküm veren Tanrıdan
Nelere uğrarlar; vay onlara, vay onlara, gene de vay
onların hallerine.

Noolurdu, seninle tatlılaşıyordım; yaşayış zâti acı;
Noolurdu, sen râzı olsaydın benden de herkes kızsaydı bana.
Noolurdu, seninle aram düzgün olsaydı da
Bütün âlemlerle aram açılsaydı, dünyâ yanıp yıkılsaydı.

[100] XXXVIII, 36. [101] VII, 57. [102] XI, 16. [103] XIV, 42.

Sen beni sevdikten sonra malın-mülkün değeri mi olur?
Zâti toprak üstünde ne varsa hepsi de toprak.

Birgün sūfînin biri, H i ş â m'a dedi ki:
Ey bizim kanımızı süt gibi içen,
Köy senin düzensizliğinden yoksullarla dolu;
Nerde bir mescid varsa, orda senin yüzünden dilenciler var.
Kanımız senin yüzünden gece gibi karardı,
Senin ekmeğin bembeyazmış, şaşılır mı buna?
Kûfeli, derdinden H i ş â m'a bu sözleri
Söylemekte, hay-haylarla ağlamaktaydı.
H i ş â m, bu soğuk sözler yüzünden kızdı, kızıştı,
Ama gene de birşey yapmadı, hâimi yüzünden bu kadehi içti.
Sonra dedi ki: Mevki bakımından aşağı olanlar, insaf

istemiyorlar ama

Bu istekleri bilgisizlikten, görgüsüzlükten değil.
Senden duyup gördüklerimden geçtim;
Bu sözlerini de bağışladım senin, o hareketini de bağışladım.
Bilgisi olan, tehlikeyi anlayan kişi,
Padişahın azarına katlanır, onu, başma taceder.
Bilgisiz, ham kişiye, siteme uğramayı yerinde görmez;
uygun bulmaz.

Öcalış, edebe dâvet olduğunu bilmez.
Dünyâda dönüp dolaşan güneş
Yarasanın hatırı için gizlenir mi hiç?
Yarasa ondan zahmet çekse bile güneş,
Gökün temelidir, defnesidir.

Ululuk ıssı Tanrının zâtına andolsun ki kıyâmette insanlar, şu üç soruya cevap vermeden bir adım bile atamazlar; netekim âlemin ulusu buyurmuştur: «Kula, üç soru sorulmadan bir adım bile atamaz: Ömrünü neye sarfetti de yoketti; gençliğini neyle geçirdi; malını nerden kazandı, nereye harcadı?» Yarın kıyâmette bu üç soruya cevap vermeden hiçbir kulu ileriye geçirmezler. İlk olarak aziz ömrünü neyle geçirdin diye sorarlar. İkincisi gençliğini neyle başa çıkardın derler. Üçüncü olarak da parayı-pulunu nerden topladın, neye harcadın derler. Herkes dünyâda bir dâvâ peşindedir. Hele dur, bekle, şu ses, dâvâyâ girişenlerin kulağına bir gelsin, bir ün, âlemdeliklerin kulaklarına bir duyurulsun: «O gün bütün gizli şeyler meydana vurulur.» [104] Bugün, bir gündür ki perdeleri kaldırırız; herkesi ovaya süreriz; herkesin dilini mühürleriz: «Bu, bir gündür ki söz söyleyemezler.» [105]

[104] LXXXVI, 9. [105] LXXXVII, 35.

Ey şehvet ateşinde yanıp yakılanlar,
Ey tehlikeler ummanına batıp gidenler,
Niceyebir bu hırs, niceyebir bu şehvet;
Niceyebir bu kötülük, niceyebir bu suç işleyişler?
Niceyebir bu alay ediş, niceyebir bu saçma-sapan sözler;
Niceyebir bu kötü işler, niceyebir bu aslı olmıyan şeyler?
Niceyebir bu düzen, niceyebir bu hiyle;
Niceyebir bu töre, niceyebir bu âdetler?
Sakınm bu insanı aldatan konağa bağlanıştan;
Bu afatlarla dolu yurttan kaçın.

Yaşayış baharında hoş bir soluk yollayın
Şu çürümeye yüz tutmuş kemiklere, şu pörsümüş etlere.
Bugün devlet davulunu çalın;
Gönül niyazından sancaklar açın.

Umut keselerini dikiñ,
Çünlû bu an, lûtf, rahmet ve bağış zamanıdır.
Ey Tanrı, lûtfun,
Yıla, aya zaman-zaman bağışlar bağışlamadadır.
Senin bir kuyumcu olan sanatın,
Vakitlerin altından bir topa benziyen ziynet gerdanlığını
düzmüştür;

Ey kulluk süslerine muhtâc olmayan,
Bizim de özür buncuğumuzu sen kabûl et.

Arayışta yel gibi es, yûrû; onun zahmet zehirini şeker gibi ye, bal şerbeti gibi iç. Gönüle söyle, âfiyete Allaha ısmarladık desin; bedene söyle, esenliğe düşman kesinsin. Çünkü deniz kıyısına ev kuran, çok dalgalar görür; sevgi dâvâsına girişen, belâ ve mihnet zehirini yutar.

Neyin varsa ateşe atmadıkça
Vaktin aslâ hoş bir hale gelmez

Hâfız Kur'an okumıya başladı; oku ey hâfız, âşıkların her yanlarındaki zincirlerin zillerini Kur'an nağmeleriyle oynat; de ki: **Rahmân ve rahîm Allah adıyla.**

Sebepleri meydana getiren Allah'ın adıyla;
Kullarına kapıları açan Allah'ın adıyla.
Râzı oldum rahmândan; öyle bir
Rahmândır ki hesapsız bağışlarda bulunur.

Kendisinden yarlıgama umulan, rahmeti, âhiratte inananlara
hâssolan
Tanrının, suç işlediğim zaman yarlıgamasını ve tövbemi
kabul etmesini umarım.

Ey ömrünü yele veren, sarhoş musun sen?
Niceyedek bu hevâ ve hevese tapacaksın sen?
Bütün cefâ kapılarını açtın;
Vefâ kapılarının hepsini kapattın sen.
Tanrının seninle olan ahdi vardı ya,
O Tanrı ahdini bozdun, kırdın-geçirdin sen.
Ne diye boyuna şikâyet eder-durursun,
Zahmetten, meşakkattan, el darlığından sen?

Ne diye hasret çekersin; bir faydası yok ki sana;
Zahmetle yok olursan, o vakit var olursun sen.

«Rahmân ve rahîm Allah adıyla» sözü, o padişahın adını taşır ki kulların kurtuluşları, onun râzılığıyladır; kimde bir üstünlük varsa onun lûtfun, ihsânının feyziyledir; kimde bir alçalış varsa onun adâletinin tecellisi yüzündendir. Âlemdekilerin durması onun dileğiyledir; insanların yok olması onun isteğiyledir. Nerde üstün bir kişi varsa onun kerem elbisesini giyinmiş, bezenmiştir de o yüzden üstündür. Nerde bir alçalmış kişi varsa onun kahrına uğramıştır da o yüzden alçalmıştır. Yabancıların bellerine bağladıkları incecik zünnârın örgüleri arasından şu ses duyulmaktadır: Odur üstün olan, herşeye gücü yeten. Âriflerin omuzlarına sarkan taylâsının örgüsünden şu ses içitilmektedir: «Odur lûtfu bol ve herşeyden haberdâr olan.» [106] «Allah adıyla» sözündeki ad, bir addır ki **S ü l e y m a n**'ın zamanında **İ b l î s**'in vesvesesi elinden o addır **B e l k i y s**'i kurtaran. **S ü l e y m a n**, **B e l k i y s**'in, **S a b â** şehrinde halkı kendisine bağladığını, gerçek yoldan aslı olmıyan yola götürmekte olduğunu duydu. Ona bir mektup yazdı, mektupta, «Gerçekten de bu, rahmân ve rahîm Allah adıyladır.» [107] yazılıydı. Hüdhdü postacı yaptı, elçilikle o yollarını yitirenlerin iline gönderdi; o töhmet çölünü aşmakta olanları, doğru yolu gösterme mes'alesiyle sapıklık karanlığından kurtarmak, **B e l k i y s**'i, **İ b l î s**'in şüphe veren, vesvese uyandıran elinden gerçeklik ve kutluluk ovasına çekmek istiyordu. O ark kuşcağız, üstünlük kanatlarıyla, ışıklı kanatlarla havanın yücesinde uça-uça o sapıkların iline vardı; **B e l k i y s**'in sarayının kubbesindeki bir burca kondu; **B e l k i y s**'in tapısına varmak için bir yol aramıya koyuldu. Gördü ki **B e l k i y s**'in halvet odasında ovaya açılmış

[106] VI, 103; LXVII, 14. [107] XXVII, 30.

bir pencere var. O pencereye uçtu; **B e l k i y s**'in uyumakta olduğunu gördü. Odaya girip dâvet mektubunu yanına koydu; gagasıyle **B e l k i y s**'in göğsünü galalayıp yaraladı; sonra da özlem kemerinin bir bucağına kondu. **B e l k i y s** sıçrayıp uyandı; bu kim olabilir ki diyordu, bu kadar perdecinin, kapıcının önünden, bu kadar yoldan geçip odama giriyor, beni insafsızca yaralıyor; bu pek büyük bir düşman olmalı ki bu kadar sağlam, bunca demir kapılardan geçiyor da odama kadar giriyor; kimseciklere de görünmüyor. Hem bu sözleri söylüyordu kendi kendine, hem de tır-tır titriyordu; şaşırarak kalmıştı. Derken **S ü l e y m a n**'ın dâvet mektubunun, yanına düşmüş olduğunu gördü. Mektubu aldı, açtı, yazılmış bir satır gördü. Gözü, **Bis. millâh**'ın «b» sine düştü; gönlü **mîm**'in göğsündeki gönülden, bir parıldır aldı; bir parıldır, elde etti; gönül keklığı, iman doğanına av oldu-gitti. Sonra bu mektubu bir postacı getirdi herhalde deyip gözlerini ovdu, odanın köşesine-bucağına bakmaya başladı. Derken bir arık, bir küçük kuş gördü; sarayın sayvanının bir köşesine konmuştu. Kendi kendine, mektubu getiren postacı bu olacak dedi; ne de şaşılacak şey, bu küçüklükte bir kuş, sonra bu ululukta bir haber.

Ey benim dostlarım, **S ü l e y m a n**'dan maksadım Tanrıdır; **B e l k i y s**'ten maksadım kötülüğü buyurup duran nefis; hüdhüd'den maksadım da akıldır ki nefis sarayının bir bucağına konmuştur; her solukta düşünce gagasıyla **B e l k i y s**'in göğsünü galalamaktadır; nefis **B e l k i y s**'ini gaflet uykusundan uyarmaktadır; mektubu ona sunmaktadır.

İsteyin ey güzel yürüyüşlü âşıklar;
Çahn-çagırın ey işi-gücü tatlı iyi kişiler.
Niceyebir evden, ovanın yolunu tutacaksınız?
Niceyedek **K â ' b** e'den meyhânecinin kapısına koşacaksınız?
Dünyâda bir güzel var, bizse aldurmamaktayız ona;
Kadehte bir yudumcuk şarap kalmış, bizimse hâlâ aklımız başımızda.

Bundan böyle el bizden, etek sevgiliden;
Bundan böyle kulağımıza sevgilinin küpesini takalım artık.
Kalk da yüzümüzün suyuyla yıkayıp arıtalım
Şu gaddar toprak yığının tozunu, kirini.
Bir yürüyüş edelim de kırıp dökelim
Şu kara yüzlü, şu kötü huylu nefsi, yok edelim gitsin.

Allah bizi de faydalandırsın, sizi de; Peygamberimiz **M u h a m m e d** e bütün soyuna-sopuna Allah rahmet etsin.

Allah, herkese umumî olan nimet verişyle
bizi feyizlendirsın, **M e v l â n â**'nın sözlerinden

(Üçüncü Meclis)

Ululukla bir olan, bir tanınan, herşeyi yaratış bakımından, tek yaratıcı bulunan Allah'a hamdolsun. Karanlık içinde ışık belirtir; ışık içinde karanlıklar izhâr eder. Ölüleri diriltendir; dirileri öldürendir. Ululukla, övülüşle üstün olmuştur; zevâl bulmaktan, yok olmaktan yücelmiştir. Evveline evvel yoktur; ona bir ön takdîr edilmekten münezzehtir. Sonuna son yoktur; ona bir son vehmedilmekten mukaddestir. Ebedîliğinin denizinde, akıllıların akılları garkolup gitmiştir. Hiçbir şeye ihtiyâcı olmayışında, herkesin ve herşeyin ona muhtaç oluşunda, bilginlerin bilgileri hayrân olmuştur. Biliriz, bildiririz ki yoktur Allah'tan başka tapacak ve biliriz, bildiririz ki gerçekten de Muhammed kuludur ve elçisidir onun. Peygamberlerin ulusudur; temiz kişilerin uydukları imamdır; herkese, yaptığının karşılığı verilecek günde ümmetin şefaatsisidir. Göke ağaların, lûtf ve kereme uğrayıp seçilme yerine varanların, seçilenlerin en hayırlısıdır. Allah'ın rahmeti ona, soyuna-sopuna, inanarak onu görenlere, onunla görüşenlere, bilhassa gerçeklik ve vefâ mâdeni **A b û . B a k r i s - s i d d i y k**'a, gerçekle gösterişin, yalanın arasını ayırdeden **H a t t â b o ğ l u Ö m e r**'e, hilim ve utanc ıssı olan ve iki nûr ıssı bulunan **O s m a n**'a, kılıç ve cömertlik ıssı **A b û - T a l i b o ğ l u A l i**'ye, bütün muhacirlere, ansâra ve emin kişilere; çok çok esenlik ona ve onlara.

Münâcât.

Ey Allah, ey padişah, şu anda, bu solukta esenlikler armağanlarını rahmetler bağışlarını şeriat ıssı peygamberlerin ulusu, gökyüzünün, yeryüzünün ışığı, Allah elçisi **M u h a m m e d**'in ter-temiz rûhuna ulaştır. Beden çöplüğüne, ten gübürlüğüne ibâdet yumurtaları koymuşuz, sen onları şehvet kedisinin pençesinin zararından kuru. Gönüllerimizdeki Ay yüzlü ibâ-

det güzellerinin, kehlibarın çekişine karşı güçleri yoktur; ey efendiler efendisi, sen bize güç-kuvvet bağışla da dayansınlar, çekilip gitmesinler. Acı hırs suyuyla çoraklaşan bedenimizi dayanıp savaşıma başarıyla ter-temiz bir hâle getir. Gönüllerimiz, hayâllerin, vesveselerin ayakları altında kalmış, çiğnenip dümdüz olmuş, katılmış; başarı yağmurlarıyla, ibâdetler **H İ Z İ** r'ıyla beze de kızarmış, kızgın bir hâle gelmiş tabiat saçımızı, taş yürekliğin delmesinden kurtul. Ölüm çağında, can kuşumuzun, beden kafesinden çıkacağı zaman, ona yemyeşil kutluluk ağacının dallarını göster de onları dilesin, istesin; o dilekle, o istekle bir hoşça kanat çırsın, ürkmekten, sevinçle kafesten uçup gitsin.

Tanrılığma lâyık yardımla sen beni,
Dilediğin yere ulaştır.
Beden karanlığımdan kurtar beni,
Kendi ışığınla eş-dost et beni.
Beni benden alacağın gün,
O bildiğin şeyi yitirtme benden.
Beni bana vereceğin çağda da
Bir lütuf gölgesi sal benim üstüme.
Seninle oldum da ışığa eş-dost kesildim mi,
Işık gibi gölgeden uzaklaşırım;
Hem de ışıktan uzak kalmış gölgeden değil;
Işık veren mumdun meydana gelen gölgeden bile uzak kalırım.
Kimim kimsem yok benim, pılım-pırtım da gizli;
Ey kimsesizler kimsesi, sen bilirsin; sen lütfet.
Niceyebir ölümden feryâd edip durayım?
Ölümlüm onun yüziündense ölüp gideyim.
Ölümlüm senin dileğinse, bunu bilir, bunu görür-anlarsam,
O ölüm, ölüm değildir; bir yerden bir yere geçmektir.
Yemek yenen yerden kalkıp yatağa gitmektir;
Yataktan kalkıp padişahın meclisine varmaktır.

«Andolsun neş'eli-neş'eli yürütenlere.» [108] sözlerimize, Allahın rahmeti olsun ona, **M u s t a f â**'ya ait bir hadisla başlayalım: Rivâyet edilen inci gibi hadisler arasında, o seçilmiş **P e y g a m b e r**'den rivâyet edilmiştir; rahmetlerin en üstünü ve yücesi; esenliklerin en olgunu ve üstünü ona olsun, bir günün sabah çağında **H â r i s**'eye dedi ki: Sabahı nasıl ettin ey **H â r i s e**? **H â r i s e**, inanmış olarak sabahladım dedi. **P e y g a m b e r**, her gerçeğin bir gerçekliği var; senin inancının gerçeği, gerçekliği nedir buyurdu. **H â r i s e**, nefsimi dünyâdan çektim; gündüzümü

susuz geçirdim, gecemi uykusuz; sanki rabbimin arşını apaçık öntümde görmedeyim. Sanki cennet ehlini görüyorum; birbirlerini ziyâret etmedeler; cehennem ehline bakıyorum; feryâd etmedeler, **P e y g a m b e r**, gerçeksın, sarıl bu işe dedi de sonra sahâbesine döndü, bu, öyle bir kul ki buyurdu; Allah, gönlünü, ululuğunun ışığıyla ısklandırmış. Allah rahmet etsin, esenlik versin, şeriat ıssı peygamberlerin ulusu, gökün, yerin ışığı, bir gün dostlarının arasında oturmuştu. **H â r i s e**'ye yüzünü döndürdü de ey **H â r i s e** dedi, bugün nasıl kalktın uykudan? **H â r i s e**, inanmış olarak, hem de gerçek inanç sâhibi, şüphesiz, taklidsiz inanmış olarak kalktım dedi.

Hür küşlerin oturdukları yerde oturduk;
İyi kişilerin seçip işledikleri işi seçtik, işledik.
Gördük ki yüz çeşit vebâl altına girmişiz;
Birtak canımızı verdik de satın aldık kendimizi.
Bütün dileğimiz, Tanrının bağışlamasıydı bizi;
Şükürler olsun ki lütfetti de elde ettik dileğimizi.

Allah rahmet etsin, esenlik versin, **P e y g a m b e r** buyurdu ki: Her gerçeğin bir belirtisi vardır; her gerçek şeyin bir anlaşılması olur, senin inancının belirtisi nedir? **H â r i s e**, ey Allah elçisi dedi: dünyâdan uzaklaştım ben; çünkü dünyâyı bir aldatış tuzağı olarak, ışığa bir perde olarak gördüm; gündüzü susuzlukla geçirdim, dayandım; geceyi de uykusuz geçirdim. Şimdicek rahmân'ın arşını baş gözümle apaçık görüyorum; hani halkın gökti gördüğü gibi. Şu başgözümle cennetlikleri görüyorum; cennette birbirlerini ziyâret ediyorlar, kucaklaşıyorlar. Cehennemlikleri şu gözlerimle görüyorum, feryâd ediyorlar; feryâdlarını da şu kulaklarımla duyuyorum. Allah'ın rahmeti ve esenliği ona olsun, **P e y g a m b e r**, gerçeksın, sarıl bu işe ey yiğit dedi; doğru yolu gördün; sarıl o gördüğüne; bu yürüyüşte ayak dire de gördüğün şey, o görüş, senin durağın olsun, senin malın olsun. Çünkü görmek başka şeydir; gördüğü şeyin adama malolması başka şeydir. Ondan sonra, Allah rahmet etsin, esenlik versin, **P e y g a m b e r**, dostlara yüzünü çevirdi de buyurdu ki: Bu, bir kuldur ki Allah, gönlünü ululuğunun ışığıyla ısklandırmıştır. Bu kul, öylesine bir kuldur ki, üstün olsun ve ululandıkça ululansın, Tanrı,

Yüceleri görenlerin gözlerine sürme çeken,
İçerde oturanlara kapı açan,

Bu adamın can gözüne mârifet sürmesini çekmiş, onun gözünü, gönlünü ısklandırmıştır.

Rüyâzatla varlık perdeni yakıp yandırırsan
Halkın düştüğü şu tehlikeden çıkar, kurtulursun.
Bir uğurdan kendinden de gizli kalırsın, iki âlemden de.
İşte o zaman, bu gizli şey gözüne apaçık görünür.
Bu, herşeyi yok ediş âlemidir, onu ısbat edişle görülebilir;
Halk bu işte, o yüzdendir ki başı dönmüş bir haldedir.

H â r i s e, ibâdetini öne sürdü; gündüz oruçluydum, geceyi uykusuz geçirdim, dünyâdan uzaklaştım da bunları gördüm, bunları duydum halkın görmediği, duymadığı şeyleri görüp işittim dedi ya; Allah rahmet etsin, esenlik versin, P e y g a m b e r, namazını görme, yalvarışını söyleme, onu, Tanrının yardımı, bağışı bil buyurarak onu uyardı.

Bizden, bizim kulluğumuzdan birşey meydana gelmez ey can,
Sen yaptın, sen kurdun; artık sen tamamla.
Bizim esenlik yurdumuzu kınanma yurdu hâline getirdin;
Kınanma yurdumuzu da esenlik yurdu hâline getir.

Bir Akdoğan, izin alarak padişahın elinden uçtu, damın bir köşesine kondu, çocuklar, o doğanın alımına, güzelliğine hayran oldular; mâşâallah, tu-tu demiye koyuldular. Uzaktan seyrediyorlar da padişahın doğanı, kendisine mâşâallah, tu-tu desinler diye oraya konmuş samiyorlardı; bilmiyorlardı ki o doğan, padişahın izniyle o yıkık yerin köşesine konmuş, Allah, onun gönlünü ululuğunun ışıyla ışıktırmıştır; yâni gündüz böyle yaptım, gece şöyle ettim deme; ancak gündüzü ışıktıran, geceyi örten Tanrı, kendi yardımıyla, kendi bağışıyla gönlüme, gözüme merhamet etti, lûtfı buyurdu de.

Gönül de kim oluyor ki kendisinden bahsetsin, derdini söylesin;
Gönlün hareketi nereyedektir, meydana.

İbâdet, itâat oğulları olmayın, ezel oğulları olun; ibâdete güvenmeyin, ezeli Tanrının lûtfuna, keremine güvenin. Zâhidler şöyle yapalım, böyle edelim diye ibâdeti düşünürler; âriflerse Hak şöyle yaptı, böyle etti diye ezeli lûtfu düşünürler, ibâdet hay-huyunu düşünmezler.

Ârifler önüne ön olmıyandan bahsederler,
Hay-huyun beline vurmuşlardır; ortadan ikiye bölüp
atmışlardır onu.

Zâhid, nasıl edeyim der; ârifse nasıl edecek der.

Zâhid, korkuyla ne yapayım ki,
Bu kadar mihnetler içinde ne edeyim ki der.
Ârif, aşkla, o ne yapacak ki,
Acaba Tanrı benim için ne edecek ki der.

Onun bakışı kendinedir, kendini görür;
İyilik edeyim, kötülüğe çalışmayayım, varmayayım der.
Bunun bakışıysa Tanrıyadır, Tanrıyı görür;
Boyuna Tanrı cemâlini seyreder.
Zâhidlerin görüşü ibâdetlere dektir,
Âriflerin görüşüyse yok olmıya, dağılıp gitmiye takılmıştır.
Zâhidin kendine gelişi ibâdetlerle olur;
Ârifin sarhoşluğuysa Tanrı ululuğuna mazhar olmaklardır.
İyi iş zâhidin dayanağıdır,
Ârifin göz dikdiyiye bir olan Tanrıdır.
Bu, iyi işle kendini görür;
O, gizli âlemden Tanrıyı seyreder.
Bunun elde ettiği ihsan sayılıdır;
Tanrı ârifi ise haddi, sınırı yıkmıştır.
Bu, yeryüzünde ömrünü yok eder;
Tanrı ârifiyse Tanrı varlığıyla yücelir-gider.
Zâhid, korkuyla umut arasındadır;
Tanrı ârifiyse dileklerin üstünde uçar-durur.
Zâhidler, yeryüzünde yurdedinmişlerdir, yerlere
döşenmişlerdir;
Âriflerin himmetiye arş ıssına ulaşmaya düşmüştür.

Zâhid, âh, âh, der, ne edeyim? Ârif, âh der, bakalım, o ne edecek?

Zâhidin aldığı yol, bir ayda bir günlük yol;
Ârifin aldığı yolsa her solukta padişahın tahtınadek.

★

O güzellik sana yüz gösterdi mi,
O olgunluk, seni tümünden kapar-gider.

★

Kime hakıyattan bir haber gelirse,
Onda beşeriyetten bir eser bile kalmaz.
Tâ yücelerden yer altınadek her yanı sebebler kaplasa,
Onun sebeblere yönelmiye bir meyli olamaz artık.
Kim varlığını darma-dağın eder, benliğinden yok olursa
Kakıykatın ta kendisinden ona bir bakıştır gelir-ulaşır.
Artık o, bezentilerle süslü öyle bir cevher görür ki
O cevher sanki bir bedene girmiş, orayı yurt edinmiştir.

**Onun sohbetine erişip de ne diye sûreti yeter bulursun?
Yürü, gerçeğe ulaş bir başka şey ol; çünkü o da bir başka
şey olmuştur.**

★

**Zâhidlik nedir? Kötü söz söylemeyi bırakmak.
Âşıklık nedir? Kendi varlığından, benliğinden söz etmemek.**

Hikâye.

Anlatırlar, bir padişah vardı, bilgiliydi, adâlet ıssıydı, Tanrıdan korkardı, buyruğu altındakilerin hallerini sorar, soruştururdu. Tanrım, zamanımızın padişahının da ihsanda, insafta, adâlette ayağını diret. O padişahın emirleri vardı; bir bölüğü kalem ehliydi; Tanrı emrini yerine getiren meleklerden, ülkeyi, saltanat işlerini idâre etmeyi öğrenmişlerdi; kalemleri, sağ ellerinde, ancak hayırlı işlere işlerdi. Defterlerinde hiyle, düzen, mazlûmun gönlünü kırış gibi birşey bulunmasına inkân yoktu; kalemleri bu çeşit işlere işlemezdi. Defterleri, kıyâmet divânında müminlerin amâl defterleri gibi parıl-parıl parlardı divânda, her yanı ısıtırdı. Bâzı kulları kılıç ehliydi, bayrak ıssıydı, canlarıyla oynarlardı onlar.

**Savaşta demir gibiyiz, mecliste mum gibi;
Dosta kutluyuz; düşmana karşı kutsuz.**

Bir kulu vardı, herkesten daha düşküncü; elsiz, ayaksız; ne kalemde bir hüneri vardı, ne âlemde bir kudreti. Ama padişah da herkesten artık onu severdi. Padişaha herkesten daha yakındı o. Sırrını ona söylerdi de, öbürlerine söylemezdi padişah. Onun elbisesi, elbise parası, öbürlerinden fazlaydı. Vesvese, onların gözlerine hased sürmesi çekiyordu; netekim **Y û s u f**'la kardeşlerine ait hikâyede anlatılmıştır; babalarının **Y û s u f**'a sevgisi fazlaydı; kardeşleri gizlice, öfkeyle, kıskançlıkla ellerini kemiriyorlar; «**Y û s u f**'la kardeşi babamıza bizden fazla sevgili» [109] diyorlardı. Bu sözü yalnızken gizlice söylüyorlardı; hangi hüneri yüzünden, hangi kulduğundan diyorlardı o, bu kadar üstün oluyor bizden. Birisi, orda bulunmayan birinin kötülüğünü söyler, onu kötülerse, onun gönlüne, yüzüne düşmanlık dağıtı vururlar; birbirleriyle karşılaştılar mı, cangözleri açık olanlar, o dağıt belirtisini görürler; cangözleri açık olmayanlar, görmeyenler de işkile düşerler.

**Gerçeğe erenler, yolu izi görenler,
Senin hallerini bir-bir görürler, bilirler;
Ama kerem ederler de kimsenin perdesini yırtmazlar,
Zemâne nasıl yürür giderse onlar da öylece yürüyüp giderler.**

[109] XII, 8.

Padişah da, o has kul da beylerin alınlarında, gözlerinde, sözlerinde kötü düşüncülerini, kötü sözler söylediklerini görüyordu. Çâre yok, aleyhte bulunuşun belirtisi, aleyhte bulunanların alınlarında, gözlerinde görünür, sözlerinden anlaşılır. Netekim yüce Tanrı, münâfıkların aleyhte bulunuşlarını **P e y g a m b e r**'ine «Yüzlerinden tanırsın elbet ve elbette sözlerinden tanırsın anlarsın onları» buyurur [110]. Bilirler ama bilmezlikten gelirler.

**Bil, fakat söyleme de rezil olmasınlar;
Erin güzelliği sır saklamadadır.**

Kendi rezilliğinde ilerdedir; «**O gün bütün gizli şeyler meydana vurulur**» [111]. Belki o günden önce tövbe eder diye şimdi onu rezil etmeyiz. O beyler kızgın, kızgın birbirlerine ne edelim ki diyorlardı, padişah: hüküm onun, el onun eli, insafsızsa, kötü birşey söylerse kim söyleme diyebilir? Gündüze gece derse kim diyebilir ki yanlış söylüyorsun?

**Selvinin boyuna iki büklüm desen,
İki haftalık aya noksan desen,
Bütün âlemin içinde kimde o yürek var, kimin haddine
düşmüş ki
Sana, neden böyle söylüyorsun desin.**

★

**L e y l â yüzünden deli olduk, o da bir başkası
yüzünden çıldırdı;
Bir başkasının bizim için delirmesini istemeyiz artık.**

★

**Biz sana âşıkız, sense aynaya âşıksın;
Biz sana bakmadayız, sense aynaya bakmadasın.
Bir âh edeyim de dumanıyla dünyayı karartayım;
Artık ayna bir daha cilâlanmasın, içinde birşey görünmesin.**

Birgün, o beylerden daha kızgın, daha sabırsız biri, a beyler dedi, a kardeşler, sizde sabir varsa artık bende yok; bugün gideceğim, padişahın önünde diz çökeceğim, başıma toprak serpeceğim. Nedir, nen var derse diyeceğim ki:

**Gözyaşların neden gül renginde dersin;
Değil mi ki sordun, doğru söylüyeyim, neden oldu.
Gönlüm, senin sevdanın kanlı yaşlarını döküyordu;
Kaynayıp coştı o yaşlar da başıma çıktı, akımya koyuldu.**

★

[110] XLVII, 30. [111] LXXXVI, 9.

Gamdan işim cana yetti, canıma tak dedi artık,
Dumanım bütün dünyayı kapladı; yeter artık.
Derimi yüzdün-gitti; merhametsizlik etme;
Bıçağın kemiğe dayandı, yeter artık.

Dediler ki: A kardeş, doğru söylüyorsun ama hatırmız için olsun, bir-
kaç gün daha sabret; çünkü, «Sabır genişliğin anahtarıdır.» Dedi ki: Sab-
redeyim ama ne olacak? Fırsatı gözetliyelim dediler;

Vakitsiz öten horozu görüyorsun ya,
Vakitsiz öten horozun başını kesmek gerek.

Peki dedi, vakti ne zaman gelecek? Dediler ki: Padişahın gönlünün
ferahlandığı, neş'eli bulunduğu, bize güldüğü zaman; o zaman merhameti
çoşar. Gönlünüz yumuşayınca duâyı ganîmet bilin. Allah rahmet etsin,
esenlik versin, **P e y g a m b e r** buyuruyor ki: «Gönülleriniz yumuşadı,
gözleriniz yaşardı mı, sizde bir yanış, bir yalvarış istâdadı meydana geldi mi,
o an, hâcet dileme ânidir; o çağı ganîmet bilin ki rahmet kapısı açıktır; hâ-
cetlerinizi dileyin.»

A seheryeli, o saçları zincire benziyene söyle,
Fırsat bulursan gönlümün halini anlat.
Fakat gönül almayı istemiyorsa, öfkeliyse
Sakın ha, beni görmemiş ol, hiçbirsey söyleme [112]

Nihayet birgün padişah, pek güzel, pek nâdir avlar avlanmış, pek se-
vinmişti; güllüp duruyordu. Ezel ve ebed padişahının aziz avı, âşıkların gön-
lüdür. «Gerçekten de Allah, inanmış kulunun tövbe edişini sever, ondan râzı
olur.» Ne rahmettir o rahmet ki kulları, gayretiyle zâtından uzaklaştırır,
kendine âdeti yabancı eder onları; sonra gene rahmetiyle avlar, kendine
maleder onları.

Kara topraktan bir tavla tahtası yaparsın;
Her solukta o tahtaya bir başka şekil atar, o tavlada
bir başka oyun çıkarırsın.
Kimi utarsın, öldürürsün; kimi ayakta tutarsın.
Mâşâallah, kendi kendine oynayp durmadığın, ne de ustasın,
ne de hoş sanatın var.

Beyler, padişahı neş'eli görüp, rahmet kapısının açık olduğunu anla-
yınca hepsi önünde yere diz vurdular; ey âlem padişahı dediler, niceyebir,
niceyebir bu cefâ; öldürdün bizi artık; bu senin âdetin değildi; keremine

[112] F. N. U. başımında, bu rubâiden sonra, ilk mısra'ının vezni bozuk bir
beyit var; Konya n. da yok.

sığmaz bu iş. Bunca zamandır, gönül ipliğimize düğüm üstüne düğüm vu-
rulmuş; dumanlara bürünmüş gecenin, kanlara bulanmış gecenin korkusun.
dan sıtmaya tutulan kişinin koluna, boynuna bağlanan ipliğe dönmüş.

Perde yırtmayı gözünden öğrendin ya,
Şimdi de kul satın almayı saçından öğren.
Tuzığa düşenin feryâdına yetiş;
Yoksa sen de, feryâda erişmek yolu-yordamı yok mu ki?
Senin tuzığa düştük, sabretmeyi seçtik;
Çâresiz av, tuzığında çırpınmaktan kendinden geçti.

Senin râzı oluşun, gamınla, derdinle eş;
Bu yüzden senin gamın, senin derdin, bize şeker tadı vermede.
Bu yüzden gamını birden yeyip bitirmiyoruz;
Çünkü şeker emilmekle biter-gider.
Kulun S e n â'nin sözünü duy, işit; cefâ etme ona;
Çünkü kulun S e n â'nin sözü, duyulup dinlenmeğe
değer.

Padişah, size ne yaptım ki dedi. Dediler ki: Biz senin candan da aziz
kullarımız; senin râzı olmadığın hangi iş yaptık? Savaşın kızıştığı birgün
herkesin kendi canının kaygısına düştüğü çağda bizim, senin uğurunda
canlarımızla nasıl oynadığımızı gördün. Böyle olduğu halde filân kişiyi ne-
den bu kadar üstün tutuyorsun bizden; hangi hüneri yüzünden oluyor bu?
Bizden ne kusur gördün; Bizim, buyruğuna uymada ne kusurumuz oldu?

Senin kulun olduğunu ikrar eden kişiye
Böyle yaparsan gönlün râzı olur mu ki

O hangi kullukta bulundu ki o kulluk pek güzel olsun da bize görün-
memiş bulunsun? Padişahlık et de bize o kulluğun, hangi kulluk olduğunu
birazcık haber ver; Haber ver de biz de çalışalım, hünerimizi gösterelim.
Padişah, ne diyeyim dedi, ne söyleyeyim? Onun yaptığını siz yapamazsı-
nız ki.

Sözü, her söyliyenin aklınca söyleseydim
Hiç şüphe yok ki halka pek az söz söyledim.
Nerde o kişi ki sırları duysun da anlayıversin;
Böyle bir kişi bulsaydım hergün, her ân başka sırlar
söyledim ona.

Nerde o kişi ki akıl adımın vehimden ileriye atsam da
Ona, arştan üstün şeylerden bahsedeyim.
Nerde o kişi ki göğsünü kürsî haline getirsin gönlünü arş
etsin de,

Ben ona «küçük âlem» in belirtisini söylüyeyim.

Nerde o kişi ki karanlıkların dibinden ileriye doğru

bir adım atsam da,

Ona apaydın denizin feyiz ışığından söz edeyim.

Nerde inci değerini bilen bir kişi, nerde bir bilgi denizinin

kuyumcusu ki,

Ona yedi inciyle dört mücevherin sırrını söylüyeyim.

Nerde bir koku alan burun ıssı ki Y e m e n'den koku alsın da,

Ben ona T i b e t miskinden bahsedeyim, amberleşmiş

ödağacından söz açayım.

Nerde şu cehennemden geçip giden kişi ki,

Ona bu geçidi yüz çeşit anlatayım, sayıp dökeyim.

A t t â r'ın gönlü aşağılık âleme bağlanmasaydı

şu toprağa gönül vermeseydi o,

Şiirimi, yücelikte, yedi yıldızdan da üstün söyledim.

Dediler ki: Ey âlemin padişahı, bizi sına da dediğini yapamazsak, hiç olmazsa kendi kadrimizi anlıyalım, onun üstünlüğünü bilelim; hasetten de kurtulalım, vesveseden de; ondan sonra da artık kendimizle savaşalım, padişahla değil.

Bana gönül verirsen, candan geçerim ben;

Canımla oynarım, candan da geçerim, cihandan da

geçerim ben.

Bir kulum ki senin dileğince ömür süremiyorum;

Dileğin nedir? Söyle de o çeşit iş edeyim ben.

Kim uğradığı derdi, belâyı kendinden bilirse tövbe eder; padişahı adâlet ıssı bilir, öyle över. Bu çeşit kişi aydınlanır, tez kurtulur. «Ellerinizde bulunan tutsaklara de ki: Allah yüreklerinizde bir hayırlı niyet bulunduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını verir.» [113] Ey M u h a m m e d, tutsaklara, gam bağlarıyla bağlanmış olanlara söyle, de ki: Hükmü yürüten Tanrı takdiriyle bana tutsak oldunuz ya; gönlünüzde iyi bir düşünce varsa, ondan önce sâhib olduğunuz ve yitirdiğiniz şeyden daha iyisini, daha güzelini verir size. Padişah buyurdu ki: O kulumun bir hüneri şudur: Boyuna bana bakar, gözünü benden ayırmaz. Ey âlemin padişahı dediler, öyleyse tez söyle, bu iş kolay bir iş; bundan sonra gece.gündüz boyuna sana bakalım, başka işlerin başına toprak serpelim; bundan daha hoş ne iş olabilir ki?

[113] VIII, 70.

Seni görüp de neşelenmiyen kişinin

Başı kilimin altında kalsın, başı dönsün-dursun.

Bütün beyler buna sevindiler, secde ettiler, silâhlarını çözüp attılar. Kendi kendilerine, bundan böyle silâhımız senin yüzün; düzenimiz senin civarında, senin tapında bulunmak. Haccımız senin kapıda, üstünlüğümüz senin tapında dediler. Hepsisi de safdüzdü; padişahın yüzüne bakmaya koyuldu. Padişah onları seyrediyor, kendi kendine diyordu ki:

Bir bakır, altın yaldıza batsa da lâf etse ne fayda?

A lâfazan kişi, smayış taşımı, ayar taşımı gördün mü, rezil oldun-gitti.

Aşk dâvâsında bulunmak kolay;

Ama ona dekil gerek, burhan gerek.

Padişah has perdecisinin kulağına, git dedi, davulların.dümbeleklerin bulunduğu yerde ne kadar davul, ne kadar dümbelek varsa dama çıkarsınlar, hepsini birden yere atsınlar. Buyruğunu yaptılar; âlemi birden bir gü.rültüdür, bir gümbürtüdür sardı; her yan titreniye koyuldu. O korkunc gürtültü kopunca beylerin hepsi yüzünü padişahın döndürdü, birbirlerine bakmaya başladılar; sanki ne oluyor sarayda diyorlardı. O kulunsa gözü, padişahın yüzündeydi, padişah ne hâl alacak, yüzü değişecek mi, ona dikkat ediyordu. «Gözü ne kaydı, ne haddini aştı.» [114]

Azizim, bu hikâye padişahı anlatmıyor; maksad o değil, beylerden maksad da beyler değil. Padişahın maksad, yüce ve kutlu üstün Tanrıdır. Bu beylerden maksad da padişahın beyleri değildir, yedi gökün melekleridir. «Allah ne buyurduysa isyân etmezler ve emredildikleri işi işlerler.» [115] Onlara, sizi yeryüzünden menettik, bu ilâ ıktâ' yoluyla Âdem'e verdik diye buyruk gelince hepsi, «Orda bozgunculuk edecek ve kan dökecek birini niye yaratacağın? Biz sana hamdederek noksan sıfatlardan arılığını söylemede; seni kutlamadayız» dediler [116]. Bizi menediyorsun, oysa ki biz, gece.gündüz ibâdetle meşgulüz, seni tenzih etmedeyiz, takdis etmedeyiz dediler. Şân ululansın, Tanrı buyurdu ki: Bu buyruk şu yüzden: Onlardan öylesine bir hizmet meydana gelecek, onlar öylesine kullukta bulunacaklar ki siz onu başaramazsınız. Melekler, acaba o hizmet nedir ki tertemiz melekler onu başaramıyacaklar da suçlara bulanmış Âdemoğulları başaracak dediler. İki âlemin Peygamberi, insanların ve göze görünmez yaratıkların öncüsü M u h a m m e d M u s t a f â, Allah rahmet etsin,

[114] LIII, 17. [115] LXVI, 6. [116] II, 30.

esenlik versin ona, Mirac gecesi, yedi kat gökün görünmemiş şeylerini görünce, bu görünmemiş şeyler ona gösterilince, arş ve kürsî ona arz edilince hiç birine dönüp bakmadı; gözünü Tanrı cemâlinden ayırmadı. «Gözü ne kaydı, ne haddini aştı.» [117]

Gizli, açık herşey sence bir olunca,
Sohbetin dâimî olur, hizmetin kolaylaşır.
Güneş başımın üstüne gelir, ardında kalmaksızın yüz
gösterir;

Zerre kadar bile gölge kalmaz; ne dilerse o olur.
İşte budur sana yönelen devlet, işte budur ömründeki baht.
Artık canlı bir zerre bile uçmaz olur; hepsi de
cansız diri kesilir.

Açık söyleyeyim, erlerin sırlarını açayım diyorum ama,
Herkes dayanamaz, başı döner, darma-dağın olur-gider.

Hamd önde de Allah'a, sonda da ve Allahın rahmeti **M u h a m m e d**'e
ve soyuna-sopuna.

Allah, ışıklarının doğularıyla ışıklandırсын bizi,
onun sözlerinden

(Dördüncü Meclis)

Hamd kâinatı takdir eden, var ettiklerini tedbîr edip geliştiren, yaratıklarını, yayılma gününde toplanma yerine gönderen, onları yeniden yaratıp toplıyan, yemyeşil denizde döntüp duran gökyüzünü yürüten, gemiyi sular üstünde sürüp götüren, küme-küme bulutları hava boşluğunun bucaklarını da belirten, şimşekler yücedağların, tepelerin sırtlarına, geçitlerine kılıç cektiler mi, yeryüzü bölgelerine yağmur oklarını yağdıran, oraları oklatan, gökgürlemesi hatibine, bulut minberinde, kutlu olsun o Allah ki yağmur-ların «**Akıp gitmesi de Allah adıylaadır, durması da**» [118] diye nidâ ettiren Allah'a. Öyle bir bilendir ki bilgisinden, kalemlerin gizli sahifelerdeki yazıları da gizli kalmaz, adımların atılıp gidişleri de. Öyle bir görendir ki se-deflerin içlerindeki çeşitli incileri de görür, yerleştikleri sedefleri de. Bir duyandır ki karanlıklarda halkın ses çavuşlarını da duyar, kuşların ağaç dallarında, yüce yerlerde ötüşlerini de. Önüne ön olmıyan, sonuna son bulunmıyan sözleriyle öyle bir söyliyendir ki sözleri, lûgatlerin nağmelerinden, lehçelerin hareketlerinden, okuyanların okurken laflarını sığdırdıkları zarf ve harf kayıtlarından münezzehtir, mukaddestir. Biliriz, bildiririz ki birdir, ondan başka yoktur tapacak Allah, ortağı yoktur onun; biliriz, bildiririz ki **M u h a m m e d**, kuludur, elçisidir onun; rahmet ona ve soyuna-sopuna. Bilhassa suçlardan çekinen **A b u - B a k r**'e arınmış **Ö m e r**'e tertemiz **O s m a n**'a, ahdine vefâ eden **A l i**'ye ve bütün muhacirlere, ansâra; hepsine de çok-çok esenlikler.

Münâcât.

Ey padişah, ey sultan, varlık denizinden çalışıp çabalama gemisiyle geçmiye uğraşan, sana ulaşmak özliyen kişilerin canlarını esenlikle, kutlu-

lukla rahmetinin kıyısına, lûtfunun kıyısına ulaştır. Senin ayrılık derdine düşenlere, kendi katından aman veriş, dermân ediş melhemiyle ebedî bir sıhhat ve âfiyet nasîb et; her birerinin gözlerini gayb bahçesinin ışıklarını, o bahçenin çiçeklerini görüp seyretmesi için aç, nurlandır. Hevâ ve hevâse uyus, isteklere kapılış karanlıklarında yalnız başına geceleyin yol alanları sapıklıktan, yolsuzluktan koru. Ey «İnin» [119] buyruğuyla can kuşlarını, zı, topraktan düzülmüş beden tuzakına, cisim yemine mahpus eden Tanrı, öz lûtfunla, sonsuz kereminle şu pek sarp tuzak yerinden bize, gayb âlemine yol göster ey âlemlerin Allah'ı, ey yardım edenlerin hayırlısı. Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; söze, habere gerçek **P e y g a m b e r**'in, özül-sözü doğru **M u h a m m e d M u s t a f â**'nın bir hadîsiyle başlayalım: O hayırlıların en fasiyhinden rivâyet edilen en doğru haberler arasında rivâyet edilmiştir, buyurmuştur ki: «Gerçekten de, kutlu olsun, yüceldikçe yücelsin; Allah'ın öyle büyük ve dereceleri yüce kulları vardır ki yeryüzünde onlar yağmura benzerler; karaya yağarlarsa hayır ve bereket meydana getirirler, denize düşerlerse inci meydana getirirler.» Her bozgunluğu düzelteren, her dileğin anahtarı olan, itâat edenin de, isyân edenin de sığındığı zât bulunan; Tanrı'ya yakın olana da, Tanrı'dan uzakta bulunana da yol gösteren, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; göyle buyuruyor: Yeryüzünü de, zamanı da yaratan, yedi kat gökü eşsiz, örneksiz kuran, zulmetmiyen, adâlet ıssı olan, neliksiz-niteliksiz padişahın, balçıktan yapılmış dünyâda candan da temiz, gönülden de temiz kulları vardır.

Elest [120] buyruğuna kendilerini kaptırmış olanlar,
O Elest meclisinin ahdinden sarhoş olmuşlardır.
Dert durağında ayakları direnmiş, kalmıştır onların,
Can vermede elleri açıktır onların.
Kendilerinden geçiş şerbetini içmişlerdir de
Korkudan da geçmişlerdir, umuttan da.
Varlıktan da geçmişlerdir, yokluktan da; onlar aslâ
Gönüllerini bağlamamışlardır ezele, ebede.
Çevikleşmişlerdir onlar da, bir adımda
Sonradan oluş deresinden atlayıp geçmişlerdir.
Baş olmak, başköşeyek kurulmak sevdasını atmışlardır,
Kulluk yerine çöküp oturmuşlardır onlar.
Benliklerinden, varlıklarından geçmişler, sevgiliyle var
olmuşlardır:
Şaşılacak şey şu ki: Onlar hem yoktur, hem var.
Birlik ehli olan kişiler bunlardır işte;
Bunlardan başkaları, hep kendilerine tapanlardır.

[119] II, 38. [120] VII, 172.

Çüce Hak, bir kulu yakınlık durağına lââyık kıldı mı, ona ebedî lûtfu şarabını tattırır; zâhirini de gösteriştten, münâfıklıktan arıtır, bâtınını da; kendisinden başkalarının sevgisini gönüne sokmaz; gizli lûtfu gösterir ona. Varlık âleminin hakikatine, ibret gözüyle bakar, yapıp düzülen san'at eserlerinden, yapıp düzen san'atçıyı görür; takdîr edilmiş olanlardan, takdîr edene ulaşır o kul. Artık yapıp düzülmüş şeylerden usanır, yapıp düzenle oyalanmaya koyulur; onca dünyânın bir önemi, bir tehlikesi kalmaz; âhîret de aklından geçmez. Gıdâsı sevgilinin zikri olur; bedeni kulluk edilenin özlemiyle heyecanlanır, o heyecanla nazlanır; canı sevgilinin sevgisiyle yanar, erir; ne çekinmiye gücü kahr, ne itirâza kudreti. Öldü mü de zâhiri duy-guları, feleğin dönüşünden dışarı çıkar, bütün tabîî hareketlerden kahr; ama bütün bu değişiklik görünüştedir; içyüzü, özlemle, sevgiyle dolar. Halk katında ölüdür, Rab katında diridir bunlar. Halkla diridirler, Tanrı katında ölü. Buyuruyor ki: Bu kullar âleme rahmettir; belâlar onlarla kalkar; halkın amâmıdır onlar; rızık kapısı onların bereketiyle açılır, belâ kapısı onların yüzünden kapanır. Yağmura benzerler onlar; nereye yağarlarsa kutlu olurlar, bereket verirler; yürüten defnedir onlar, yaşayış bağışlarlar; bengisudur onlar. Yağmur yere yağarsa buğday bitirir, nimetler verir, meyveler verir. Denize yağarsa sedefleri incilerle doldurur; inciler, mücevherler meydana getirir. Anlamı gerçekliyenlerin, anlamdaki gerçeği anlayanların bâzıları derler ki: Bu kuruluktan maksad, insanların cesedleri, bedenleri, sûretleridir; erenlerin sohbetlerinin bereketiyle bezenirler; ibâdetler, çekinmeler, yalvarışlar, esirgeyişler, acıyışlar, hayırlar, sadakalar, mescidler, minareler, ibâdet yurtları, köprüler, tekkeler, konak yerleri ve bunlardan başka daha bu çeşit şeyler, bütün bu görünen hayırlar dünyâda, o kulların sohbetinden meydana gelir; bütün bunları halk, onlardan çalmışlardır, onlardan öğrenmişlerdir. Denize yağmaktan maksat, gönülleri diriltmek, gönül gözlerini açmak, gönülleri onların sohbetiyle aydınlatmak, bezemektir; can yeni gelinini bilgi, mârifet, şevk ve zevk mücevherleriyle süslemektir.

Tanrı zuhûruna perde kesilen, zâtın zuhûruna perde olan
o zuhûru ızhâr eden azizler,
Kaabe Kavseyn [121] meyhanesindedirler.
Kimi korkulu bir uğrak olan nefisleriyle savaşmak
uğrağındadır onlar;
Kimi de sevgiliyi görüp seyrediş meclisindedirler.
Hepsi de hem şaraptır hem sarhoş;
Hepsi de hem yoktur; hem var.
Hepsi de gerçek var olanın yüceliğiyle yok olmuştur;
Yalvarmayış bayrağı ellerindedir.
Bedenleri, Â d e m'in ermişliğindenberi vardır;

[121] LIII, 9.

Adları âlemin sonunadek var olacaktır.
Susmaktadırlar; candan da daha gizlidir onlar;
Yüzleri eksidir; fakat baldan da daha tatlıdır onlar.
Yokluk yüklerinde canlarını satmaktadırlar;
Önüne ön bulunmayı tekkesinde hırka giymişlerdir onlar.
Hepsi de yokluğa düşüp şaşırma yüzünden,

Kendisinden başka tapacak bir mâbûd olmıyan Allah'ın
cemâline karşı yokolup gitmiştir.

Orda yürüyüp giden bir ışık gördüm;
Bir âh gibi gökyüzünde koşup duruyordu.
O ilden boyuna uzaklaşıp durmadaydı;
Hırkaları ışıqlarla dopdolu bir halde parlamadayı.
Ben de o yola girmek istedim;
Onlarla yoldaş olmayı arzuladım.

O hem eğri-büğrü, hem dosdoğru safdan bir âşik çıkageldi de
Yanına sokuldu; susuyordu ama her sözü yerliyerinde söz de
söylüyordu.

Eliyle bana dokundu da dedi ki: Sen dur
Burda; o yer, senin yerin değildir.
Sen gene câizdir, câiz değildir yanına uç;
İpin ucu henüz sûret elinde çünkü.

Sonunda vardılar, gönül odasının kapısında durdular; Alah'tan başka
ne varsa hepsini de gönüllerinden çıkardılar; cennetten, cehennemden, can-
lardan, bedenlerden, daha başka şeylerden vazgeçtiler; ancak Hakk'ı dile-
mekten vazgeçemediler. Böyle olunca da üç şey meydana çıktı: İstiyen, istek,
istenen. Bu duruşa erişince baktılar, gördüler ki varlıklarının boynunda
Hristiyanlığın, «Allah için üçüncüsüdür» [122] zünnârı var. Yücelik per-
delerinden «Öyle demeyin» hitâbını işittiler; gözlerini, gönüllerini öylesine
birleştirdiler ki isteyenle istek yok oldu; mutlak olarak eşi bulunmıyan tek
Tanrı kaldı.

O şarabı içtim ki can, onun kadehidir;
O şarapla sarhoş oldum ki akıl, ona deli-diyâne olmuştur.
Bir duman geldi, büttü beni, ateşledi beni;
O mumdan ki güneş, ona pervâne kesilmiştir.

«Allah'm, İslâm için gönlini açtığı kişiye kim benzer ki?» [123] doğu-
sundan, Tanrının mukaddeslik ululuğunun en büyük kaynağı parlayıp coş-
maya başladı mı, o ulular ulusu güneş doğup göründü mü, ne duygu kalır
artık, ne hayâl kalır. Ne vehim kalır artık, ne akıl kalır.

[122] V, 89. [123] XXXIX, 22.

A beden, o yola gidecek ayağın yok senin; ne diye koşarsın?
A gönül, o güzelin yerini yurdunu bilmezsin; ne ararsın?
Ayırı, aykırı yollara giden şu yolculardan sana ne çare var?
Sense tutmuşsun, lafedilecek yer diye dörttyol ağzında
durmmuşsun.

Âşıksan küffri, imanı bir bil;
O tek görüş, tek biliş akla göre güzeldir, iyidir.
Sen cansın; öyle olduğu halde kendini beden sanmadasın;
Sen sudan ibâretsin; fakat kendini testi sanıyorsun.
Herşeyi, aramadıkça bulamazsın;
Ancak bu dost öyle değil; bunu bulmadıkça aramazsın sen.
İyice bil ki sen, o olamazsın ama
Sen ortada olmayınca osun sen.

Âdemoğlu, önce eriksuyuydu; sonra bir kan parçası, sonra da et par-
çası haline geldi. Yüce Tanrı, rahimler meleği denen meleği, ana rahimleri.
ne memûr eder; ey melek, ona sûret ver diye emreder. O melek, Levh-i
Mahfuz'dan ona verilecek şekli, sûreti almıştı; ona göre rahmin dışından,
üstün ve ulu Tanrının buyruğuna göre onu düzer. Şekli tamamlanınca, ey
melek, geri git, bizim onunla gizli bir işimiz var diye buyruk gelir. Ondan
sonra ona can verir. Can ne biçim şeydir, hiç kimse bilemez. Ondan sonra
da rızkını yaz, kutsuz, yahut kutlu olacağına göre yapacağı şeyleri yaz diye
buyruk gelir.

Tanrı, Â d e m'i yaratınca cana, başına girmesini buyurdu. Can gi-
rince balçık halindeki başı, et, kemik ve deri haline döndü; başından başka
tüm bedeni balçık halindeydi. Â d e m, gözünü açınca, bütün lûtf ve ih-
sanların Tanrıdan olduğunu bilmesi için bedenini balçık halinde gösterdi
ona.

Hikâye ederler, İ s r a î l o ğ u l l a r ı'ndan Â z i m'in hikâyesini
söylerler hani. O, günlerden birgün, bozgunculuk, kötülük yuvası olan evin-
den çıktı; ovaya doğru gitmiye koyuldu. Bir yere vardı; gördü ki bir toplu-
luk ekin ekmiş, zahmet çekmişti; sonunda da o ekin boy atmış, sararmış,
saplar tanelerle dolmuş, biçilecek, harmana götürülecek bir hale gelmişti.
Derken o topluluk ateş getirdi, bütün o ekinleri yakıp yandırdı. Adam, ken-
di kendisine, böyle bir geliri yakmaya acııyorlar mı ki dedi. Ordan şaşkın
bir halde geçip gitti, başka bir yere vardı. Orda bir adam gördü; bir taş
kaldırmıya uğraşıyordu. Fakat bir türlü de kaldıramıyor, yerinden bile
kımıldatamıyordu. Derken bir başka taş aldı, getirip o taşın yanına koydu.
Bu sefer ikisini birden kaldırmıya uğraşıyor, yerinden kımıldatamıyordu.
Â z i m der ki: Ne tuhaf şey dedim; taş birken yerinden bile oynatamıyor-
du, şimdi iki oldu, daha da ağırlaştı; yerinden nasıl kımıldatacak? Derken
adam gitti, üçüncü bir taş getirdi, ikisinin yanına koydu. Taş üç olunca

üçünü de kaldırıverdi, yola düşüp gitti. **Â z i m** bu şaşılacak şeyi de gördü; gene ovada yürümiye koyuldu. Bu sefer bir koyun gördü; beş kişi, koyunu korumadaydı. Birisi koyunun sırtına binmişti, biri koyunu sırtına almıştı. Birisi koyunun memesine yapışmıştı; memeyi sağıp duruyordu. Birisi koyunun boynuzunu tutmuştu; birisi de iki eliyle kuyruğunu yakalamıştı. **Â z i m**'e soru sormıya izin yoktu; ordan da yürüyüp gitmiye koyuldu. Bir dişi köpek gördü ki karnında köpek encekleri havlamadaydı. **Â z i m**, ne de şaşılacak şeyler gördüm dedi. Gide-gide bir şehrin kapısına ulaştı. Orda bir ihtiyar gördü. Dedi ki: Şu geldiğim yolda şaşılacak şeyler gördüm. İhtiyar, ne gördün diye sorunca, bir topluluk gördüm dedi ekin ekmişler; ekinleri de yetmiş; hepsini ateşe verdiler. İhtiyar, o dedi, yüce Tanrının sana göstermek istediği bir örnek. Onlar, öylesine bir toplum ki kullukta bulunmuşlar, ibâdetler etmişlerdi; sonunda bozgunculuklarla, kötülüklerle, suçlarla uğraşmışlardı; yüce Tanrı da «**Ne yaptılarsa hepsini ele aldık da zerrelere haline getirip dağıttık**» [124] âyetinde buyurulduğu gibi onların kulluklarını, ibâdetlerini yoketti. Başka ne gördün dedi. **Â z i m**, bir adam gördüm dedi; bir taşı kaldırmak istiyordu; bir türlü kaldıramıyor, yerinden bile kımlıdatamıyordu; böylece gördüğünü sonunadek anlatınca ihtiyar, bu, şu adama benzer: Bir suç işler, o suç kendince pek büyüktür; ona tahammül edemeyeceğinden korkar; bu düşüncedeyken bir suç daha işler. Artık bu suç, ona daha kolay görünür; çünkü taş iki olmuştur; görür ki yerinden kımlıdatabiliyor. Birinci taş tekti, onu yerinden kımlıdatamıyordu. Bundan sonra üçüncü defa bir suç daha işler, başka bir günah daha yapar: artık bütün günahlar ona kolay görünür, hafif gelir. **Â z i m** ey ihtiyar dedi; bir de bir koyun gördüm. Gördüğünü olduğu gibi anlattı. İhtiyar o koyunu dedi, dünyaya benzer. Üstüne binenler padişahlardır; koyunu sırtına alanlarsa yoksullardır; insanlardan bir şey isterler, birşeyler dilerler. Kuyruğuna yapışan, işi sona varmış, eceli yaklaşmış, ömründen pek az bir zaman kalmış adama benzer.

Niceyebir gömlek derdine düşeceksin?

Belki de o gömlek kefen olacaktır sana.

Koyunun iki boynuzunu tutmuş olan, dünyada, ancak pek büyük sıkıntıyla, pek çok zahmetle yaşayabilmek; ama memesini yakalayıp sütünü sağanlar, zenginler, sermaye ıssı olanlar, kâr elde edenlerdir. **Â z i m**, bir de kancık köpek gördüm; encekleri analarının karnında havlamadaydı dedi. İhtiyar, bu da vakitsiz söz söyleyenlere benzer dedi; onlar köpek enceklerince benzerler; daha ana karnındayken havlarlar.

[124] XXV, 23.

Başında aklın varsa, gözüün görüyorsa
Sat dilini de başını kılıçtan satın al.
Balık, söyleyen dile tama' etmedi de
Bu yüzden balığın başını kesmezler.

Â z i m, ey ihtiyar dedi; söylediklerini anladım; şimdi bir de bana, parayla elde edilen, parayla kendini satan filân kadının evi nerde, hangi mahallede; onu göster; pek güzelmiş diyorlar; ben onu elde etmek için geldim. İhtiyar üç kere **Â z i m**'in yüzüne tükürdü de dedi ki: A bahtsız kişi, sana öğütler verdiler, kulağına bile girmedi. Örnekler gösterdiler, aldırış bile etmedin. Ben ihtiyar değilim, ölüm meleğiym, **C a n a l ı c ı**'yum; sana bu şekilde göründüm. Şimdicek Tanrının buyruğuyla senin canını alacağın; bir yudum su içmene bile vakit bırakmıyacağım. **Â z i m**, hemen-cekik sararmıya, rengini atıp erimiye başladı. Ölüm meleği de o anda, âlemlerin Rabbinin buyruğuyla canını alıverdi.

Ey mal ıssı olanlar, ibret alın, ibret.

Ey söz ıssı olanlar, özür getirin, özür.

Ey öğüt alacak gönülleri kararmış olanlar, öğüt alın.

Ey yanaklarındaki sakah ağaranlar, özür dileyin;

Hem de şu özür getiren can, söz söylemekten kalmadan önce.

Hem de görüp ibret alan şu göz, isten-güçten kalmadan önce.

Dünyada nice padişahlar vardı ki saltanatlarının gökünden

Atılan okları, **Ü l k e r y ı l d ı z ı**nı vururdu, mızrakları

i k i z l e r b u r c unı geçirdi.

Bir bakın da görün; şimdi ölümün elinden **B i n â t ü n - n a**'şe

dönmüşler; okları şahrem-şahrem, mızrakları param-parça.

Sende bir hayvan, bir şeytan, bir de rahmân sıfatı var;

Hangisinden sayılırsan, sayıgını ona katılırsın.

Hele bir dayan da gör; **İ s r â f ı l**'in sûru üfürüldü de

âleme deprem düştü mü,

Güzel huyun, güzel yüzün gizlenir de çirkin huyun

meydana çıkar.

★

Mesnevi

Varlığında üstün olan hangi huysa,

O huyun suretine uygun olarak haşredilmen vacibdir [125].

Ama gerçekten töbe eden, bir daha suç işlemiyen kula gelince: Yüce Tanrı, onun bütün suçlarını ibâdet yapar. «Onlar, o çeşit kişilerdir ki Allah, kötülüklerini iyiliklere tebdil eder onların.» [126] Ticaretle uğraşan hangi

[125] Bu beyit F. N. U. basımında var (s. 86). [126] XXV, 70.

kişi bundan daha ziyade kâr edebilir ki kulun suçu, ibâdet olmadadır; cefâ, vefâ halini almadadır; uzaklık, yakınlığa dönmededir; yabancılık, bilislik kesilmededir; kapıda duran kul, tapiya alınmadadır. Rahmet ve esenlik ona, Allah elçisi buyurdu ki: **Ademoğlu**, uçsuz-bucaksız bir çöle varır, konaklar; devesinin dizini bağlar; yeryüzünü döşek edinir; elini yastık; bir saatçağuz uykuya dalar. Uykudan uyanınca bakar, görür ki deve gitmiş; azığı, ayak. kabısı, giyinecek elbisesi de devenin üstündeydi; deve gidince hepsini de götürmüş. Kimi sağ yana koşar; kimi sol yana. Hiç bir yerde devenin izinin tozunu bile bulamaz. Gönü, helâk olacağını anlar. Derken deveyi yitirdiği yere döner; bir de bakar ki deve oracıkta. İnsani, bundan daha artık hiçbir şeye sevinmez. Görür ki yular elinde; yere kapanır da yüzünü deveye tutar; hani sevincinden boyuna Allah'ım sen rabbimsin, ben senin kulunum derdi ya; bu kez Allahum der, sen benim kulumsun, ben senin rabbimim. Sevincinin çokluğundan yanılır da bu sözü söyler; sen benim Tanrımsın, ben senin kulunum diyeceği yerde şaşkınlığından sen benim kulumsun der, ben rabbimim. Allah rahmet etsin ve esenlik versin ona, Allah elçisi bundan sonra buyurdu ki: Yüce Tanrı âsî kulunun tövbesine, deveyi bulup sevinen adamın sevincinden daha fazla sevinir. Tanrının, kulun tövbesine sevinmesinin anlamı şudur: Kul, birşeye sevindi mi, o şeyi üstün tutar. Şimdi o tövbe eden kul da yüce Tanrı katında pek üstündür. Gene buyurdu ki: Bir kul suç işler; o suç onu cennete sokar. Nasıl olur ey Allah elçisi dediler. Buyurdu ki: O suç, kulun gözünün önünde durur; her solukta pişman olur, özür diler o kul. Bu pişmanlık, bu özür dileyiş, sonunda onu cennete sokar. Bir kul, kıyâmet günü suç defterini görür, cehennemini yolunu tutar. Ona derler ki: Defterin öbür tarafını da oku. Okuyunca görür ki tümünden ibâdet, tümünden kulluk; sebebi de **Nasûh** tövbesiyle tövbe etmesidir [127]. Yüce Tanrı bu yüzden onun suçlarını kulluğa, ibâdete çevirmiştir. Kumu **Halîfe** un haline getiren, demiri **Dâvûd**'a yumuşatan, balçığı **İsâ** için kuş yapan, hayız kanını çocuklara gıda eden Tanrının, âlemde suçları da kulluğa, ibâdete çevirmeye gücü yeter. Allah rahmet etsin ve esenlik versin, Allah elçisi dedi ki: **Mukbil-i Tammâr** adlı biri vardı; hurma satardı. Bir kadın hurmacının dükkânına geldi, hurmaların iyi olduğunu gördü. Hurmacı, dükkânın içinde daha iyileri var dedi. Kadın dükkânâ girince kadını öptü, çarşafına sarıldı. Kadın, onu kovmaya çalışıyor, bir yandan da kötü iş işliyorsun, Tanrıya âsî oldun; müslüman olduğun halde kızkardeşine hâinlikte bulundun diyordu. Maksat **Mukbil**'in hikâyesini anlatmak değil; maksat, senin de bildiğin gibi günahın dermânı nedir, ne yapmak gerek; onu anlatmaktır. **Mukbil**, bir daha suç işlemek üzere tövbe edince şu âyet geldi: «Onlar kötü bir iş işlediler mi, yahut nefislerine

[127] LXVI, 8.

bir zulümde bulundular mı Allah'ı anıp suçlarının bağışlanmasını dileyenlerdir ve Allah'tan başka kimdir günahları bağışlayan?» [128] Bir topluluk bu âyetin, mezar açıp kefen soyan **Bühlül** hakkında geldiğini söyler, Allah ondan râzı olsun, **Câbir** rivâyet eder; Ansardan bir genç vardı; adı **Abdurrahmanoğlu Sa'lebe**'ydi **Peygamber**'e hizmet ederdi. Birgün ansardan birisinin kapısının önünden geçerken evin içine baktı; gözü, yıkanmakta olan bir kadına ilişti. Orda durdu; dileyerek kadını seyre koyuldu. Derken ansızın gönlüne yüce Allah'tan, esenlik ona, **Peygamber**'e benim hakkımda vahiy gelirse düşüncesi düştü; o şehvetle bakışa pişman oldu; utancından **Medine**'den çıktı, **Mekke**'yle **Medine** arasındaki bir dağa vardı, kırk gün, kırk gece o dağda ağlayıp inliyerek kaldı. **Peygamber**, onu sorup soruşturmadıydı. O kırk gün içinde de vahiy gelmedi; hattâ kâfirler «Onu rabbi teketti; ona darıldı» [129] dediler. Derken **Cebrâil** geldi; o kul, cehennem ateşinden bana feryâd edip durmada diye haber getirdi. Esenlik ona, **Peygamber**, her ikisinden de Allah râzı olsun, **Hattâboğlu Ömer**le **Selmân-ı Farîşî**yi, **Sa'lebe**'yi bana getirin diye yolladı. İkisi de **Medine**'den çıktılar. Oralarda koyun otlatan bir çobandan sordular. Dedi ki: Sizin istediğiniz kişi, kırk gündür, iki elini başına koymuş, ne olurdu, canlılar içinden benim canım kıyâmet gününde bana verilmeseydi, ölüp gitseydim diye ağlayıp inlemede. Dağa vardıkları zaman gecenin bir kısmı geçmişti. O genç, dağdaki yerinden çıktı; keşke ruhlar arasından benim rûhum kabzediliverseydi, bedenler içinde, benim bedenim dağılıp gidiverseydi diyordu. **Ömer** onu tutunca, suçlardan kurtuluş ne vakit dedi ve yâ **Ömer** dedi, beni **Peygamber**'in yanına, **Peygamber** namaz kılar-ken, yahut **Bilâl** kaamet getirirken götür. **Peygamber**'in Kur'an okuduğunu duyunca **Sa'lebe**'nin aklı başından gitti, yere yığıldı. **Peygamber** namazı bitirince **Sa'lebe**'nin yanına vardı. **Sa'lebe**, **Peygamber**'in ışıyla kendine geldi, canlandı; ey Allah'ın elçisi dedi, suçun verdiği kaygı ve utanc yüzünden kaçtım. **Peygamber**, sana bir âyet öğreteyim ki dedi, kulu o âyet yüzünden bağışlarlar: «Rabbimiz, dünyada da iyilik, güzellik ver bize, âhirette de iyilik, güzellik ve ateşin azâbından da koru bizi.» [130] **Sa'lebe**, benim suçum bundan daha büyük dedi. Esenlik ona, **Peygamber**, Allah'ın kelâmı ondan daha büyüktür buyurdu. **Sa'lebe** evine gitti; üç gün, üç gece namazda ağlayıp inledi. Esenlik ona, **Peygamber** dolaşmaya gitti; **Sa'lebe** nin, başını dizine aldı. Onun suçundan geçtik diye ferman gelmişti ki **Sa'lebe** de o anda dünyadan göçtü. Ona namaz kıldılar; «Biz Allah'ımız; gene de gerisin geriye ona döneriz.» [131]

[128] III, 135. [129] XCH, 3 den alınmadır. [130] II, 201. [131] II, 156.

Dünyâyı yakan kıyaamet gününden kork;
Gönüllere batan öc alma okundan kork.
Ey hırs gecesinde uzayıp giden uykuya dalıp uyuyan,
Ecel sabahın ağardı; gündüzden kork.

Bir mektuptur yazdım ama gönlüm azâb içinde;
Kalbim râzılık közünün üstünde çevrilip kavrulmada.
Ölüm, ayrılık bakımından çok güçtür sanırdım;
Sizden ayrılmak bence daha çetinmiş, daha güç.

Rahmet M u h a m m e d'e ve kadri büyük soyuna.sopuna.

Allah, irfânının nûruyla bizi nurlandırın,
beyanlarından

(Beşinci Meclis)

Hamd her varlıktan evvel olan Allah'a. Ne bir hüküm çıkarıp yol-yordam kuran, onun büyüklüğünün hakkını edâ edebilir, ne bir çalışıp-çabalıyan. Hamd, her varlıktan sonra mevcûd olan Allah'a. Her var olan onun ululuk eşğine yönelir. Hamd o kudretiyle, hikmetiyle görünen Allah'a. Akıllara delilleri apaçık görünmektedir; hiçbir münkir inkâr edemez. Hamd o zâtıyla görünmiyen Allah'a. Göklerde ve yeryüzünde bulunan her zerre onun birliğini bildirmeye çekilmiş olan ve tanıklık eden bir bayraktır [132]). Gök-yüzü kubbesidir, sayvanı; yeryüzü döşemesidir, maydanı; dümdüz görünen yer yaygısıdır, şadırvanı. Gerçekten de âriflerin gönülleri toplardır onun, kazâ ve kader çevgânı. Cennet rahmetidir, cennetin bekçisi R ı d v â n'ı; cehennemnin âmiri zındancısıdır onun, cehennemse zındanı. Kıyâmet, onun, en büyük topluluk yeridir, zulümlerin sorulacağı en ulu mahkemesi, en ulu dîvânı. «Kim bir zerre ağırlığınca hayır işlerse görür onun karşılığını; kim bir zerre ağırlığınca şer işlerse görür onun karşılığını» [133] hükmü, ölçeğidir onun, mizânı. Bütün âlemleri kaplamıştır esirgemesi, ihsânı. Âsileri de kavramıştır, hükmüne almıştır rahmeti, gufrânı. Kim onun vasıfları denizine daldıysa boğulup gider, görünmez nişânı. Kim onun ululuk meydanında yeler-yortarsa yorulur, beli bükülür, snar erkânı. «O, hergün bir iştedir» [134]. Artık çekinin onun buyruklarına aykırı davranmaktan ki budur şânı. Peygamberimiz M u h a m m e d'i göndermiştir; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; ezeli yardım onun bilgi sermayesidir; Ay'ın yarılması [135], işâretidir; «Ve az kalmıştı ki kâfirler Kur'an'ı duydukları zaman seni gözleriyle yeyip helâk etsinler» âyeti [136], nazardan, kötülükten koruyucusu, «Gözü ne kaydı, ne haddini aştı» âyeti [137], himmetidir, rüt-

[132] LVII. sûrenin 2. âyetinin tefsîri meâlidir. [133] XCIX, 7-8. [134] LV, 29. [135] LIV, 1. [136] LXVIII, 51. [137] LIII, 17.

besi. Dünya onun için yok olmuştur da âhiret vardır. Rab ma'bûdudur onun, ma'bûd da maksûdu. Allah koruyucusudur onun, **C e b r â î l** hizmetçisi. Burak bineğidir onun, mîrac yolculuğu. Son sınırağacı [138], makaamıdır, Kaabe Kavseyn [139], dileği, merâmı. **S i d d i y k** âşıktır ona, ondan feyiz diler. **F â r u k** adâletidir onun, azmidir, kuvvetidir. **Z i n - n ü r e y n** dâmâdudur onun, kendisine uyulacak dostu. **M u r t a z â** yigididir onun, kâhredir, kudretidir. Allah'ın râzılığı onlara olsun ve selâmi.

Münâcât:

Ey padişah, zâtın zevâl bulmaz; durup durur. Verdiğin devlet ve saltanat da sonsuzdur; sürüp gider. Seni, bir bilme mülkünü, sana önceden bir hizmette bulunmadan sen verdin bize. Altın bir tac olan **«Andolsun ki biz yücelttik Âdemoğullarını»** [140] tacını, sana hiçbir itâatte bulunmadan sen koydun başımıza. Sana şükretmediğimizden, sana karşı kusûr işlediğimizden dolayı o taci kahr yağmasıyla alma başımızdan. Düşman olan **İ b l i s**, bize kasdederek yaltaklanmada; çevremizde dönüp dolaşmada; bildiklik elbisesini, gözümüzün aydın oluşu, görüşü libâsını egnimizden almak, başımızdan sıyrıp çıkarmak için düzenler düzmede. Ey düşmanı da yaratan, dostu da; şu kullarını onun düşmanlığına râmetme. Şefaatçi dost olan, yüce bir ışık bulunan, **P e y g a m b e r**'imizdir bizim; Allah'ın rahmetleri ona olsun; şefaat kemerini beline bağlamıştır; sırâtın bir ucunda durmuştur; ümmeti azab dumanından esenlikle geçirmeyi sağlamak ister; sen o, âlemin güneşini, o Âdemoğullarının rahmetini bize esirgeyici kıl, merhametli kıl; suçları örtücülük sıfatıyla sen ört suçlarımızı da bizi ona karşı utandırma. Ey padişah, buyruğuna uyanlara sevap vermekten bir ziyan gelmez sana; suçlulara azâb etmekten de bir kâr elde etmezsin sen. Sevginin ateşindeki suçlulara azâb etmekten de bir kâr elde etmezsin sen. Sevginin ateşindeki ıssıyla yanıp kavrulmuş ciğerler hakkıyçın sen bizim ciğerlerimizi ebedî ayrılık ateşiyle yakma. Her ne dilerse yapabilirsin; bize ne çeşit darılırsan lâyıqız ona biz; Senin lûtfundan, rahmetinden özge bir hiyle, bir çâre de bilmiyoruz biz. Ey çâresizlere çâre bulan, ey nereye gideceğini bilemeyenlerin, yeri-yurdu olmıyanların sığmağı olan, ebedî lâtuf gölgesini sal bizim başımıza; dostların gönülleri tevhid incisinin sedefi haline getiren ve herkesi herşeyi kavriyan nîmet vericiliğini bizden de esirgeme; o nîmetlerle bizi de beze. Gönül sedefimizi yok edip gidiş eline verme; bizi gelmişlerin, geçmişlerin karşısında rezil-rüsvay etme. Değil mi ki âlem senin dileğince geçip gitmede; gök sana köle olmuş, kulluk etmede. Gökte, yerde, herkesi, herşeyi kahredenler sana karşı kahrolmada; parıl-parıl parlayan yıldızlar senin ışığını dilenmede; padişahlarla sultanlar senin yardıma muhtâc olmıyan dev-

[138] LIII, 14, 16. [139] LIII, 9. [140] XVII, 70.

letin zekâtıyla geçinmede; değil mi ki bize öylesine bir devleti duyurdun, bizi bu devletten mahrum bırakma (; dudağımızı değirdiğin, dudağımızı ıslattığın o şaraptan bizi ayırma [141]); bizi varlığımızdan geçir, bizde varlık bırakma.

Ey sâki, aşk şarabını ver;

Ver de akıl lâfı bir yana gitsin.

Can zerreleri, Elest günü, o şarabı içmişti de sarhoşçasına belâ demmişti hani [142]; kadehimizi ağzınadek doldur o şarapla, sun bize de al bizi yüzbinlerce düşüncenin, vesvesenin elinden.

Ey sâki, önceden sunduğun o şaraptan,

İki koca sağrak sun da arttır neş'emizi.

Ya o şarabı tattırmaman gerekti bize;

Ya da değil mi ki tattırdın; küpün ağzını açtın; tamamiyle sarhoş etmen, yerlere yıkman gerek bizi.

Bu habere, âlemin de, âdemin de en başı, en büyüğü, en iyisi, insanlarla cinlerin peygamberi, iki âlemin güneşi, âlemin rahmeti, Âdemoğullarının övüncü olan Zâtın eserleri hoş haberlerinden biriyle başlayalım:

«Öyle bir varlıktı o ki varlığının güneşi balçık doğusundan doğmadan önce ışığının parıltıları, sabah gibi âlemi nura garketmişti.» Netekim hikâye ederler; bundan önce, yâni daha peygamber değilken **M e k k e**'de bir kıtlık yüz göstermişti. Kâfirler, birisi gerek ki rahmet kapısının halkasını oynatsın; kazâ ve kader kapısını çalsın ki kıtlık, halkın tozuunu savurdu; ne hayvan kaldı, ne insan, ne bitki, yaşayış bitmek-tükenmek üzere; ne yapalım, ne edelim diye **A b d ü l m u t t a l i b**'in katına geldiler. **A b d ü l m u t t a l i b**, benim ne gökyüzüne yüztutacak, yalvaracak yüzüm var, ne veryüzüne dedi; ancak alımda **A d n â**'da karar eden, ondan **A b d i m e n â f**'in göbeğine geçen ve **A b d i m e n â f** tarafından bir müddet için **A b d u l l â h**'a verilen bir nur vardı ki **A b d u l l â h**, onu emanet olarak **Â m i n e**'ye teslim etti; şimdi o nur zuhur âlemine gelmiştir; onu getirin de onun hürmetine Tanrıya duâ edelim; dileğimizi dileyelim; belki onun yüzüsuyu hürmetine bir iş olur. **M u h a m m e d**'i getirdiler; **A b d ü l m u t t a l i b**, onu görünce ayağa kalktı; onu alıp bağrına bastı; götürüp başköşeye oturttu. Bir çocuğu başköşeye oturtuyorsun dediler. Evet dedi; görünüşte başköşede ben otumuşum ama bâtin tapısından, o, senden ziyade onun hakkı diyorlar. Ondan sonra **A b d ü l m u t t a l i b**, kullar, şehzadeleri nasıl okşarlarsa öylesine okşadı onu ve alıp **K â b e** kapısına ge-

[141] Bu cümle, F. N. U. basımında var; bizde yok (metin, s. 39). [142] VII, 172.

tirdi. Onunla oynamakta, âdet olduğu gibi onu havaya atıp tutmaktaydı. Yârabbi dedi, bu, senin kulun **M u h a m m e d**'dir. derken kendisini tuta. madı, ağlamaya başladı. Önüne ön olmıyan lûtf dadısı merhamete geldi; rahmet denizi coşup köpürdü. Yerden bir dumandır koptu, göke ağıdı; bulutun gözüne vardı; yağmur yağmaya başladı. Çevredeki kuyular, çukurlar doldu; bitkiler suya kandı; ölmüş âlem dirildi. Daha çocukken, kutlu zâtı doldu; bitkiler suya akndı; ölmüş âlem dirildi. Daha çocukken, kutlu zâtı yüzünden puta tapan kâfirler belâdan kurtuldular; bu kıyâmet şefaathisi, bir gün şefaathisi kemerini beline kuşanıp şefaate girişirse o sonu olmıyan, sırası bulunmıyan rahmet, nasıl olur da inananları dertte, belâda bırakır? Bu, üstünlüklerinden birazıcığını duyup dinlediğin ulular ulusu şöyle buyur. madadır:

«Bilgi, gönüllerin yaşayışıdır. Kullukta bulunmak, ibâdet etmek, suçlara kefarettir. İnsanlar iki çeşittir: Halkı yetiştirip geliştiren Tanrı'ya mensup bilgin, kurtuluş yolunda birşey belleyip öğrenen, bilgi elde etmiye çalışan kişi. İnsanların, bu iki çeşidinden gayrisi, hayvanların yüzüne, gözüne konan küçücük sineklerdir. Cennet bahçelerinde yayılım, gezip tozun. Cennet bahçeleri nereleridir diye sorulunca dedi ki: Zikir halkalarıdır. Oralarda gezip tozmak ne demektir denince de, duâya kendini vermek, duâ etmek; kim bilgiyi ve bilginleri severse onun yanlış işleri, yanlış olarak işlediği küçük suçları hiç yazılmaz, dedi.» Doğru söylemiştir Allah'ın elçisi.

Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, kâinatın peygamberi, var olanların en ulusu, en iyisi şöyle buyurmaktadır: Bilgi, gönüllerin yaşayışıdır. Çünkü bilgi, gönlün anlayışıdır. Anlayış diriliktir; anlayışsızlık ölümdür. Söz gelişi, elin birşey duymasa, soğuktan, sıcaktan haberi olmasa, yaradan haberi olmasa, elimden hayır yok, elim ölmüş dersin. Şimdi gönül ele testiye al diye buyursa, el gönlün buyruğuna uymasa, elin bir özrü, bir derdi varsa o ele ölmüş demezler; çünkü gönlün buyruğunu anlamaktadır; o buyruğu yerine getirmeyi istemektedir; fakat derdinin savuşmasını bekliyor. Fakat gönlün buyruğundan hiç haberi olmıyan, o buyruğu hiç yerine getirmeyen, soğuk, yahut sıcak; ateş var, yahut yaralıyım diye duyduğunu gönüle haber vermeyen el ölmüştür. Böylece ibâdet sıcaklığının eseri nedir, suç işlemek soğğunun eseri nedir, Tanrı azarına uğramanın tesiri nicedir; bunları bilmiyen insan da o ölmüş ele benzer. O adam, görünüşte adamdır ama gerçekte yoktur. Hani bağların, bostanların başına korkuluk dikerler; geceleyin gören kişi, onu, adam sansın, bağı, bostanı bekliyor bellesin derler ya; ama o adam değildir ki. Gün ışıymca ona bakanlar, onu görenler, adam olmadığını anlarlar. «Görürsün ki onlar sana bakıyorlar; fakat görmezler.» [143] Sen de nefis, hevâ ve heves karanlığından çıkıp gönül sabahının ışığının vurduğu yere girer, gönül ışığıyla bakarsan, halkın çoğunu, din bostanındaki korkuluk gibi görürsün.

[143] VII, 198.

**Meydan geniş, fakat meydanda dolaşacak er yok;
Âlemin ahvali bildiğin gibi değil.
Görünüşte erenlere benzerler ama,
Özlerinde müslümanlığın kokusu bile yok.**

Allah'a sığınırız. Sonra sevgili **P e y g a m b e r** ne buyuruyor? Kulluk, ibâdet, günahlara kefarettir. Yâni temiz işler, kötü ve pis işleri yokeder, temizler, Hani sen, filân kişi benim hakkımda şu çeşit kötülükte bulundu, şu çeşit düşmanlık etti diye düşünürsün; öfkelenir, onu döveyim, zındana atayım dersin. Derken şu günde bu çeşit bir iyilik de yapmıştı, bu çeşit bir hizmette bulunmuştu, benim için filân kişiyle savaşmıştı diye düşünürsün; öfken yatışır, geçer; böyle bir dostu dersin, incitmek doğru değil; yaptığı hatayı bilerek, isteyerek yapmamıştır; ondan sonra da özür dilemiye kalkışır. İşte en üstün lûtf ve ihsân ıssı olanlardan daha da üstün kerem ve ihsân ıssı Tanrı da kötülüğe, bozgunculuğa karşı özür dilemek için kullara ibâdetlerde bulunmalarını buyurmuş, onlara kulluklar öğretmiştir. Nete kim hastalıkları gidermek için ilaçlar yaratmıştır; günah kılıçlarının, oklarının, mızraklarının yaralarından korunmak için zırhlar, kalkanlar halletmiştir. Bir kılıç ustasına benziyen Şeytan, keskin kılıç yapar, kalkan ustasına benziyen akıl ve bilgi de kalkanı pek sağlam olarak düzer-koşar. Ok yonan nefis, temreni pek keskin yapar; tövbe zırhcısı da zırhın halkalarını sık, sağlam düzer-koşar. Bu, kahır yapıcısıdır; o, lûtf ustası. A kardeş, keskin kılıcın üstüne atılmadın; tövbe ve kulluk kalkanını almadan gitme. Başka ne buyuruyor? İnsanlar iki çeşittir: Bilgin ve kurtuluş yoluna düşüp bilgi öğrenmiye çalışan. Bilgin, kılavuza benzer; yola gidenlerin işlerine yarar; fakat âhiret yolculuğuna düşmeyi gönlüne getirmeyen, kılavuzun kadri ne bilsin? Bilgin, hekimdir; ağır hastalıkları giderir. Fakat hekimin kadrini, ağlayıp inliyen hasta bilir; altınını, malını-mülkünü fedâ eder; bunu da canına minnet bilir. Ölü ne bilsin hekimin kadrini. İlaç, derdi olan kişinin işine yarar; derdi olmıyan kişi ilacı duysa bile kadrini ne bilir? Gözü ağrımayan göz ilacını ne yapsın? Ama gözü rahatsız olan kişiye yarım dirhem göz ilacı yüzbinlerce kuruşa değer.

**Hani duymuşsundur; hiç birşeyden haberi olmıyan biri,
Dişi ağrıyan birisinin halini-hatırını sormıya, dolaşmıya gitti.
Kederlenme buna dedi, yeldir, geçer-gider.
Dişi ağrıyan, evet dedi, öyle ama sana göre bu.
Bu gam bana demirden bir dağ gibi,
Ama değil mi ki senin dişin ağrııyor; sana yel gelir.**

Şimdi, birgün, aydınlığı gören, canı birgün o devleti tatmış olan kişi, o devletten ayrılır, mihnet gününe düşerse; güllükten, gülüstanlıktan, elma bahçelerinden, sonu gelmiyen şeker kamışlığından ayrılır, tikenlik bir yerin karanlığına uğrarsa, din yolunun bilgisini, nefsin düzenlerini, o düzenleri savuşturma yolunu, gönül ve din aydınlığına ulaşılacak yolu o kişi bilir. Â d e m'le H a v v â gibi; cenneti gördüler onlar; cennet nimetlerini tattılar onlar; derken nefsin kötülüğü, Ş e y t a'nın düzeni yüzünden ansızın suç işleme buğdayını yediler; «Hepiniz de inin cennetten» [144] hükmüyle cennetlerin bahçelerinden, o güllük-gülüstanlıktan böylesine bir zindana, böylesine bir yeryüzüne düştüler. Nice yıllar ağlayıp inlediler; ellerini başlarına vurdular; güneş altında dönüp dolaştılar; gözyaşları döktiler. Â d e m'in gözyaşlarından H i n d i s t a n'da bunca ilaçlar, bunca şifâ veren otlar bitti. Suçluların gözyaşları şifâdır, devâdır; hem bu dünyâda, hem öbür dünyâda.

Âşıkların gönüllerinin yansıyla gözyaşları olmasaydı
Gerçekten de dünyâda su da olmazdı, ateş de.

Ateş, ağaca ulaşmasaydı nasıl yanardı ağaç? Ağacın, odunun birbaşı yanmasaydı obür başından nasıl olur da akardı su?

Ey sararıp solmuş mum, gözyaşı dökerek
Derde uğramış âşıklara baş olmuşsun sen.
Zamanım F e r h a d'ism, yan-yakıl, eri, yokol:
Neden Ş i r i'nin sohbetinden ayrıldın sen?

Bâzıları derler ki: Mum, ateş onun evine kondu, yerleşti de o yüzden ağlamaktadır; bâzıları da derler ki: Tatlı bal, onun evinden gitti de o yüzden ağlamaktadır; hal diliyle de der ki:

Geceleri benim hâlimi ancak benim gibisi bilir;
Yanıp yakılanların geceleri nasıl geçer; ne bilirsin sen?
Birisi âşıklık nedir diye sordu;
Dedim ki: Benim gibi olursan bilirsin.

Her gece, Zuhâ'ın altınla bezenmiş tası gökyüzü merdiveninde parlamaya, Nesr-i Tâir, gökyüzü ovasında gezmiye, Müşterî yıldızı, gökyüzü bahçesinden çıkıp ovanın eteğinden lâle gibi parıldamaya, güzelim Zühre, İkiizlerburcu mumunun önünde, Ülker tezgâhında Ç i ğ i l güzellerinin giyecekleri ipek kumaşı dokumaya koyulunca.. Her gece çağı, karanlığının çadır iplerini gerip çadırını kurunca H a b i b - i A ' c e m i, ibâdet yurdundan çıkar, çoluğunun-çocuğunun yanına gelirdi. Çocukları, bütün gün,

akşama babamız gelecek, bize birşeyler getirecek diye beklesirlerdi. Akşam namazı çağında H a b i b, utanç terleri dökerek, şaşkınlıktan elini geveliyerek eliboş dönerken karıma, çocuklarıma ne özür getireceğim diye evine geldi. Karısı, birşey getirdin mi diye sorunca H a b i b, ustam, ücretimi cuma günü verecek dedi. O hafta çoluğu-çocuğu cumayı bekledi. Cuma günü geldi-çattı; parıl-parıl parlayan güneş, karanlık doğudan başgösterdi. H a b i b, utancından bir bucağa çekildi, ağlamaya koyuldu. Ey acze düşenlerin ellerini tutan; H a b i b'i utandırma demiye başladı. Ululandıkça ululansın, padişahlar padişahı, bir büyüye ruyâsında, onun halini haber verdi; H a b i b, bizim keremimize güvenerek çoluğuna-çocuğuna cuma gününü vâde verdi diye o büyüğü haberdâr etti. O büyük kişi H a b i b'in evine o kadar altın, buğday, koyun, kumaş ve başka şeyler yolladı ki bunlar eve sığmaz oldu. Konusu-komşusu ve halk, şaşırıp kaldı; bunlar nerden geliyor diyorlardı. Getirenler, Habîb'in ustası dediler, şimdilik bu olanları harcayın hele; daha da yollıyacağım diye özür dilemekte. Halk, sübhânallâh; H a b i b, hangi kerem sahibinin hizmetini görüyor ki bu kadar hazine, bu kadar nimet yolladı; Bu, insanların keremince değil; olsa-olsa, Hakk'a hizmet etmiş; çünkü o, en üstün kerem sâhiblerinden daha da fazla kerem ve ihsan ıssıdır demekteydi.

Lûtfun, bir solucağız hangi zerreye ulaştı da

O zerre, binlerce güneşten daha iyi bir hale gelmedi?

Akşam çağı H a b i b, ibâdet yurdundan binlerce utançla çıktı; giderken bugün ne bahâne bulayım, ne çeşit bir özür getireyim diye düşünmedeydi. Bu düşünceyle evine yaklaşıncı çoluğu-çocuğu koşarak onu karşıladılar; eline-ayağına düştüler. Komşuları, ne de lûtf ve ihsân ıssı kişiyi seçmişsin de hizmet etmedesin; ne kadar büyük ve eşsiz bağışlayıcıymış diye yerlere kapanıyorlardı. Çoluğu-çocuğu, evimizi, narın içi gibi incilerle doldurdu; ev bu nimetleri, bu malları almıyor, bir başka ev bulmak gerek diyordu. Onlar, nimetleri sayıp dökerken, H a b i b, sanıyordu ki ona sitemde bulunuyorlar; onunla alay ediyorlar; bize bir hafta dedin, cuma günü vaidde bulundun; cuma olunca da kaçıp gittin, şimdi geliyorsun demek istiyorlar. Darılmayın, sitemde bulunmayın bana demek isterken mekânsızlık bucağından bir ses geldi. Bu ses, öyle bir sestir ki insan, perî, melek, bütün âlem; bu sestən çıkmıyaydı, nâra atmıyaydı; rabbimiz demedeydi. O ses diyordu ki: Ey H a b i b'imiz, o padişahlar padişahının, noksanlardan münezzeh olan Tanrı'nın ihsânıdır; o ihsânı anlatıştı, alay değil, sitem değil bu sözler. Onlara gönderdiğimiz bütün o altınlar, inciler, kumaşlar, koyunlar, mumlar, senin kulluğunun karşılığı değil; ihsânımıza, keremimize göre bunlar, ancak onların nefis köpeklerinin önüne, onların kavgacı, peşin-

peşin dileyen, kötü düşünceler besleyen nefislerinin önüne attığımız bir kemikten ibârettir; o kemikle oyalansınlar diye attık onları; çoluğun, çocuğun, bunlarla oyalansın da sana sarılarak namazdan, bizim tapımızdan alıkoy-masın seni.

Ey nefis, sen o öküzden de betersin. Hani hikâye ederler, söylerler. Kı-yılardan bir kıyıda yüce Tanrı bir öküz yaratmıştı, bundan altıbin yıl önce. Hergün tanyeri ağarınca o öküz uykudan uyanır. Görür ki kıyıdan uzanıp gözün varamıyacağı yerdek giden ova yemyeşil otlarla dolmuş. Öylesine boy atmış yeşillik ki öküz içine girince kayboluyor. Öküzü menedecek kimsecik yok. Tek başına o otlığa dalar, bütün yeşilliği siler-sömürür. Öküz açlığı sözünü bu hikâye yüzünden söylemişler, bu çeşit açlığa, oburluk hastalığı-na bu adı vermişlerdir. Gece oluncayadek öküz, bütün o yeşilliği yer, öyle-sine semirir, şişer ki deme gitsin. Akşam namazı çağında ovaya bir bakar, bütün ovada birtek ot bile göremez; kendi kendisine, doymam için bu kadar ot vardı; bugün hepsini yedim, karnımı şişirdim; âh, yarın ne yiyeceğim der. O kadar âheder, yarının gamını öylesine yer ki otlamıya başladığı za-mandan önceki hâline döner, zayıflar; arıklaşır. Ben defalarca bu çeşit, yok yere gam yedim; yüce Tanrı, benim kötü zannıma aykırı olarak gene bu ovayı terü tâze otlarla yemyeşil etti; bunca yıldır bu, hep böyle diye aklına bile gelmez.

O, noksan, sıfatlardan tertemiz öylesine bir güç,kuvvet ıssıdır ki yar-dım sancağını dostlarına apaçık göstermiştir; öyle bir kahır ıssıdır ki düşmanlarına reddedilemez delillerini izhâr etmiştir. Öylesine bir lûtuft ve kerem ıssıdır ki dostlarına yücelik ve kutluluk elbisesini giydirmiştir; öylesine bir adâlet ıssıdır ki düşmanlarının başlarına taşlar yağdırmıştır; onları yerlere geçirmiştir. O yüce Tanrı, herşeyden haberi olan Allah elçisi **M u h a m m e d'e**, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, vahiy göndermiş de de-miştir ki: Ey **M u h a m m e d**, ben ki yaratıcıyım, görünmiyen âlemde her bucakta yüzbinlerce defne var, hazîne var ki her aklı eren onu bula-maz.

Mahrem olmıyanların gözlerindeki perde arttıkça artsın.

Dilediğimizi seçeriz; onun gönül evini gayb hazinelerinin anahtarı ya-parız; üstüne sayısız nurlar saçarız; ona, sayıya sığmaz güzel şeyler ihsân ederiz; kötülüklerden kaçınıp çekinmeyi ona elbise olarak biçer, geydiririz; böylece de yaratılmamış olan söz, «Doğru yolu gösterir kötülüklerden çe-kinenlere; öyle kişilerdir onlar ki gaybe inanırlar» [145] diye onu haber verir. Onların elleri, gayb nimetine erişir; lûtuflar, nimetler denizine dalar-lar, önüne ön olmıyış haremde üstünlük döşemesine ayak basarlar; sevgi

kadehiyle ülfet şarabını içerler; devletleri yücelir, Ülkeryıldızına başçeker. Kalem, onların devletlerini Levh'e, «Gerçekten de iyi kişiler elbette cennet-tedir, nimetler içindedir» [146] diye yazmıştır. Bu seçişte hiç kimse bana itirâz edemez; dilediğimi yüceltirim; dilediğimi alçaltırım. Derken birinin gönlünü ayıp heybesi yaparım; hiçbir şeyden haberi olmayış sürmesini göz-lerine çekerim; o da, lânet olasıca **İ b l i s'in** meyhânesinde kulluktan usanç balşerbetini içer; «**Kötüler elbette cehennemdedir.**» [147] Şerîata uymayı di-leyenlere, tarîkate sâlik olanlara açılan kapıya hiçbir gece kapanmaz; çünkü bu kapının açılışı temeldendir; esastır; birşeye ulaşma yüzünden, bir sebebe bulaşma yönünden değil. Gayb âleminden açılmıştır bu kapı, şüphe âlemin-den değil. Bir gerçek âlem yolcusuna, bir âşık, gizli şeyleri bilen Tanrı katından bir kapı açılınca da artık onun, parça-buçukları bile dosdoğru gitmesi, böylece de şu kendine tapan nefsin ucu-bucağı olmıyan denizinden kendisini kurtarması, parlaklığı, yardıma erişmesi olmıyan ve «**Ben sizin en yüce rabbinizim**» [148] diyen ve ben ben diye dâvaya girişen hevâ ve heves **Fir'avn'ından** ve nefis timsahının saldırısından halâs olması «**Allah ipine yapışın da kurtulun**» [149] hükmünce pek kuvvetli olan ipe sarıl-ması, bu sözü diline virdetmesi, ben ben demeyi sözlerine başlangıç yapma-ması gerektir; çünkü bu mahrûm oluşun tâ kendidir; benliğe, bencilige düştü mü, mahrûm oluşu, suç defterine yazmış olur; bu yazı yüzünden de «**Derken K a a r û n'u da, sarayımı da yere geçirdik**» [150] âyetine uy-gun bir hale gelir; dünyâ ehlinden olur; cehennem havasına uçar-gider. Onlardan bir topluluk, uzaklık havasına düştüler; korkusuzluktan, pislikten helâli, temizi bıraktılar; kadehle, elbiseyle, köleyle, faydası az şeylerle, bi-nek atlarla, şatafatlarla, lokmanın yağlısıyla, yemeğin tadıyla oyalandılar; sonunda da kendilerini cehennem ateşine attılar; cehennem odunu olup git-tiler. «**Onlar tıpkı hayvanlar gibidir; hattâ dah da sapıktırlar, yol yitirmişlerdir.**» [151] «**Korkutsan da birdir onları, korkutmasan da; inanmazlar.**» [152] Hâsılı kıyâmet âleminde, «**Keşke toprak olsaydım**» [153] sözü, onların dillerine virdolur. Bir topluluksa suçlardan yüz çevirir; dünyâdan vazge-çer; halkla iyi geçim. Fakat bu, Allah için değildir; onlara ibâdet ehli, şüp-heli şeylerden sakınır kişiler denmesi içindir. Onların, bu sözün doğrulu-ğundan haberleri yoktur; münâfıklıkla bildik olmuşlar, eş-dost kesilmişler-dir; dünyâda mevki elde etmek için bu çeşit gösterişe ne lüzum var? «**O tıpkı köpeğe benzer.**» [154] Halkın sunduğu ayrıntı parlaklığına kanmışlardır onlar; nefislerinin havasına uymuşlardır; şeriat dersine değil. «**Kim kötü bir yol-yordam korsa suçu kendisinedir ve onunla amel eden kişiyle beraber gene kendisine.**» Kıyâmette, itâat edenlere, kulluklarının, itâatlarının kar-

şahî verilecektir; oysa, «Karanlıklar, karanlıklar üstüne yığılmıştır.» [155] batağında kalakalmıştır. Ne dünyâdan dilediğini alabilmiştir, ne âhiretten. Bu müflisler, özü doğru olanların ardından gelirler ve boyna «Bizi de bekleyin; nurumuzdan alalım» [156] derler; Onlara, «Ardınıza dönün de bir nâr isteyin artık» [157] diye cevap verilir. O topluluk, kendilerine tapanlardır. Kur'an-ı Kerim, tarikat ulusuna, şeriat müftüsüne der ki: «Gördün mü dilediğini ma'bûd edineni ve hâlini bildiği halde Allah tarafından sapıklığa terkedilene?» [158] Bir topluluk da o dünyânın aklına sâhibdir; Öz temizliği kokusu onların burunlarına gelmiştir; o kokuyu almışlardır. Bunlar peşin elde edişi ayaklar altına atmışlar, özleri ebedîlik havasına erişsin ve yücelerden yüce cennet, dilekleri olsun diye kutsuz nefsi kahretmişlerdir. «Orda nefsin istediği sizin içindir» [159] sesi, bu topluluğun kulağına gelmiştir. Bu toplum, nefislerinin havasından geçmişlerdir ama abdallık mirâsını da elde etmişlerdir. Hani, peygamberlik makamının başköşesine sâhib olan haber vermiş de «Cennet ehlinin çoğu abdallardır» demiştir. Bir bölük daha var ki nefislerinin dileğini ayaklarının altına atmışlar, dünyâyı da, dünyâ tadını da çiğnemişler, ezmışler; âhireti ve ebedîlik libâsını ellerinin tersiyle itmişler, dâvadan geçip gerçek mânaya sarılmışlardır. İşte bu bölük, gerçek yolun yolcularıdır; gerçeği tam dileyenlerdir; yüce ve noksanlardan münezzeh Tanrıyı isteyenlerdir. Allah'ın ışıklarına dalmışlardır. Kimi, birlik güzelliğiyle var olurlar; kimi ihtiyaçsızlık sıfatının olgunluğuyla yok olurlar; varlıktaki yokluk lûtfunun tam içindedir bunlar; yokluktaki varlık kahrındadırlar. Bu bölük peygamberlerdir; Allah'ın rahmeti hepsine olsun.

[155] XXIV, 40. [156] LVII, 13. [157] Aym. [158] XLV, 23. [159] XLIII, 71.

**Allah lûtuflarının nurlarıyla bizi feyizlendirsın,
maârifinin bir kısmını ihtiva eden**

(Altıncı Meclis)

Hamd Alah'a, zıtlardan ve şekillerden münezzehdir, mukaddestir. Eşlerden-ortaklardan, benzerlerden arıdır. Yok olmaktan, zevâl bulmaktan yücedir. Önüne ön olmadığı gibi sonuna da son olamaz. Gönülleri halden hâle evirir-çevirir. Zamanları, kazâ ve kaderi dilediği gibi tedbîr eder. Hâllerini dönderir; niceyebir, ne vakte dek denemez; önüne ön olmayana bu çeşit söz söylenemez. Eşi-örneği yokken âlemi meydana getirdi; Â d e m'i ve soyunu sopunu kokmuş, kurumuş balıktan yarattı [160]; onlardan cennetlikler var, cehennemlikler var; Tanrı'dan uzaklaştırılmışlar var, Tanrı'ya kavuşanlar var. Onlardan, gerisin geriye gidiş şerbetini içen var; devlete eriş elbisesini giyen var. Yüceler yücesinin «Yaptığı şeyden sorulmaz; onlardır sorumlu olanlar» [161] sözü, dilleri itirazdan keser, söyletmez. Rab-bimiz, kendisiyle uğraşılmaktan yücedir; artık nerde kaldı halkın itirâzı, nerde kaldı sorusu, suâli? Yaratıklar yoktu, sonra varlığa kavuştu, sonra harekete girişti, derken dağlar gibi onlar da yürümiye başlar; «Dağları, yerlerinde duruyor sanırsın, oysa ki onlar kıyâmette bulut gibi geçip giderler, dağılırlar; herşeyi adamakıllı, yerliyerinde halkeden Allah'ın işidir bu.» [162] «Yoktur Allah'tan başka tapacak.» [163] «Çok büyük bir Tanrıdır o.» [164] Bilgisizlerin meydana çıktığı, kâfirlerin ve sapıklığın üstün olduğu bir sırada M u h a m m e d'i gönderdi; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona. O da ümmetine, sözüyle, hareketleriyle öğüt verdi; onlara harâm olan, halâl olan yolları açıkladı; her halde Allah yolunda savaştı; onun yüzünden bâtil denizi, bir görüntüsten ibâret kaldı; çalışması gerçeği tam kıvamına getirdi, düzene soktu. Allah'ın rahmeti ona ve en hayırlı soy-sop olan soyuna-sopuna ve onunla inanarak görüşüp konuşanlara; arkadaşı olan ve ona bir çok mal-lar fedâ eden A b u - B a k r i s - S i d d i y k'a, en korkulu zamanlarda ona tam bir itâat gösteren Ö m e r ü l - F â r û k'a, sabah-akşam Kur'an okuyup duran, okumayı okumaya olaştıran iki nur ısı O s m a n'a, putları

[160] XV, 26, 28, 33 ve LV, 14. [161] XXI, 23. [162] XXVII, 88. [163] XLVII, 19. [164] XIII, 9.

kıran, bahadırları öldüren **Abû-Tliboğlu Ali'ye**: gecenin karanlığı âleme yayıldıkça, gündüzün ışığı kılıç gibi parlayıp âlemi aydınlatıkça rahmet olsun onlara, hem de yalvarıp niyâz ederek dileriz bunu.

Münâcât.

Yârabbi, ey kullarını, yaratıklarını besleyip yetiştiren, öldürüp geliştiren, bizi, devlete erdirdiğin, vuslatına kavuşturmak için yetiştirdiğin kullarını besleyip yetiştirdiğin nurla besle, yetiştirip geliştir; ahırlarda beslenen öküzler, koyunlar gibi, yahut eti ve postu için beslenen hayvanlar gibi besleme, yetiştirme; sen düşmanları öyle yetiştirirsin. Duygularımızı, göke uçmak için bilgi ve hikmet yemiyle besle; boğazını kesmek için şehvet yemiyle değil. Oyunbaz felek geceleyin oynayanlar gibi, şu yıldızların hayâl çadırı ardından gezeğin oyuncular çıkarmada; oyunlar oynatmada; biz de bu hengâmeye dalıp, bu oyunu seyretmedeyiz; böylece ömür gecemizi sona ulaştırıyoruz; ölüm sabahı gelip çatmada. Feleğin bu oyununun çağı geçiyor; bizse ömür gecemizi yele veriyoruz. Yârabbi, ölüm sabahı gelip çatmadan gönümüzü şu oyundan soğut da bu seyir-seyrandan vazgeçelim; geceleyin yol alanlardan geri kalmıyalım; sabah olup tanyeri ağarınca senin kabûl ediş yurduna ulaşalım. Yârabbi, senin bengisuyu muştulayan sesin, canların kulağına erişmiştir de hepsi de yola düşmüştür. Derken o upuzun çöl de bengisuya susamışların önlerine şu âlem çıkıvermiştir de hepsi bu âleme üşüşmüştür. Kılavuzlar, suyu bilip tanıyanlar, bu su, bengisuya benzer ama değildir; bengisu ilerdedir, geçin burdan, yürüyün-gidin; bengisu öylesine bir sudur ki içen aslâ ölmez; onunla yeşeren ağaç aslâ sararıp solmaz; o bengisuyla gülen gül aslâ dökülmez; bu gördüğünüz su değil, ölüm suyudur. Kim bu geçici yaşayış suyundan daha fazla içerse, o herkesten daha çabuk ölür; görmez misin ki sultanların, padişahların ömürleri kullardan daha azdır. Hangi ağacın dalı bu sudan fazla içerse o dal daha tez sararır-solar. İşte suracıkta, bak da gör; gül, bunu içti, buna kandı, teri tâze bir halde gülümsemiye koyuldu; her çiçekten daha artık, bahçedeki gelinlerden daha fazla güleç bir hale geldi; ama o, hepsinden önce sararıp dökülür diye bağıyorlar. Bağıyorlar ama bu ses, pek az kişinin kulağına değdi; pek az kişi bu öğüdü duydu; pek az kişi adamlık edebildi de bu kapkara, bu bulanık suyu, adam olmaları için bıraktı. Efendim, padişahım, bizi o az kişilerden et; bu bulanık sudan kurtar bizi; kurtar da obürleri gibi karnı, yüzü şişmiş bir halde, bu kaynağın başında ölmeyelim ve bengisuyu aramaktan mahrum kalmıyalım.

Birgün, Allah rahmet etsin ona ve esenlik versin, **Peygamber**'den **Abû-Zerr**, **Mûsâ'nın** sahifelerinde ne var, ne yazılı diye sordu. **Peygamber** şu yazılı dedi: Şaşarım o kişiye ki öleceğini iyiden iyiye bildiği halde nasıl olur da ferahlar? Şaşarım o kişiye ki cehenneme iyice inandığı halde nasıl olur da güler? Şaşarım o kişiye ki soru sorulacağını

iyice bildiği halde nasıl olur da suç işler, kötülükte bulunur? Şaşarım o kişiye ki dünyânın sonu olmadığını, yokluğa döneceğini, ehlini yokedip gideceğini bildiği halde nasıl olur da dünyâya düşer, mal-mülk toplamaya koyulur, ona güvenir?

Peygamber tapısının kullarından, peygamberlik eşliğinden fayda dileyenden ve bulanlardan, **Fütüvvet** odasının hizmetçilerinden bulan **Abû-Zerr**, şöyle rivâyet etmektedir: Birgün, din ehli ordusunun yüzünün suyu, yeryüzündekilerin sığmağı, güvenci, âlem dâiresinin merkez noktası, Âdemoğulları ağacının meyvesi, «**Ve elbette yakında rabbim öyle şeyler verecek ki sana, sonucu râzi olacağım**» [165] tuğrasını çeken, «**Noksan sıfatlardan münezzehtir kulunu geceleyin götüren**» [166] burakına binip seyrân eden, en yüce «**Sonra yaklaştı, yakınlaştı**» [167] makamına varan, dünyâ ve âhiret, ayağının altında, «**İki yay kadar kaldı araları, yahut daha da yakın**» [168] işaretini veren, bu ulular ulusu, **Mescidü'l-Harâ'm'da**, «**Namaz kılan, rabbiyle gizlice konuşur, görüşür**» hüccresinden dışarıya çıkmış, «**Her namazdan sonra duâ kabûl edilir**» hükümünce duâsını etmiş, «**Ben, Âdemoğullarının en ulusuyum, fakat övünmem**» tahtına kurulmuş, «**Yokluk benim övüncümdür**» yaygısını yaymış «**Âdem de ondan sonrakiler de benim bayrağımın altındadır**» tahtına oturmuş, «**En önce benim nûrumu yarattı**» yastığına dayanmış. Muhâcirlerle ansâr, «**Seher çağlarında istigfâr edenler, yarlıganma dileyenler**» [169] topluluğu, geceleri ibâdetle, gündüzleri oruçla geçirenler, o ulular ulusunun çevresinde halka olmuşlardı. **Sıddıyk** gerçeği tasdiyk etmede sır incilerini deliyor; **Fâruk** gerçeğe aslı olmanın ayırdetmeyi düşünüyor; **Zin-nûreyn**, mezarın karanlığında bir aydınlık yer hazırlıyor; **Murtazâ** rızâ kapısının halkasını çalıyor; **Bilâl** bülbül gibi «**Bizi ferahlandır ey Bilâl**» sözünü söylüyor; **Suhayb** vefâ şarabı kadehini çekiyor; **Selmân** esenlik yoluna ayak basıyordu. Ben ki **Abû-Zerr'im**, onun ululuğunun yolunda zerre-zerre olmuşum. Neş'e dilimi açtım da ey bizim ulumuz, ey ulular ulusu dedim; **Mûsâ'nın** sahifelerinde ne var ki âşkların gönüllerine ferahlık versin, özlem çekenlerin gönüllerine eş-dost olsun; bu çeşit ne var o kitapta? Ulular ulusu, ölümsüz diri olan Tanrının buyruğuyla herseyin gerçeğini anlatmak hokkasından susmak kilidini açtı da dedi ki: Şaşarım o kula ki iman meydanına ayak basmıştır; cehenneme, cehennemin tabakalarına inanmıştır; **Mâlik**'le yardımcılarının seslerini duymuştur; böyle olduğu halde şu belâ potasında, şu belâyâ uğrayış zindanında nasıl olur da bir hoş güler? Ey ulular ulusu dedim; faydalanılacak ikinci sözü de buyur. Dedi ki: Şaşarım o kula ki aziz ömrünü sona yetirmiştir de ölüme inanmıştır; ona bir azık düzmemiştir; mezardaki soruya da ıkrârı vardır; fakat cevap hazırlamamıştır; iş böyleyken nasıl olur da sevinir, neş'elenir? Üçüncü

[165] XCIII, 5. [166] XVII, 1. [167] LIII, 8. [168] LIII, 9. [169] III, 17.

kez dedi ki: Şaşarım o kula ki yaptığı işlerin, söylediği sözlerin zerre.zerre hesaplanacağına, «Artık kim bir zerre ağırlığı hayır yapmışsa görür onu» [170] âyetine inanmıştır; adâlet terazisinin asıldığını bilir; böyle olduğu halde nasıl olur da olmayacak işlerle oyalanır? Dördüncüsü şaşarım o kula ki dünyânın vefâsızlığını görür; azizlerini toprağa verir; Kur'an okuyanlardan «Herkes ölümü tadacaktır» [171] âyetini de işitir, duyar; öyle olduğu halde bu kadar sevgiyle, bu kadar düşkünlükle, bu kadar hırsla dünyâ malını toplar; ölümlerin mezarlarını, kefenlerini gördüğü, dostların ayrılığını tattığı halde gönlünü mala.mülke, dünyâyâ nasıl verir? Ama dostlar kendisinden ayrılış acısını tatmışlar; oysa tatmamıştır bir gececik bile; artık buluşmanın, kavuşmanın kadrini ne bilsin o adam? Derdi görmiyen melhem kadrini nerden tanıyacak? Hayır-hayır a kardeş, çalış, çabala da şu zindandan dışarıya çık; tövbe ayağını nedâmet yoluna bas da bu dünyâ da, iki âlem de senin olsun. Hattâ bu sözün de yeri mi? Himmetini bundan da yüceltir, din bineğini daha da hızlı sürersen dünyâyı seyretmekten vazgeçersin, âh-reti seyretmiye de göz açamazsın; sonunda ululuk ıssının mânevî cemâline kavuşursun; L â süpürkesiyle herşeyi süpürür-gidersin. Padişah ve şehzade olanın süpürkçisi olur elbet. «Allah'tan başka yoktur tapacak» [172] sözü de Tanrı tapısının has kullarının, o tapının padişahlarının süpürgeci. sidir; onların gözlerinin önünden iki âlemi de süpürür.

Yoldan seni uzaklaştıran şeyden vazgeç; o söz ister küfür olsun,
ister iman.

Seni yoldan, dosttan alıkoyan neyse bırak onu, ister çirkin
olsun, ister güzel.

4 Bu yolu süpürüp silmekten başka bir çare yoktur;
Kemerini beline kuşanmış, başının üstünde, bu yolda
bekleyip duruyor L â:

Lâ gönlüne girer de seni şaşkınlık yoluna düşürürse,
Sonra Allah'lık ışıyla İ l l â yolundan gel Allah'a.

Hakk'ın cemâlinden başka birşey görme; Hakk'ın sözünden başka
birşey duyma da padişahın hasların hası olan kullarına katıl.

Gül bahçesinde sevgiliyle bir yoluğrağına geldim;
Haberim olmadan bir güle gözümlü düşti; bakıverdim;
Güzelim beni görünce dedi ki: Utan, utan;
Benim yüzüm burda; sense güle bakıyorsun.

Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

[170] XCIX, 7. [171] III, 185; XXI, 35; XXIX, 57. [172] XLVII, 19.

Allah mânevî gıdâlarının nîmetlerini bize tam olarak
versin; faydalı sözlerinden

(Yedinci Meclis)

Hamd âriflerin gönüllerini buyruklarına uyuş dolaylarında uçurana. Yapma buyruğuyla yapılmasını istemediği şeylerde de buyruklarına uydurup kullara kötülükler yaptırmıyana. Âşıkların gönüllerine sevgi şarabını sunup-sunup sarhoşluklarını gidermiyene. Boyuna anılışını ilhâm edene ve bu anıştan bir usanç meydana getirmiyene. Belâyâ uğrattığına, belâsına sabretmeyi göstererek sabredişteki acılığı tatlılaştırana. Zenginlik verdiği kişiye, lûtuft ve ihsân bayraklarını dikip, lûtuflarına, ihsanlarına karşı, kamdetmenin, şükretmenin gerekli olduğunu anlatana. Noksan sıfatlardan arıdır o Tanrı ki sevdiklerinin gönüllerini, sevgisinin yatağı kılmıştır, durağı etmiştir; sevgisini de onların gönüllerinin tâ içine yerleştirmiştir. Âriflere birliğinin delillerini duyurmuş, bildirmiş, bu delillerle tevhîdinin mârifetini anlatmıştır. Ruhlara, cennet bağlarının, bahçelerinin tam ortasına uçmayı, onun ululuğunun cemâlini, büyüklüğünün kemâlini, seyretmeye özlem çekmeyi ilhâm eylemiştir. Bilirim, bildiririm ki Allah'tan başka yoktur tapacak; birdir, yoktur ona ortak; bu sözdür söyliyeni azabından, kahrından kurtaracak. Bilirim, bildiririm ki M u h a m m e d kuludur onun, elçisidir; onun şeriatıyla evvelki şeriatların hükümleri kalkmış gümüşür; peygamberliğiyle şeriat ıssı peygamberlerinin peygamberlikleri bitmiştir. Allah'ın rahmeti ona, soyuna-sopuna, onu inanarak görenlere, doğru yolu gösteren halifelerine; bilhassa sözünde, inancında gerçek olan A b ü - B e k r i s . S i d d i y k 'a, özüyle-sözüyle doğruyla eğriyi ayırdeden Ö m e r ü l - F â r u k 'a, kalbini Allah'ın mârifet ışıyla ışıqlandıran iki nur ıssı O s m a n 'a, ahlâki yüzünden Allah razılığını kazanmış olan A l i y y ü l . M u r t a z â 'ya, ümmeti arasından kendine seçtiği, böylece de zâtına yaklaştırarak, rahmetine mazhar kılarak halktan üstün ettiği

H a s a n'a, H u s e y n'e ve bütün ona uyan muhacirlere, ansâra, sahâbesine; hepsine de çok çok esenlikler.

H a s a n - ı B ı s r î dedi ki: **P e y g a m b e r**'den duyan topluluğun hepsi de dediler ki: Peygamber, Allah ona rahmet etsin ve esenlik versin; şöyle buyurdu: «**Yüce Allah der ki: Akıl yarattığı vakit ona otur dedi: oturdu akıl. Sonra kalk dedi, kalktı. Sonra gel dedi ona, geldi. Sonra git dedi ona, gitti. Sonra konuş dedi, konuştu. Sonra sus dedi, sustu. Sonra bak dedi, baktı. Sonra bakma dedi, bakmadı. Sonra anla dedi, anladı. Sonra dedi ki: Üstünlüğüme, ululuğuma, büyüklüğüme, kudretime, kuvvetime, yüceliğime, anlam bakımından varlığımın üstünlüğüne, kudretim ve bilgimin arşını kavrayıp kaplamasına, halkın üstündeki gücüme-kuvvetime andolsun ki bence senden yüce olan bir varlık yaratmadım; senden daha sevgili bir var halketmedim. Seninle tanınırım; seninle bana kulluk edilir; seninle bana itâat olunur; seninle birşey verilir bana; senin yüzünden darılırım, azâb ederim birine. Sevab da sanadır. Mücâzat da sana. Allah da gerçek söylemiştir, Allahın elçisi de.**»

O seçilmiş elçi, o kadri yüce sefir, «**Sonra yaklaştı, yakınlaştı**» [173] makâmına yaklaştırılmış olan, «**İki yay kadar kaldı araları, yahud daha da yakın**» [174] âyetiyle durağı bildirilen **M u h a m m e d M u s t a f â**, önce gelenlerin de hayırlısı, sonra gelenlerin de hayırlısı bulunan, peygamberlerin sonuncusu, varlıkların özü-özeti, apaçık delilleri gösteren, sonu, ucu-bucağı bulunmayan, kıyaslanamayan bir deniz olan, «**Ona bir ışık verdik ki insanlar arasında onunla gezer**» [175] âyetiyle şânı övülmüş bulunan, cennetin, cennet bahçelerinin kilidi, sırlarda ve gerçeklerdeki remizleri açan; o, «**Gerçekten de biziz sana Kevser'i veren**» [176] fermâniyle âlemi aydınlatan ve aydınlanan şöyle buyurmaktadır; Allahın rahmeti ona ve tertemiz soyuna-sopuna; gerçek dileyenlere, aşkla çalışıp çabalıyanlara şunu bildirmektedir: Gerçekten de yüce Allah buyurmuştur ki: Akıl yaratınca, o önüne ön bulunmayan sanat ıssı, o her yerde hâzır ve nâzır olan, o herşeyi gören ve duyan, o her dirinin, diriliği kendisinden elde eden diri, o her muhtâcin aciz çağında tapısına baş vurduğu daima işte-güçte bulunan ve hiçbir ân işsiz kalmıyan, o «**Şüphe yok ki biz, boyunlarına lâleler vurduk**» [177] hükmünce kahr ıssı olanların boyunlarını zincirlere vuran, din ve dindarlık mumuna düşman olanların can damarını «**Elbette şah damarını çeker koparıyoruz**» [178] kılıcıyla kesen Tanrı, ululuğu artıkça artsın, altın tacı olan akıl yarattı ve «**Andolsun ki Âdemoğullarını yücelttik**» [179] âyetiyle kadirlerini yücelittiği Âdemoğullarının başına koydu. Akıl nedir? En ulu âlemin kandili, **T ü r - ı S e y n â**'nın [180] nûru, «**Ve andolsun bu**

[173] LIII, 8. [174] LIII, 9. [175] VI, 122. [176] CVIII, 1. [177] XXXVI, 8. [178] LXIX, 46. [179] XVII, 70. [180] XCV, 2.

emin şehre» [181] âyetinde bildirilen şehrin adâlet işlerini düzene koyan beyi, âlemler rabbinin tapısının adâlet ıssı halifesi. Akıl nedir? Huyu güzel bir sultan, ondan başka yoktur tapacak hükmüyle varlığı-birliği bildirilen padişahın rahmet gölgesi heman. Akıl kimdir? Temizlik sofasının en üstün erleri onun yolunda oturmuşlardır; «**Dünyâ âhiretin tarlasıdır**» mallarına sâhib olanlar onun sâyesinde yeyip içmekte, onun nîmetiyle geçinmektedirler. Bunlar akıllı pek fazla övmüşler, gönüldeki akıllı anlatıp durmuşlardır da demişlerdir ki: Akıl nedir? Zorlukların düğümlerini çözen; gönülde saklanan en gizli sır gelinlerini süsleyip bezeyen; canlara kılavuzluk edip tanyerlerini ağartan, sabahları ızhâr eden Hakk'a alıp götüren bir mânevî varlık. Sırlardan birazcığı remiz yoluyla anlatılmıştır ya. Hak, varlık ovasının, bu kutluluklar güneşiyle aydınlanması için akıllı, mekânsızlık âleminde, gayb gizliliğinden meydana getirince varlıklara, aklın özünü, aklın gönlündeki şaşılacak, güzel ve eşsiz şeyleri bildirmek, o üstünlükle onu bütün varlıklardan seçip ayırmak istedi. Bu paranın başka mâdenlerle karışık olmadığını, temizliğini, kusursuz bulunduğunu anlamak, meydana çıkarmak için bir mehenktaşının bulunması gerek; aynı zamanda taşın tanıklığıyla beraber bu yüce paranın, bu lâtif ihşânın ağırlığının meydana çıkması için bir de terazi gerek. Onsekiz bin âlemde, hiçbir şey yoktur ki terazisiz üstünlüğü anlaşılabilsin, yahud tartılmadan bayağılığı meydana çıksın. Terazi, çarşılarda bulunan ve dükkânlarda asılı duran terazi değildir yalnız. Terazi Hakk'ın bir delilidir; Tanrının bir sırrıdır; bilgidен doğan bir anlayıştır ve bu terazi, rûhânî bir terazidir, gökten mîras yoluyla gelmiştir. Dünyâdaki bütün terazileri meydana çıkaran bu terazidir. Meyvaları tartmaya başka bir terazi gerektir; sözleri tartmaya başka bir terazi. Sözün doğru, yahud yalan, gerçek, yahud asılsız olduğu söz terazisiyle tartılıp anlaşılır. İnsanın neye değdiğini anlamak için başka bir terazi gerek, hayvana başka bir terazi. «**Ve melekler derler ki: Bizim hiçbirimiz yoktur ki onun mâlûm ve muayyen bir makaamı olmasın**» [182] hükmünce melekler için de ayrı bir terazi gerektir. «**Bizden temiz kişiler de var, böyle olmıyanlar da**» [183] hükmünce cinler de ayrı bir teraziyle tartılır. «**O peygamberlerden bâzısını bâzısına üstün ettik**» [184] hükmünce peygamberlerin de ayrı bir terazisi vardır. Terazi, âlemde güneşten de daha aydın olarak meydandadır; çünkü yüce Tanrı onu güneşe eş etmiştir; güneşin yanı başına koymuştur onu. Güneş hangi derecededir, hangi yıldızla aynı hizâyâ, aynı dereceye gelmiştir, bunu bile teraziyle (gök terazisi demek olan usturlapla tartıp) anlarlar. Terazi, âlemi gökten daha fazla kaplar. Gök teraziye muhtaçtır, fakat terazi göke muhtaç değildir. «**Gökü yüceltti ve ölçüyü, teraziyi koydu; ölçüde, tartıda insafsızlık etmeyin**» [185] diye yüce Tanrı bildirmiştir bunu. Gökyüzü

[181] XCV, 3. [182] XXXVII, 164. [183] LXXII, 11. [184] II, 253. [185] LV, 7.8.

yücedir ama terazi gökten de yücedir; fakat gönül alçaklığı bakımından «Teraziyi koydu» tarzında yeryüzüne ait bir sözle bildirilmiştir; yeryüzüne indirilmiştir. Halka der ki: Ben yüce-yüce âlemden gelmişim. Ey terazi, ne iş için geldin sen? Terazi, kendilerine bir öz bulsunlar, ağırlaşsınlar, ayak diresinler, oturamaklı olsunlar diye aklı-fikri hafif kişilere, akıllarının, fikirlerinin hafifliğini göstermek için geldim der.

**Samançöpü gibi her yelden titrersen,
Dağ bile olsan bir samançöpe değmezsin.**

Ey terazi, neyle ağırlaşalım? denince de der ki: Değil mi ki derisiniz, bedensiniz, balçıktan ibâretsiz; şu halde kendinize biz öz, bir can, bir gönül peydahlamaya bakın. Peki, bu öz nerden meydana gelir ey terazi denince de der ki: Bütün bu otlar, bu buğday başakları, cevizler, içi tâneli şeyler, ilaçlar, önce hep yerden yaprak olarak biter; bunlarda öz yoktur; içleri boştur. Sonra sıcağın bunalmış, yürekleri yanmış kişilerin soluk almaları gibi bahar havasını alırlar, yeraltından su emerler, balçıktan suyu ayırdedip özlerine çekerler. Diri bir insan, içinde toz-toprak olan bardaktan, testiden su içemez. Yüce Tanrı otlara ne biçim bir güç-kuvvet vermiştir ki balçık içinde, yüzbin şeyle karışmış suyu süzüp arıduru bir halde emerler; varlıklarını Tanrının o nimetiyle özleştirirler, bezerler. «Bilgi gönüllerin yaşayışıdır, diriliğidir; amel de suçlara kefarettir» hükmünce insanın özü için de bilgi yelini, kulluk suyunu göndermişlerdir. Yüreğin yanmışsa sen de ağaç gibi bilgi ve hikmet yelini çek; ciğerin yanmışsa susuzlar gibi kulluk bengisuyunu em; çünkü «Bize kuşdili öğretildi» [186] hükmünce bahar S ü l e y m â n'ı adâlet tahtına oturmuştur. Bahar yaşayıştır, diriliştir, yel de onun tahtıdır. «Ona yeli râmettik» [187] denmiştir hani; bu sûretle adâleti dünyaya yayar; güz kâfirlerinin bağlarda, bahçelerde yurdedinmiş bulunanlara ettiği zulmü, o güzel yüzlülere adâlet ve lûtuflarda bulunarak giderir ve çirkin zâlimlerden onların öçlerini alır. Yerden biten her ot, her ağaç, vaktin bu S ü l e y m â n'ına karşı dile gelip, ağız açıp, ben de bir öz var, bir meyva, bir iç var diye dâvâya girer; işte sürüp çıkan dâlm buna tanıktır der. Bahar S ü l e y m â n'ı, her dâvanın bir ölçüsü vardır der, bir terazisi vardır.

**Aşk dâvâsında bulunmak, kolay;
Ama ona delil gerek, burhan gerek.**

Ey ağızlarını açıp dâvâ dilini oynatan bitkiler der; işte terazi buracıkta; getirin, gelin de her dâvâcının dâvâsının doğruluğu meydana çıksın. O terazi hangi terazidir? Terazinin biri yeldir, biri su. Tohumu, meyvası olan,

[186] XXVII, 17. [187] XXXVIII, 36.

değeri bulunan, her boy atan bitkinin hüneri, özü bu terazilerle tartılıp meydana çıkar. Hiç bir ağacın hüneri dünyâda bir zerre bile gizli kalmaz. Ekşinin ekşiliği, «Yüzler asılır, kararır» [188] hükmünce meydana çıkar. Tatlı da «Nice yüzler de o gün parıl-parıl yanar, güler, sevinir» [189] hükmünce tatlılığını belirtir. O ağaçların kökleri yer altında, balçık karanlığında bir hünere, bir anlama sâhipti; helâl ve temiz su emmişti; bulanık sudan çekinmişti. Onlar kendilerinde, başkalarının göremedikleri bir öz, bir hüner görmedeydiler; yazıklar olsun diyorlardı; yeraltında bu kadar hünerimiz olduğu halde, bu kadar usul boyumuz-posumuz, bu kadar güzelliğimiz bulunduğu halde başkalarının bundan haberleri bile yok; Tanrı bize bu kadar yardımlarda bulunmuş; başka kökler bunları bilmiyorlar; noolurdu, bir alış-veriş günü gelip çatsaydı da güzelliğimiz görünseydi, özümüz bilinseydi, başkalarının çirkinlikleri de meydana çıksaydı. Onlara gayb âleminde şöyle cevap gelmededir: Ey balçığa hapsedilenler, siz işinize bakın; hünerler elde edin; gönülleriniz kırılmasın; hünerlerinizin gizli kalacağından korkmayın. Bugün kendinizde gördüğünüz bu hünerler, bu meyvalar, sizin varlıklarınıza gelmeden önce bizim gayb âlemimizdeydi; onları sizin varlıklarınıza biz koyduk; onlardan sizin haberinizi bile yoktu; onlar size gelmeden, sizin varlıklarınızla karılmadan önce gayb denizinde parlayıp duruyordu bu inciler; bu topraktan yaratılmış varlıkların hazinelerine doğru koşuyordu bu inciler. Her hüner sahibinde bulunan, her sanatkârda, kuyumcu gibi, mücevherci, simya bilgini, kimya bilgini gibi her iş ustasında, her zanaat ehlinde, bilginlerde, işlerin gerçeklerini arayıp bulanlarda olan özelliği, o bilgiyi biz verdik; onlardaki bu özellik coşup dursun, hünerlerini meydana çıkarsınlar diye onu ihsân eden biziz; o coşup köpürmeyi de biz lûtfettik, o arayıp bulma kaabiliyetini de; o yüzden onlar kararsız bir hale geldiler; yeni ergenlik çağına erişmiş kızlar gibi hani. Evlerinde çarşaf giyerler, yüzlerini süsler, aynaya bakarlar; perdeyi bir yana atmak, güzelliklerini hem ileri gidenlere, hem halka göstermek isterler; candan-göntülden derler ki:

**İhtiyarlayınca bakılmaz ya bize;
Güzellik çağımız geçince kim bakar bize?
Ama saçları zincir gibi halka-halka olmuş güzeli de
Evde zincire vurup tutmaya imkân yoktur ya.**

Bütün güzeller, bütün hüner sahipleri, güzelliklerini, olgunluklarını göstermek için bir dükkân ararlar; o dükkânda hünerlerini ortaya dökmek isterler. Ama bu istek elbette hiçbir şeyden haberi olmayan sudan meydana gelmez. Derinin, etin, kemiğin hünerden, sanattan ne haberi olabilir? Hani

[188] LXXV, 24. [189] LXXX, 38-39.

bir tilki çayırılıkta gezerken bir yere asılmış bir kuyruk gördü. Burda dedi, mutlaka bir tuzak var; bu, bir avcının işi; çayırılıkta kuyruk bitmez ya; kuyruğun çayırda-çimende ne işi var? Şimdi insanın da bu çayırılığa benziyen varlığında, ancak et, deri, kemik meydana gelir; bu himmetlerin, bu isteklerin ne işi var orda? Bu istekler benim tertemiz sıfatlarımdan meydana gelmektedir. Esenlik ona, M ü s â yüzbinlerce şaşılacak şey gördü; coştı, köpürdü, şaşırp kaldı; onu bu âlemde o âleme götürdüler. O âlem, yaşayış içinde yaşayıştı; ferahlık içinde ferahlık vardı o âlemde; ışık üstüne ışık, zevk üstüne zevk coşup dalgalanmada, görünüp palarmadaydı. Dedi ki: Yârabbi, biz şu âlemdeyiz; şehrimiz şu, mâdenimiz şu. Sonu bulunmayan bu mâdenden bizim varlığımızı ne diye tuttu da o yankesicilerin pazarına götürdün? Hikmet neydi ki böyle değer biçilmez bir inciye, o aşağılık âleme götürdün; bunun hikmeti nedir? Ululandıkça ululansın, Tanrı buyurdu ki: Ey M ü s â, «Ben bir gizli defineydim; derken bilinmeyi sevdim; beni tanımalarımı dileddim.» M ü s â dedi ki: Sonu olmayanı nasıl tanırlar? Gökte uçan bülbül, «Kızıl gül benim terimden yaratıldı» diyen nasıl bilecek; yanağı güzel güle karşı bülbül, nasıl sarhoş olup kendinden geçmez? O sarhoşluk yüzünden nasıl coşmaz da ağzından, kendisinden geçmiş bir halde nasıl binbir nağme çıkmaz, nasıl ötüp şakımaz? Bir perdesi, öbür perdeye benzemiyen bu nağmelerle nasıl çileyip durmaz? Ey ebedî aşka tutulmuş bülbül, bu binbir perdeyi hangi anlamdan öğrendin; hangi çalgıcıdan geçtin? Bülbül der ki: Beni doğuran ana, anadan doğma bilgindir, ustadır; onların hepsi de bu çeşittir; bilgileri anadan doğmadır, akılları anadan doğma. Ben insanlık sıfatlarından olan erkeklikten, dişilikten doğmadım; gerçekten de ben, güle âşık oluş anasından doğdum. Aşkım da anadan doğmadır, aklım da anadan doğma. Ben ümmiyim. Ümmînin iki anlamı vardır: Birinci anlamı yazmıyan, okumıyandır. Halkın çoğu ümmî sözünden bu anlamı anlar. Fakat gerçeğe erenlerce, sözün işin gerçeğini bilenlerce ümmînin anlamı şudur: Başkalarının elle, kalemle yazdıklarını o, elsiz, kalemli yazıyor; başkaları olmuş, geçmiş şeyleri hikâye ederler; oysa gaybden bahseder; henüz olmamış ve gelmemiş, fakat olacak, gelecek şeyleri hikâye eder.

Canlı olan, olmuş şeyi görür;

Olmamış şeyi görense bambaşka bir varlıktır.

Ey M u h a m m e d, sen ümmîydin, yetimdin. Bir baban, bir anan yoktu ki seni mektebe götürsün, yazı ve hüner öğretsin sana. Bu kadar binlerce bilgiyi, irfânı nereden öğrendin? Varlığın başlangıcındanberi âleme gelen, âlemde olan herşeyi adım-adım, onların yürüyüş boyunca anlattın;

herkesin kütllüğünden, kutsuzluğundan haber verdin; cennet bahçelerini ağaç-ağaç gösterdin; hûrilerin kulaklarındaki küpelere varıncayadek haber verdin. Cehennem zindanlarını çukur-çukur, bucak-bucak anlattın. Âlemin sonunadek, sonu da yoktur ya, ne olacaksa hepsini ders halinde söyledin. Peki, bütün bunları kimden öğrendin, hangi mektebe gittin?

(M u h a m m e d s. m.) dedi ki: Benim kimim, kimsem yoktu, yetimdim; kimsesizlerin kimsesi hocam oldu benim; «Rahmân, Kur'ân'ı öğretti» [190] hükmünce o öğretti bana. Yoksa bu bilgiyi halktan öğrenmiye kalksaydım yüzlerce, binlerce yıl gerekti; öğrensem bile bu bilgi, taklitle elde edilmiş olurdu; onun anahtarları, bilen elinde olamazdı. Eklenti-bağlantı olurdu bu bilgi, özden meydana gelmiş bir bilgi olmazdı. Böylesine bilgi, bilginin yazısı, güzisi, şekli olurdu; bilginin gerçeği, özü, canı olmazdı. Herkes dıvara bir şekil çizebilir; o şeklin başı olur; fakat aklı olmaz. Gözü olur; fakat görgüsü olmaz. Eli olur; fakat vergisi, ihsanı olmaz. Göğsü olur; fakat gönüli olmaz. Elinde kılıcı olur; fakat kılıç vurması olmaz. Her mihrâba bir kandil resmi yaparlar; ama gece oldu mu bir zerrecik bile aydınlık veremez. Dıvara ağaç resmi yaparlar; ama silkilip meyvası düşürülemez, devşirilemez. Dıvardaki resim böyledir ya; ama gene de zındanda doğmuş olan, halkın topluluğunu, güzellerin yüzlerini görmemiş bulunan kimse için faydasız değildir. O zındanda, kapıda, divarlarda resimler görür, güzellerin yüzlerini, padişahları, gelinleri, padişahların süsünü-püsünü, tahtını-tacını, meclislerinin şeklini, çalgıcıları, raksedenleri seyrederse, insan olduğundan, aynı cinsten bulunduğundan sorup soruşturur, zindanın dışında bir âlem olduğunu, şehirlerin bulunduğunu, bu kadar güzel kişilerin, oraya resimleri yapılan bu çeşit meyvalı ağaçların varlığını anlar, içine bir ateştir düşer; âlemde der, bunca şeyler var da biz, diri-diri mezara gömülüp kalmışız; bir nâra atar ve zındandakilere der ki:

Ey toplum, şu olaylar yurdundan çekinin;

Kalkın, yüceler âlemine doğru çıkın yola.

Bedenlerinizde olgunluğa ulaşmış bir can var;

Artık siz de kısa kesin beden lakırdısı.

İ s â gözüntünüzün önünde oturmuşken

Eşegin nalına kulluk etmenize nasıl râzı oluyor gönülleriniz?

Ey tertemiz canlar, şu toprak yığınlarında,

Cehennemliklerin duyguları gibi niceyebir kalıp duracaksınız?

Ey diri kişilerin oğulları, şu topraktan baş çıkarm diye

Nice demdir ki devlet davulunu çalıp duruyorlar.

Ey dünyânı görmemiş mahpuslar, bir çâreye baş vurmuyorsunuz; hiç

olmazsa şu güzel, şu şaşılacak şekilleri görün; onları bir seyredin. Elbette şu şekillerin bir gerçeği vardır. Çünkü hiçbir yalan yoktur ki doğrusuz olsun. Nerde bir yalan söylerlerse, duyanın doğru bellemesi, doğru sanması için söylerler. İşiten, doğruyu da görmüş olmalı ki bu yalanı doğru yerine kabul etsin. Kalp parayı, müşteri, geçer gümüş para sansın diye sürerler. Bu istekle sürerler ama müşterinin de geçer, ayarı tam parayı görmüş olması gerekir ki o kalpı geçer para sanıp alsın. Nerde bir yalan varsa, orda bir gerçek de vardır; nerde bir kalp varsa, orda ona benzer bir geçer para da vardır. Nerde bir hayâl varsa, orda bir gerçek de vardır. Şimdi, bir zındana benzeyen bu geçici dünyanın dıvarında görünen, derken yok olup giden şekiller de böyledir. Bunca binlerce kişiyle âlemde dosttun; onları hisim bilmistün; onlara sırlarını söylemistün. Şimdicek onların şekilleri geçti-gitti. Yürü, git mezarlığa; mezarların taşlarını al, kerpiclerine bak; şekilleri, göreceksin ki mahvolmuş-gitmiş. Adamakıllı bil ki o güzel şekiller, dostların bulunduğu zindanın dışındaki şekillerin vuruşundan ibârettir; hani «Kalan temiz işler hayırlıdır» [191] denmiştir ya; bu kalan suretler nerededir? «Rabbinin katında» [192] Senin rabbin olan zâtın, soluktan soluğa seni yetiştirip besliyen, geliştirip olgunlaştıran zâtın katında. Bunun anlatılması uzun sürer; gel de sözü kısa keselim; şu zındanı delelim de o şekillerin gerçeklerinin bulunduğu yere, âşık olduğumuz o gerçeklerin bulunduğu ma-kaama varalım. Tekrar oraya varınca **M ü s â** gibi bengisuda dalgalar yutarız; balık gibi de o yaşayış denizine, neden dalgalandım da bizi balçık kuruluşuna attın; sende böylesine bir rahmet varken neden bu merhametsizlikte bulundun ey merhametsizliği bile âlemdeki merhametlilerin merhametinden daha tatlı olan deriz. O da cevap verir de buyurur ki: Ben bir gizli defineydim; gayb perdesi ardında, mekânsızlık halvetinde, varlık perdelerinin ardında gizlenmişim; güzelliğimi, ululuğumu bilmelerini, benim nasıl bir bengisu olduğumu, ne biçim bir kutluluklar kimyası bulunduğumu görmelerini istedim. Onlar da derler ki: Biz bu denizin balıklarıyız; önce bu yaşayış denizindeydik; bu denizin ululuğunu, bu denizin lütfuyla da bizim, bu sonsuz kimyanın iksirini kabul edecek varlıklar olduğumuzu, bu yaşayış kimyasının yüceliğini, üstünlüğünü biliyorduk. Bu denizin balığı olmıyanlara bunları söylüyorduk ama, ne kadar söylersek söyliyelim, onlar duymadılar, görmediler, bilmediler bunu. Önce de bunu duyup bilen, anlıyan biziz; sonra da. Bu yüzden define de biziz. Bu kadar uzun gurbeti, «**Bilinmeyi sevdim**» hükmü yüzünden diledim; peki, değil mi ki define de biziz, bilen-anlıyan da biziz; «**Bilinmeyi sevdim**» hükmü kime? Cevap geldi de dendi ki: Ey balıklar, balık suyun kadrini bilir, suya âşıktır, ona ulaşmaya çalışır, çabalar ama dalganın karaya attığı, uzun zaman sıcak toprakta, sı-

[191, 192] XVIII, 46.

cak kuru yerde, sıcak kumda, «**Ne ölür gider orda, ne yaşar**» [193] hük-münce yanıp çırpınan balığın yanışında, denizdeki balığın yanışı, onun can verışı, feryâd edışı, kan ağlayışı yoktur. Denizden ayrı düşen balık ne ölür, ne dirilir ama yaşayıştaki tadı tattığından da denizin ayrılığına dayanamaz. Şimdi yaşayış tadını tadan, o denizi gören kişi, yaşayış denizinden ayrı kalınca nasıl olur da yaşayış tadını bulabilir?

**Bir gecelik onunla buluşma şerbetini içen kişidir ki,
O şarap bitince mahmurluğun eziyetini bilir, anlar.**

Denizsiz yaşanmadığı gibi denize erişmek umudu oldukça ölüne-mez de.

**Sanki bağda bahçede sararıp solmuşum ben;
Sapsarı yüzümle safrana dönmüş gibi.
Seninle buluşmak umudu bırakmıyor beni yoksa,
Hiç aldırmadan kendimi öldürür-giderim ben.**

Ama deniz de «**Kendinizi öldürmeyin; çünkü o, size pek acır**» [194] der. Hani definemi meydana çıkarmak istedim dedim ya; bundaki bir hikmet de sizin defineyi tanımak, hazineden anlamak kaabiliyetinizi meydana çıkarmaktır der. Bu denizin arılığını, temizliğini meydana çıkardığım gibi şu balıklardaki yüce himmeti, şu balıkların yetişmesindeki lütfu, şu yaratıklar-daki olgunluğu da meydana çıkarmak istedim; böylece de kendilerindeki vefâyı görsünler, himmetleri meydana çıksın dedim. «**Elif, lâm, mîm, insan-lar sanırlar mı ki inandık desinler de öylece bırakılsınlar, sınanmasınlar?**» [195] Yüzbinlerce yılan var ki hepsi de balığım diyor; görünüşte balık, ger-çekteyse yılan.

**Temiz kişilerin canları temiz gıdalar yer;
Yılansa yel yer, toprak yer.**

Yel, toprak, balığın gıdası değildir. Uzaktan gördüğün hayvanın köpek, yahud ceylân olduğunu bilemezsin; fakat kemiğe doğru giderse ceylân de-gildir. Şeriatla bir mesele var: Kurt ceylânla çiftleşse de bir yavruyu olsa bu yavruya ceylân mı diyelim, kurt mu diyelim? Bu mes'eleda bilginlerin ayrı-ayrı sözleri vardır ki bu sözler medresede tartışılabilir. Ancak doğru hüküm şudur: Onun önüne bir demet ot atarız, bir avuç da kemik. Başını çevirir de ota varırsa ceylândır; kemiğe yönelirse kurt sayılır; böyle olunca da hangi suya başını soksa, dişini değirse o su pis olur; çünkü kurt da kö-pektir; ancak dağda-ovada yaşar. Şimdi yılanın gıdası yeldir, topraktır. Kö-tülüğü fazlasıyla buyuran nefsin gıdası da yeldir, topraktır. Hangi yeldir,

[193] XX, 74; LXXVIII, 13. [194] IV, 29. [195] XXIX, 1-2.

hangi topraktır o? Dünyânın yağlıballı lokmasıdır; bunlar da topraktan meydana gelmiştir; ancak Tanrı bunlara bir renk vermiştir. İstersen sonuna bak; sonunda onlar da toprak olur-gider; o şekil, o renk ondan geçiverir. Şimdi ekmeğin, etin, şu kara renkli bir yığın topraktan ibaret olduğunu değil mi ki bildin; yılan değilsen bunlardan başka bir yem-bir yiyecek ara. Bir de yılanın gıdâsı yeldir dedik ya; hangi yeldir? Beylik, zenginlik mevkiine erişme yeli. İnsan şu ekmeği yedi de doydu mu, başında zenginlik yeli eser; bizim aslımız şudur-budur, biz şu denli saygı değerdik demiye başlar; mevki, ululuk dilemiye düşer; derken o yılan nefis bu topraktan, bu yelden fazlasıyla ele geçirdi mi de **F i r' a v n** gibi ejderha olur gider.

Sana aykırı davrananlar karıncalardı; yılan kesildiler.

Yılan kesilen karıncaları yoket-gitsin.

Onlara bundan fazla mühlet verme, aman verme;

Çünkü zaman geçtikçe yılan, ejderha olur.

Şimdi, inananlar tam yılan olmadıkları gibi tam balık da değildirler; Yılanbalığıdır onlar; sağa düşen yarı bedenleri balıktır; sola düşen yarı bedenleri yılan. Bir ân gelir, sağ yanları onları denizi arayıp istemiye çeker, bir ân gelir, sol yanları onları dünyânın yeline, toprağına çeker.

Biz dilemekteyiz, başkaları da dilemekte;

Bakalım, baht kime yardım edecek, kimi sevecek?

Âdemoğlu şaşılacak bir mâcundur;

Üstünlerden de üstün olduğu halde aşağılık âlemindendir.

Şimdi şu yarısı çalışmaya girişti mi, girer; bunu yapan, yaptıran akıldır. «Gerçekten de yüce Allah akıl yaratınca ona gel dedi, geldi; dön, git dedi; dönüp gitti.» Bu akla yüzünü bana çevir dedi; çevirdi. Ey akıl dedi, bana yüzünü dön. Akıl, buyruğına uyarım dedi, yüzünü döndü. Buyruğına uyup yüzünü döndürmek, ona yüz tutmaktır, ona dönmektir. Görmez misin? Meleklerle, bana secde edeceğiniz yerde **Â d e m'e** secde edin buyurdu. Bu, görünüşte Tanrıya kulluktan kaçınmak, ona ardını dönmektir; Tanrıdan başkasına yüz döndürmektir ama, değil mi ki buyrukladır, Tanrıya yüz tutmaktır; hattâ bundan da büyük bir iştir bu. Neden bundan da büyük bir iştir? Şundan dolayı ki onlar yıllarca Tanrıya secde etmişlerdi; yabancı, ondan başka bir varlık var mı, anlıyamamışlardı; **İ b l i s'**le aynı kâseden yiyorlardı; onunla aynı hırkaya bürünmüşlerdi. Şu bir ân Tanrıdan yüz çevirip **Â d e m'e** yüz tutmaları dolayısıyla ayırdetme libâsına nâil oldu-

lar; yabancından ayrıldılar. **İ b l i s**, görünüşte Tanrıya arka çevirmedi; başkasına secde etmek hususunda Tanrıdan utandı; ama Tanrının buyruğına arka çevirdiğinden, Tanrı buyruğunu ardına attığından baktı, gördü ki kendi yüzü arka kesilmiş, meleklerin arkalarıysa yüz olmuş-gitmiş. Şimdi ey inanmış kul, senin yarın yilandır, yarın balık. Bir ân yüzünü balığa tut ki onun yüzü bizedir; bir ân da iş-güc için yüzünü döndür. İlki nedir? «Ancak sana taparız, sana kulluk ederiz» [196] hükmüne uymaktır; senin buyruğıyla, senin kulluğına uymuşuz, onunla meşgulüz demektir. «**Ve ancak senden yardım dileriz.**» [197] Yâni gene senin buyruğıyla, kulluğına arkamızı çevirdik; kulluğına yüz tuttuk; kötülüğü fazlasıyla emreden nefsi adam etmiye uğraşmadayız; çünkü onun arkası senin kapıdır; çünkü sen, müslümanlık kuvvetlensin diye kâfirlerden harac alındığı, harac verenlere dokunulmadığı gibi bunu da sebep etmişsin, bizden harac almada. Şu söylediğim yılan ve balık iki sıfattır. Bu iki sıfatın biri, onun ayağına bağlıdır; öbürü ayağı. Ayağı olan sıfat, kendi cinsine çektiği beslediği özlemdir; ayağına bağ kesilen sıfat, onun toprakla olan hısnı, yakınlığıdır. Çünkü yüce Tanrı önce bir inci yarattı. Ona baktı; inci utancından su oldu; o su denizi meydana getirdi. Deniz içten içe coştı-kabardı, köpüklendi, köpüğü toprak oldu, yer oldu. Bu yüzden toprak da sudan doğmuştur. Bu yakınlık, bu bağlantı, onun ayağına bağlıdır. Ey katre, uyan; bu bağı, bu yakınlığa aldanma ki bir çok katreler bu bağı alandılar da denizi aramaktan vazgeçtiler. Ne mutlu o kişiye ki demir, yahud tahta bir bağla bağlanmış olduğu halde onu kırmıya, atmıya uğraşır. Altın bağla bağlanmış olan atını sever; mücevherden yapılmış bir bağla bağlanan, mücevhere yapışır, onu sever. Şimdi sel gibi akıp birlik denizine giden katre, inanmış kişinin camıdır; sel gibi akıp gider; «Gerçekten de ben rabbime gidiyorum» [198] hükmünce birlik denizine kavuşur. Dayancım onadır ve o yeter bana. Allah daha iyi bilir.

Her mekânda övülen, her dilde anılan Allah'a hamdolsun ki

« M a c â l i s » yediyüz elli üç yılı rabîulâhırın ilk günlerinden salı günü yazılıp bitti. Rahmet,

A d n â n'm sulbünden gelen şeriat ıssı peygamberi M u h a m m e d'e onun cömerd ve zamâne kötülüklerinden tertemiz sahâbesine. Allah'tır

kerem ve lûtuft

İSSL

6 Zilkade 1384 ve 10 Mart 1965

[196] I, 4. [197] I, 4. [198] XXXVII, 99.

M a c â l i s - i S a b ' a d a
G e ç e n H a d i s l e r

I

1. «Ben kıyamet günü Âdemevlâdımın efendisiyim; fakat övünmem. Livâul-hamd benim elimdedir; fakat övünmem. O gün Âdem de, ondan başkaları da, bütün peygamberler, benim sancağımın altındadır; fakat övünmem. İlk şefâat eden, ilk olarak şefâati kabûl edilen benim; fakat övünmem.»

Câmi' al - Sagıyr, I, s. 90.

2. «...Ben savaş peygamberiyim, savaşla gönderildim; ekin ekmek için gönderilmedim.»

C. I, s. 90.

3. «Ümmetimin değerden düşmesi...»

Bu hadisi bulamadık. «Müslümanlıkta, iyi bir gelenek koyup gidene, ondan sonra o geleneğe uyup ona göre iş işliylene verilen ecir verilecek, o geleneğe uyanların ecirlerinde de bir eksiklik olmayacaktır...» meâlindeki hadîs, meâl bakımından buna uymaktadır.

Müslim, III, s. 87; VIII, s. 61.

4. «Sen olmasaydın, sen olmasaydın gökleri yaratmazdım.»

Mevzû olmakla beraber anlam bakımından doğrudur. Daylamî, İbni Abbâs'tan marfûan «Cebrâil bana geldi de dedi ki: Ey Muhammed, sen olmasaydın cennet yaratılmazdı; sen olmasaydın ateş yaratılmazdı.» hadîsiyle İbni Asâkir'den, «Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım» hadîsi rivâyet edilmiştir.

Mavzûât, s. 67 - 68.

5. («Arapçayı en iyi konuşanınız; Kurayş boyundanım ve dilim, Bakr-oğlu Sa'doğullarım dilidir.»)

C. I, s. 90.

6. 1. hadise b.

7. «Yokluk benim övüncümdür.»

Safinat al - bîhâr, II, s. 378.

Yokluğu yeren hadislerle karşılaştırıyor ve bu yokluğun, Tanrı'ya karşı duvulan aciz ve yokluk olduğunu söylüyor; mavzû' diyenlerin bulunduğu nu da kaydediyor. Aliyy al - Kaarî, mavzû' olduğunu söyler.

Mavzûât, s. 57.

8. «Gerçekten de Müslümanlık garîb olarak başlamıştır; garîb olarak döner; ne mutlu garîblere.»

Müslim, I, s. 90; C. I, s. 65.

9. «Gerçekten de ulu Allâh güzeldir; güzelliği sever ve kulumun üstünde, verdiği nîmetin eserini görmeyi de sever; asık suratlıyı, yüz ekşitmeyi sevmez.»

C. I, s. 58

10. «İşlerin hayırlısı, ortalama olanlarıdır.»

Kûnûz al - hakaayık, II, s. 53.

11. «Biz paygamberler topluluğu, halka akılları mîkdârınca söz söyleriz.»

İhyâ hadislerinden: Ahâdis-i Masnavî, s. 38.

12. H. Peygamber'in mu'cizeleri arasında avucuna aldıkları çakıltaşların tesbîh ettiği rivâyet edilmiştir.

Safinat al - bîhâr, I, s. 281.

13. «Hamza ve onu öldüren Vahşî cenettedir.»

Safinat al - bîhâr, I, s. 513, II, s. 637 - 638.

Vahşî, H. Peygamber'in amıcası Hamza'nın kaatilidir. Onu Uhud savaşında şehîd etmiş, sonradan Müslüman olmak isteyince tövbesinin kabûl edilmiyeceğinden korkmuştu. Metinde geçen âyetin bu sebeple indiği rivâyeti vardır. H. Peygamber'e, bu âyetin anlamının yalnız ona, yahut bütün inananlara şumûlî sorulunca, umûma şâmil olduğunu buyurmuştur. Ancak bu âyet Mekke'de inmiş, Vahşî, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman

olmuş bulunduğundan bu rivâyetin doğru olmaması gerekir; yalnız âyetin, Vahşi'ye okunmuş olması ihtimâli vardır. Vahşi, Abû-Bakr zamânında, yalancı peygamber Musaylima'yı öldürmüş, insanların hayırlısını ve şerrini öldürdüm diyerek bu katlin sevâbının, öbürüne bedel olmasını niyâz etmiştir.

Macma' al - bayân, VIII, s. 503.

16. «Size dünyâdan çekinmenizi tavsiye ederim...»
Nahc al - balaga'daki bir hutbeye pek benzer.
s. 339.

17. «Bir kadın, bir konakta bir erkekle berâber kaldı mı, üçüncüleri şeytandır onların.»
Kunûz, II, s. 201.

18. «Allah adıyla başlanmayan her hayırlı işin sonu gelmez.»
C. II, s. 77.

19. «Kim suçların, isyanların...»
C. II, s. 155.

20. «Ben gönderilmeseydim...»
K. II, s. 151.

21. «Gerçekten de şeytan...»
C. I, s. 68.

22. «Zenginlik gönül zenginliğidir; mal zenginliği değil.»

Bu meâlde hadisler vardır.
C. II, s. 61, 112; K. II, s. 121.

23. «Gerçekten de ben, Yemen tarafından Rahmân kokusunu duymaktaym...»

Müslim, I, s. 51-53; Ahâdis-i Masnavî, s. 73.

24. «Kula üç soru sorulmadan bir adım bile atamaz...»
Ahâdis-i Masnavî, s. 85.

25. «Birgünün sabahında hârîse'ye dedi ki...»
Maâhiz-i Kasas ve Tamsilât-ı Masnavî, s. 35-36.

Masnavî'nin I. cildinde çok güzel bir tarzda anlatılır. Hârîse bin Surâka, Bedir'de şehid olan sahâbedendir (Safinat al al-bihâr, I, s. 241).

26. «Sabır genişliğin anahtarıdır.»

Bu meâlde hadisler olduğu gibi (C. II, s. 41), Kunûz al-hakaayık'ta, «Allâh'tan, genişliği, sıkıntının, darlığın geçmesini beklemek ibâdetdir» meâlinde de bir hadîs vardır (I, s. 120).

27. «Gönülleriniz yumuşadı, gözleriniz yaşardı mı...»
C. I, s. 40.

28. «Gerçekten de Allâh, inanmış kulunun tövbe edişini sever...»

Esenlik ona, Abû.Ca'far (İmâm Muhammad al-Bâkır — vefât 114 H.), gerçekten de Allâh, bineğini, azığını karanlık bir gecede yitirmiş, sonra da buluvermiş kulun sevinmesinden daha artık, kulunun tövbesine sevinir buyurmuştur.

Safinat al-bihâr, I, s. 127.

29. «Allâh'ın öyle büyük ve dereceleri yüce kulları vardır ki...»

«Yüce Allâh'ın öyle kulları vardır ki insanları yüzlerinden tanırlar», «Yüce Allâh'ın öyle kulları vardır ki onları, kulların ihtiyaçlarını gidermiye memur etmiştir; insanlar, hâcetleri olunca onlara kaçar, sığınır; onlar, Allâh'ın azâbından emindirler» ve «Yüce Allâh'ın öyle kulları vardır ki onları, kulların faydaları için nîmet vermek üzere özelleştirmiştir; ihsanlar-da bulundular mı, onları faydalandırırlar; o faydaları men'ettiler mi de men'ettiklerinden alırlar, başkalarına verirler» meâlinde hadisler vardır.

C. I, s. 78.

30. «Ben peygamberdim, Âdem'se canla kalp arasındaydım.»
C. II, s. 81.

31. H. Peygamber'in atası Abdülmuttalib, Peygamber çocukken onu kucığına alıp yağmur dilemiş, yağmur yağmıştı. Amcaları Abû-Tâlib de aynı şeyi yapmıştı.

Safinat al-bihâr, I, s. 633.

32. «Bilgi gönüllerin yaşayışdır...»

Bu meâlde birçok hadisler vardır (Abdûlbâki Gölpinarlı: Hazreti Muhammed ve hadisleri, III. basım, s. 28.44).

33. «İnsanlar iki çeşittir...»

C. II, s. 175.

34. «Cennet bahçelerinde yayılın, oralarda gezip tozun...»

C. I, s. 29. Bu meâlde iki hadis var.

35. «Kim bilgiyi ve bilginleri severse...»

Buna benzer bir hadis var. K. II, s. 118.

36. «Kim bir kötü yol-yordam korsa suçu kendisinedir ve onunla amel eden...»

Müslim. III, s. 87.

37. «Cennet ehlinin çoğu abdallardır.»

C. I, s. 44.

VI

38. «Abû-Zerr, Mûsâ'nın sahifelerinde ne var; ne yazılı diye sordu...»

«Ölüm onu arayıp dilemekteyken dünyayı arayıp dileylene şaşarım...» diye başhyan bir hadis benzer.

C. II, s. 49.

VII

39. «Yüce Allah der ki: Aklın yarattığı vakit...»

Al İthâfât al-Saniyya fil Ahâdis al-Kudsiyya, s. 178-179.

40. «Dünyâ âhiretin tarlasıdır.»

K. II, s. 67.

41. «Ben bir gizli defineydim...»

Hadis-i Kudsi olarak rivâyet edilen bu söz, mavzû' olmakla beraber meâlen doğrudur.

Mavzûât, s. 62.

Metindeki Şiirler

I

Senâî: Hadikat al-Hakıyka va Şari'at at —
tariyka; Müderris Radavî basımı; Tehran —
Çap-hâne-i Sipihr. Hikâyet-i merd-i yah-furûş...
s. 419.

«İşi bozulup şaşuran kişinin...»

Rubâî veznindeyse de kimindir; bulamadık.

«Yoluna gül bahçelerinin...»

Bulamadık.

«İşlediği işlerde inad eden kişiyi...»

Bu da öyle.

«Biz gece yolcuları...»

Öyle.

«Hakıykat erinin...»

Öyle.

«Sen bana bir yürek ver de...»

Hakıyka vezninde.

«Okluğumu, senin oklarınla...»

Hakıyka vezninde.

«Ay yüzüm geldi mi, ben kim olabilirim ki?»

Senâî: Divan, Muderris Radavî basımı, 1320 şemsî hicrî, Tehran,
Caphâne-i Şirket; s. 678.

«Tek olur, birliğe ulaşırsan...»

Bulamadık.

«Sevgili, öyle darma-dagan geldi ki...»

Mevlânâ'nın bir rubâisi. Abdülbâki Gölpinarlı: Rubâiler, İst. Remzi K. 1964. S harfi, Rubâî: 8, s. 125.

«Halktan gelen zevkten...»

Dîvân-ı Kebîr terc. İst R. K. c. II, 1958, s. 153, beyit 1227.

«Yüzüne karşı...»

Senâî: Dîvan, Behramşâh'a övüş; s. 490, gazel, beyit. 1, 7.

«Bilgin kişinin varlık...»

Rubâîdir; kimin olduğunu bulamadık.

«Yûsufumun kokusu duyuldu mu...»

Attâr: Dîvan; Said Nafîsî'nin düzeltme ve önsözüyle. Tehran-İkbâl K. 1319, s. 144, 145; beyit. 1, 10, 12, 8, 9 ve bâzı cüz'î farklarla gene 10

«Bu konağın malı, mülkü...»

Kimindir; bulamadık.

«Bir Zencî, yolda bir ayna buldu...»

Hadîka, s. 290-291.

«Gündüz pek aydındır...»

Senâî: Dîvan, kasideler, s. 150; beyit 10, 11.

«O tay, anasına dedi ki...»

Kimindir; bulamadık.

«Gönül, senin olgunluğundan...»

Bulamadık.

«Ay ışığını saçan, köpekse havlar...»

Mevlânâ: Dîvân-ı Kebîr terc. İst. R. K. II, 1958, s. 319, beyit 2619
İkinci beyit Konya nüshasında yok.

«Hikmet ıssı olanlara...»

Hadîka, s. 714, 2. beyit.

«Canı, altınla satın almadım da...»

Bulamadık.

«Yoksulun gönlünü kebâb edip...»

Bulamadık.

«İnsan görüşten ibârettir...»

Mevlânâ: Masnavî, Nikholsun basımı, VI, s. 319.

«Gördüğün, bildiğin pisseyse...»

«Hiçbir gönül, o tapıya kendi dileğiyle...»

Senâî: Dîvan, Kasideler, s. 379. 2. beyit.

«Bütün âlemde çifti olmıyan o tek...»

Mevlânâ: Rubâiler, K. harfinin ilk rubâisi, s. 133.

«Kadehler boşalınca...»

«Kendinde oldukça...»

Hadîka veznindeyse de bulamadık.

«Sevgili bezendi, güzelleşti...»

Senâî: Dîvan, s. 621, beyit. 1.2. Mevlânâ, bir gazeline, bu gazelin matlaıyla başlar ve bu matlaı tazmîn eder. Dîvân-ı Kebîr, II, s. 269.

«Öldürürsen öldür...»

Bulamadık.

«Değil mi ki benim tilkim oldum...»

Mevlânâ: Rubâiler, S harfinin 2. rubâisi, arada biraz fark var; s. 125.

«Düştüğümüz bütün eziyet...»

Mevlânâ: Rubâiler, D harfindeki 231. rubâî; s. 93.

«Kuşcağız, yemin başında...»

Hadîka, II, s. 739.

«Güzellere bakma ki...»

Hadîka vezninde; fakat bulamadık.

«Bâri yük...»

Bulamadık.

«Ey canımın içinde bulunan...»

Attâr: Dîvân, s. 209-210. Gazelin 1., 3., 4., 5., 6., 8. ve 7. beyitleri.

«Sana gönül bağlayan...»

Senâî: Dîvan, Gazeller, s. 616. Gazelin 1., 2. ve son beyitleri. Son beyit, biraz değişik.

«Senin gamını yemeden...»

Mevlânâ: Rubâiler, D harfinin 194. rubâisi; s. 51.

«Gam gecesi...»

Bulamadık.

«İnsanlar, akıllı kişilerden...»

Hadîka, s. 444.

«Horoz vakitsiz...»

Bulamadık.

«Kardan testi...»

Bu da öyle.

«Her akıllı bilginin...»

Öyle.

«Işık, yüzbinlerce...»

Öyle.

II

«Nazımızı, niyâzımızı...»

Bulamadık.

«Kim bizi iyilikle...»

Fîhi mâ-fîh'in 54. bölümünde (terc. s. 174) ve Mevlânâ'nın mektuplarından CXXII. mektupta geçer (terc. s. 183).

«Baht sana yârolur, yâver kesilirse...»

Tabiatten doğan olayların...»

Bulamadık.

«Allah sırlarının definesi...»

Mevlânâ: Rubâîler, M harfinde 96. rubâî, terc. s. 150.

«Âlemden maksad...»

Mevlânâ'nın mektuplarından CXXXI. ve CXLV. mektupta geçer (terc. s. 197, 214).

«Ey durağı-konağı...»

«Bilgin kişinin varlık gemisi...»

Bulamadık.

«Rûm ve Çin ülkelerini...»

Senâî: Kasideler; s. 418-419. Kasidenin 1., 2., 4., 21. ve 22. beyitleri.

«Arı-duru, tathî sudan...»

Seyyid Burhânâddîn: Ma'ârif, s. 47.

«Ay, dün gece...»

Mevlânâ: Rubâîler, Y harfinin 143. rubâîsi, s. 214.

«Zamâne, insanı aldatan...»

Attâr'ın bu vezin ve kafiye'deki bir şiirinden olabilir.

«Avım elimden çıktı...»

«Helvat gecesinde...»

«Binlerce canım kurban...»

Bulamadık.

«Himmette doğan ol, ululukta...»

Mevlânâ: Rubâîler, K harfinin 3. rubâîsi; terc. s. 134.

«Sevgilinin kabrini...»

Mecnûn'a isnâd edilen bu arapça beyit, Hârûn'un çağdaşı Müslim ibn al-Velîd'indir (Maâhiz-i Kasas va Tamsîlât-ı Mesnevî; s. 211-212).

«Her zaman, bu yem-yeşil...»

«O, alçalışa...»

«Buyruk ıssıyla kâtipleri hâinlik...»

«Noolurdu, seninle...»

«Bîrgün sûfinin biri Hişâm'a...»

Hadîka, II, s. 565-567.

«Ey şehvet ateşinde yanıp...»

Bulamadık.

«Neyin varsa ateşe...»

Mevlânâ: Rubâîler, Ş harfinin 22. rubâîsi; 1. beyti; s. 128.

«Sebepleri meydana getiren...»

«Ey ömrünü yele veren...»

Bulamadık.

«İsteyin ey en güzel yürüyüşlü...»

Senâî: Kasideler; s. 182-183. Kasidenin 1., 2., 4., 3., 5. ve 7. beyitleri.

III

«Tanrılığına lâıyk yardımla...»

«Hür kişilerin oturdukları...»

«Yüceleri görenlerin...»

«Riyâzatla varlık perdeni...»

Bulamadık.

«Bizden, bizim kulluğumuzdan...»

Mevlânâ: Divân-ı Kebîr, I, s. 310; beyit. 2-3.

«Gönül de kim oluyor ki...»

Bulamadık.

«Arifler, önüne ön olmıyandan...»

Hadîka, s. 65, 11. beyit.

«Zâhid, korkuyla...»

Bu beyitler, Sultan Veled'in «İbtidâ-Nâme» sinden alınmıştır (Celâl Humâî basımı; Tehran — 1355 H. 1315 Ş. H. s. 56; «Der beyân-ı on ki nazar-ı ârif be Hudâst...» surhunda).

«Zâhidin aldığı yol...»

Bulamadık.

«O güzellik...»

Bulamadık.

«Kime hakıyattan...»

Mevlânâ: Dîvân-ı Kebîr, II; s. 214. İlk gazel.

«Zâhidlik nedir?...»

Hadîka'dan olacak.

«Savaşta demir gibiyiz...»

«Gerçeğe erenler...»

Mevlânâ: Rubâîler; D harfinin 12. rubâîsi; s. 69.

«Bil fakat...»

«Selvinin boyuna...»

Bulamadık.

«Leylâ yüziünden...»

«Biz sana âşıkız...»

«Göz yaşların neden gül renginde...»

«Gamdan işim...»

«Vakitsiz öten horozu...»

Bulamadık.

«A seheryeli...»

Mevlânâ: Rubâîler; Y harfinin 240. rubâîsi; s. 221.

«Kara topraktan...»

Mevlânâ: Rubâîler; Y harfinin 34. rubâîsi; s. 201.

«Perde yırtmayı...»

Senâî: Dîvân; s. 704-707. 1. 2., 3., 4. ve 5. beyitleri. Son beyit yok.

«Senin kulun olduğumu...»

Bulamadık.

«Sözü, her söyliyenin...»

Attâr; Kasîde; Dîvân, s. 49-50. Kasîdenin 1., 5., 6., 14., 16., 20., 7. ve son, yâni 38. beyti.

«Bana gönül verirsen...»

Mevlânâ: Rubâîler; M harfinin 217. rubâîsi; s. 164.

«Seni görüp de...»

«Bir bakır, altın yaldıza...»

Bulamadık.

«Aşk dâvâsında...»

Hadîka'nın 334. sahifesindeki 11. beytin biraz değişik şekli.

«Gizli, açık...»

Bulamadık.

VI

«Elest buyruğuna...»

Bulamadık.

«Tanrı zuhûruna...»

Hadîka vezninde ve tarzında; son beyit biraz farkla 132. sahîfede. ki 4. beyit. Bu beyitlerin, Hadîka'dan olması gerekir sanırız.

«O şarâbı...»

Bulamadık.

«A beden, o yola...»

Senâî, Dîvân; s. 466. 1-6. beyitler.

«Niceyebir gömlek...»

Hadîka, s. 418.

«Başında aklın varsa...»

Mevlânâ: Rubâîler, R harfinin 17. rubâîsi; s. 120.

«Ey mal ıssı olanlar...»

Senâî: Kasîde; s. 168-171. 1., 3., 2., 10., 29. ve 30. beyitler.

«Varlığında üstün olan...»

Mesnevî, Nikholson basımı; c. II, s. 323.

«Dünyâyı yakıp yandıran...»

Mevlânâ: Rubâîler; S harfinin 3. rubâîsi; s. 125.

«Bir mektup...»

Bulamadık.

V

«Ey sâki, aşk şarâbını...»

Hadîka vezninde.

«Ey sâki, önceden sunduğun...»

«Meydan geniş...»

İkisi de rubâî; fakat kimindir, bulamadık.

«Hani duymuşsundur...»

Hadîka, s. 733-734.

«Âşıkların gönüllerinin...»

«Ey sararıp solmuş mum...»

«Geceleri benim hâlimi...»

Bulamadık.

«Birisi, âşıklık nedir diye...»

Mevlânâ: Mesnevî; II. cildin dibâcesi.

«Lûtfun, bir solukçağız...»

Bulamadık.

«Mahrem olmıyanların...»

Hadîka: Mukaddime-i Reffâ', s. 2.

VI

«Yoldan seni uzaklaştıran...»

Senâî: Divân; Kasîde; s. 48; 2., 7. ve 8. beyitler.

«Gül bahçesinde...»

Mevlânâ: Rubâîler; Y harfinin 42. rubâîsi, s. 202.

VII

«Samançöpü gibi...»

Bulamadık.

«Aşk dâvâsına...»

III. meclis'te geçtil.

«İhtiyarlayınca bakılmaz ya...»

Mevlânâ: Rubâîler; T harfinin 140. rubâîsi; s. 44.

«Canı olan...»

Hadîka'dan olacak.

«Ey toplum...»

Senâî: Divân; Tercî'ler, s. 572-573. 1., 4., 5., 10. ve 13. beyitler.

«Bir gececik...»

Senâî: Divân, s. 193; 5. beyit.

«Sanki bağda.bahçede...»

Mevlânâ: Rubâîler; Y harfinin 130. rubâîsi; s. 130.

«Temiz kişilerin...»

Hadîka, s. 377.

«Sana aykırı...»

Bulamadık.

«Biz dilemekteyiz...»

Fîhi mâ-fih'te, 12. ve 17. bölümde geçer; tercememiz; s. 48, 67.

«Âdemoğlu...»

Hadîka'da olsa gerek.

**Metinde geçen ve açıklaması gereken husûsî adlar
ve bâzı hikâyeler**

- A -

Abdül-Muttalib.

H. Muhammed'in büyük babası. H. Muhammed'in babaları Abdullah, H. Muhammed, dört yaşındayken vefât etmiş, büyük babaları Abdül-muttalib tarafından büyütülmüştür. H. M. sekiz yaşındayken Abdül-Muttalib vefât etmiştir. Ondan sonra H. Muhammed'i, amcaları Abû-Tâlib yanına almıştır. İmâm Ga'farus-Sâdık (148 H. 765); H. Muhammed'in indirildiği sulbe, yâni babasına, verildiği rahme, yâni anasına, onu tekeffül edene, yâni Abû-Tâlib'e cehennemî harâm edildiğine, Abdül-Muttalib'in, kıyâmet günü, peygamberlerin sîmâsına, pâdisahların heybetine şâhib olarak, tek başına bir ümmet halinde haşredileceğine dâir hadisler rivâyet etmiştir (Safinat al-bihâr, II, s. 139-140). Abdül-Muttalib, H. Muhammed'i, bir kılık yılında, omuzuna alıp yağmur

için duâ etmiş, yağmur yağmıştır (Aynı K. I, s. 635. V. Meclis).

Abû-Zerr.

Cundab ibni Cunâda.

Sahâbenin ulularından ve H. Alî'nin sevgililerindendir. III. halîfe'nin zamânında vefât etmiştir (Safina; I, s. 482-483. VI. mec.).

Âdem - Havvâ.

İlk yaratılan erkek ve ilk peygamber. İlk yaratılan kadın (III. mec.).

Azrâil.

Canalıcı. Ölüm meleği (IV. mec.).

Ayna - Zencî.

Mesnevî'nin II. ve VI. ciltlerinde geçer. Şems'in «Makaalât» ında da geçen bu hikâye için «Maâhiz-i kasas ve tamsilât-ı Masnavî» ye bakınız; s. 73-75; 214. I. mec.).

- B -

Barsisâ.

Kur'an-ı Kerim'in LIX. sûresi olan Haşr sûresinin 16. âyetinin tefsirinde, İsrâiloğullarından olan ve kendisini kulluğa vermiş bulunan bu adamın hikâyesi, İbni Abbâs'tan rivâyet edilmiştir (Macma' al-Bayan; c. IX; s. 264-265; Safina, I; s. 71. I. mec.).

Bâyezîd (i Bistâmî).

Melâmetîlerden büyük sûfi. H. 261 de (874-875) vefât etmiştir. Kendisinden şerîata uymayan sözler nakledilmiş ve te'vîl olunmuştur. (II. mec.).

Bilâl (al-Habaşî).

İlk müslümanlardandır. H. Muhammed'in müezziniydi. H. 18, yalut 20 de (639, 640-641) Şam'da vefât etti. Sesi pek güzeldi (Safina; s. 104-105. VI. mec.).

Bühlûl.

Behlûl diye meşhurdur. Abbasoğullarından Hârûn'un çağdaşı olup birçok hikâyelerde adı geçer. Behlûlî Dîvâne dendiği gibi Behlûlî Dâna da denir. H. Alî'ye mahabbeti fazlaydı. Hârûn'un kardeşi olduğu rivâyeti yanlıştır (Safina; s. 113. IV. mec.).

- C -

Cû' al-bakar.

Öküz açlığı. Bu harîs öküzün hikâyeleri, Mesnevî'nin V. cildinde de geçer ve Attâr'ın «İlâhî-Nâme» sinde vardır (Maâhiz-i Kasas va Tam silât-ı Masnavî; s. 180-181. V. mec.).

- Ç -

Çakılların şehâdeti.

H. Muhammed'in avucuna aldığı çakıllarının, onun peygamberliğine şehâdet ettiği, Tanrı'yı tesbîh eylediği rivâyet edilmiştir (Safina; I, s. 281. I. mec.).

- F -

Fil ashâbı.

Kur'an-ı Kerim'in CV. sûresi Fil Sûresi diye anılır. Habeş kralı tarafından Yemen'e valî tayîn edilen

Ebrehe, Yemen'de yaptırdığı mâbedi Arapların ziyâret etmemeleri üzerine Kâ'be'yi yıkmak niyetiyle bir ordu tertîb etmiş ve Mekke'ye yürümüş-

tü. Ordusunda bir de fil vardı. O vakit Kurayş boyunun başında, H. Muhammed'in büyükbabası Abdülmuttalib bulunuyordu. Onun tensibiyle Araplar, şehirden çekilmişler, fil, Kâ'be'ye gitmemekte ayak diremiş, sonunda ordu, Ebâbil denen kuşların hücumuyla yok olup gitmişti. Bu olaya, Fil olayı denmiştir ki H. Muhammed bu olaydan elli-ellibeş gün sonra dünyâyı teşrif buyurmuşlardır (I. mec.).

Fir'avn - inamış.

Tanrılık dâvâsına kalkan ve Mûsâ Peygamber'le savaştan Fir'avn'ın, Mûsâ'nın mu'cizesiyle açılan denize, ordusuyla girdiği, deniz kavuşurken boğulacağını anlayınca imana geldiği, X. sûrenin 90. âyetinde bildirilmekte, 91. ve 92. âyetlerdeyse, «Fakat şimdi mi? Halbuki bundan evvel isyân etmiştin, bozgunculardan olmuştun. O halde biz de, senden sonra gelenlere ibret olsun diye yalnız cesedini kurtaracağız ve şüphe yok ki insanların çoğu, bizim delillerimizden

gaflettedir» denmektedir. Sûfilerden İbni Arabî (638 H. 1240), ilk âyete dayanarak Fir'avn'ın, iman ederek öldüğünü «Fusûs al-Hikem» inde söyler (Mûsâ fassı, Bosnalı Abdülâh terc. ve şerhi. İst. M. Âmire-1290, c. II, s. 335 - 427 ve 41 ve devamı); fakat ölümünden iki yıl önce bitirdiği «Fütûhât» taysa onun ve benzerlerinin cehennemlik olduğunu bildirir (Mısır; Dâr al-Kütüb al-Arabiyyat al-Kubrâ, 1329 H. c. I, s. 301). Son iki âyetin böyle bir tevcih ve te'vile neydan verdirmiyecek kadar açık olduğunu ve İbni Arabî'nin bütün tevcih ve te'villeri gibi bunun da indî olduğunu söyleyelim (Mec. I).

Fütüvvet.

Yeğitlik, gençlik anlamına gelen bu söz, ortaçağda esnafı teşkilâtlandıran zümreye ad olmuştur (Mec. VI. Bak. Abdülbâki Gölpınarlı: İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları; İst. Üniv. İktisat Fak. Mec. No. 1-4. II. cilt, 1949-1950, s. 3-354).

- H -

Habîb-i A'camî.

Mevlevîyye ve Halvetiyye silsilesinde bulunan bu zât, 80 H. de (699) vefât eden Hasan-ı Bîsrî'nin müridi, 184 te (800) vefât eden Dâvûd-ı Tâî'nin mürsididir. 151 de (768) vefât etmiştir (Mevlânâ'dan sonra Mevlevî-

lik; s. 199. Hilâfât-nâme'de; s. 403. Mec. V).

Hamza - Vahşi.

XXXIX. sûrenin (Zumar) 53. âyetinin, H. Peygamber'in amcaları Hamza'yı Uhud savaşında şehid eden Vahşi hakkında indîği rivâyet edil-

miştir. Vahşi, Abû-Süfyan'ın karısı ve Muâviye'nin anası Hind'in kölesiydi. Azad edilmek ve birçok mal verilmek vaadiyle Hind tarafından kandırılmış ve H. Hamza şehid ettirilmişti. Ancak Vahşi, Mekke'nin fet-hinden hayli sonra Müslüman olduğu, bu âyetse Mekke'de indîği cihetle bu rivâyetin doğru olmaması gerekir; fakat âyetin, Vahşi'ye okunmuş olması mümkündür (Macma'; VIII; s. 503). IX. sûrenin (at-Tavba) 106. âyetinde, Allâh'ın, dilerse suçlarını bağışlayacağı, dilerse azâb edeceği bildirilen kişilerin, müşrik bulundukları çağda, Hamza, Ca'fer ve emsâlini şehid edenler olduğu rivâyet edilmiştir (Safina; I, s. 513). Vahşi, Müslüman olduktan sonra H. Peygamber, Hamza'yı nasıl şehid ettiğini kendisine sormuş, o da anlatınca yüzünü, kendilerine göstermemesini emir buyurmuştu. Vahşi, H. Peygamber'e görünmemiye çalışırdı. I. halife zamanında yalancı peygamber Müseyli-me'yi öldürmüş, insanların en hayırlısıyla en kötüsünü öldürdüm diyerek Hak'tan yarlıganma dilemişti. Hamza'nın ve kaatilinin cennette olduğuna dâir hadîs de vardır (Safina; II, s. 637-638. Mec. I).

Hârîse (İbni Mâlik al-Ansârî).

Mevlânâ, III. mecliste, H. Peygamber'in Hârîse'ye, nasıl sabahladığını sormasını ve onun verdiği cevabı anlatmaktadır. Mesnevi'nin I. cildinde, bu soru, Zeyd'e sorulur ve cevapları o verir (Maâhiz; s. 35-36. Badi'uz-zaman Firûzan-fer, bu kısmın kaynakları arasında al-Luma', İhyâ ve İbn al-Asîr'i kaydeder; İbn al-Asîr

de, sorunun, Bedir'de şehid düşen Hârîset ibni Surâka'ya sorulduğunu bildirip metni alır; Abul-Futûh tefsirinde de bulunduğunu, Abû-Nua'ym'in, bunu Ma'âz ibni Cebel'e attettiğini de ilâve eder). 328 hicride vefât eden (939) Muhammad ibni Ya'kub al-Kulaynî'nin «Usûlu Kâfi» sinde, H. Peygamber'in sorusuna muhâtab olan, Hârîset ibni Mâlik ibnin-Nu'mân al-Ansârî'dir. Kâfi'den, senedini hazfederek bu hadîsi Türkçeye çeviriyoruz: Rasûlullah, Ansârdan Nu'mân oğlu Mâlik'in oğlu Hârîse'ye, nasılsın yâ Mâlikoğlu Hârîse dedi. O da, ey Allâh'ın elçisi dedi; gerçek olarak inanamıyorum. Allâh'ın elçisi, ona, herşeyin bir gerçeği var; senin sözünün gerçeği ne buyurdu. O, dedi ki: Kendimi dünyadan ayrılmış bildim; gecemi uykusuz, günlerimi susuz geçirdim. Sanki Rabbimin arşına bakmaktayım; soru hisap günü gelip çatmış. Sanki cennetliklere bakıyorum; cennette birbirlerini dolaşıyorlar. Sanki cehennemliklerin, cehennemde bağırıp uluyuşlarını duyuyorum. Allâh'ın elçisi, rahmet ve esenlik ona ve soyuna; bir kıl ki; Allâh, gönlünü nurlandırmış buyurdu ve gördüğünü söylememesini emretti. Hârîse, ey Allâh elçisi dedi; bana duâ et de Allâh, senin kâtında şehitlik nasîb etsin bana. O da, Allâhım buyurdu; Hârîse'ye şehitlik nasîb et. Birkaç gün sonra Allâh elçisi, onu bir savaşa gidenlerle gönderdi. Savaşta sekiz, yâhut dokuz kişiyi öldürdü, sonra şehid oldu (Tebriiz - 1311, s. 335-336). Aynı kitapta, Hârîse'nin Abû-Tâliboğlu Ca'far'la beraber savaşa gittiği, onuncu şehidin kendisi

olduğu rivâyet edilir (Aynı sahîfe). Gene Usulu Kâfî'de aynı hadis, soru-ya muhâtab olanın, rengi sararmış, gözleri çukura batmış, başı önüne eğilmekte olan bir genç olduğu söylenerek adı anılmaksızın bir kere daha geçer (s. 335). Hadîsin ikinci şekli, Safîna'da, «Yakıyn» maddesinde de geçer (II, s. 733-734). Aynı kitapta, bu zatın, Nu'mân oğlu Mâlik'in oğlu Hârîse olduğu bildirilir (I, s. 241).

Hârût - Mârût.

«Yûnus Emre Dîvânı'nın Açılma» sına b. Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği yayını: 1; Zühre . saz. Hârût-Mârût mad. s. 301-302. mec. I.

- I -

İbrâhîm.

Şeriat ıssı bir peygamber. H. Muhammed'in cediti ve beş büyük peygamberden biri. Öbürleri, Nûh, Mûsâ, İsâ ve H. Muhammed'dir (Mec. III).

İbrâhîm ibni Edhem Edhemoğlu.

İlk sûfilerdendir. Belh'lidir. Pâdişahken saltanatı terkettiği rivâyet edilmiştir. Hicrî 261, yahut 262, yahut da 266 da (874, 875; 879) Şam'da vefât etmiştir (Nafahât terc. s. 95-96. Mec. III).

İdris.

Nûh Peygamberin cediti olan bir peygamber. Kur'an'ın XIX. sûresinin

Hasan-ı Bîsrî.

(Tâbiindendir. 80 H. de (699) ve-fât etmiştir. Lehindeki rivâyetler, aleyhindekilerden azdır.) (Safîna; I, s. 262-263. mec. VII).

Hızr.

Mûsâ Peygamber'le çağdaş bir peygamber, yahut eren (Dîvân-ı Ke-bîr terc. I, Açılama; s. 394-397; 433. Mec. III).

Hişâm.

Mervân oğlu Abdül-Melik'in oğlu ve Umayyaoğulları hükümdarların-dan. 72 de (691) doğmuş, 105 te (733) hükümdâr olmuş, 125 te (742) ölmüş-tür (Mec. II).

XXI. (85) ve XXXVIII. sûrelerde (48) adı geçer. XXXVII. sûrede, 103. âyetten itibaren, İbrâhîm'in, gördüğü bir ruya üzerine onu Allâh'a kurban etmeye kalkması ve onun yerine gön-derilen koçu kurban etmesi anlatılır (III).

İsrâfîl.

Sûr'u üfürecek melek. Dört bü-yük meleğin biri. Öbürleri, vahiy ge-tiren Cebrâîl, rızıkları dağıtan, yağ-murları yağdıran Mikâîl ve canları alan Azrâîl'dir (IV).

- K -

Kaarûn.

Mûsâ Peygamber'in teyzesinin, yahut amcasının oğlu. Ahd-ı Atıyk'te Korah diye geçer (A'dâd, XVI, 1.35). Çok zengin olduğu halde zekât ver-memiş, Allâh tarafından, malları ve hazîneleriyle yere batırılmıştır (Kur'an; XXVIII, 76-82). XI. sûrede adı, Fir'avn ve Hamân'la geçer (23-24). XXIX. sûrede, gene onlarla anılır ve

yere batırıldığı belirtilir (39-40. mec. V).

Kürsî.

Kur'an-ı Kerîm'in II. sûresinin 255. âyetinde Allâh'ın kürsîsinin gök-leri ve yeryüzünü kapladığı bildirilir. İbni Abbâs'a göre Kürsî, Allâh'ın bil-gisidir. Saltanat, tedbir, hüküm ve tasarruf anlamlarına geldiğini söy-li-yenler olmuştur (AL-Mufradât; s. 441; Arş mad. e de b. Mec. I).

- L -

Lât, Uzzâ.

Tâif'te, Sakıyf boyunun putu. Uzzâ, Kurayş ve Kinâneoğullarının putu. Bu put, Irak yolu üstündeydi (Sîratün-Nabî, c. I, s. 48; not. 4, s. 90. Mec. I).

Levh-i Mahfûz.

Kur'an-ı Kerîm'in LXXXV. sû-resinin son âyetinde anılır. (Sûfiler, Levh-i Mahfûz'u, Akl-ı evvel, Nefs-i Küll gibi çeşitli tarzlarda te'vil eder-ler) (Sayyid Şerîf'in Ta'rîfât'ına bakı-lı. Mec. IV).

- M -

Mâlik.

Cehennemın kapıcısı, azap meleklerinin başı (Kur'an, LXIII, 77. Safına, II, s. 550. Mec. VI):

Mansûroğlu Husayn.

Meşhûr sûfi. Nişabur'lu, Bayzâ'lı. Merv'lı, yahut Talkan'lı olduğu rivâyet edilir. Yerenleri ve sevenleri vardır. Şerîata uymıyan sözleri yüzünden 309 da (922) Bağdad'da elleri, ayakları kesildikten sonra cesedi yakılmıştır. Onikinci İmâm'ın vekil ve nâibi olduğunu da iddiâ etmiştir (Nafahât; Safına'ya da b. I, s. 296-297. Mec. VI).

Mikâil.

Rızıklara memûr olan melek. Dört büyük meleğin biri (Mec. I).

Mukbili Tammâr.

H. Muhammed'in zamânında bir hurmacı. Hurma almak üzere dükkânına gelen bir kadına, metinde anlatıldığı gibi satışını kalkması, sonra nâdim olup özü doğru olarak tevbe etmesi üzerine III. sürenin 135. âyetinin indiği hakkında bir rivâyet vardır (Macma'; II, s. 506). Bühlûlun Nabbâs, yâni kefen soyan Bühlûl hakkında indiği de rivâyet edilmiştir (Safına; I, s. 113, II, s. 568. Mec. IV).

Münker-Nekir.

Kabirde soru soran iki melek (Safına; II, s. 574-575. Mec. I).

- N -

Nasûh.

Özü doğru olarak tevbe edip bir daha o işi yapmamaya denir. Çarşamba, Perşembe, Cumua günleri oruç tutup tevbe etmeye de Nasûh tevbesi derler (Safına; I, s. 126-127). Nasûh'un bir adam olduğu da rivâyet edilmiştir. Mesnevî'nin V. cildinde bu zâta âit

hikâye, pek güzel bir tarzda anlatılır (Maâhiz; s. 175-176. Mec. IV).

Nûh.

Beş büyük peygamberden biri. Kavminin kendisine inanmaması ve tûfanla helâk edilmesi yüzünden çok ağladığı cihetle Nûh dendiği rivâyet edilmiştir (Safına; II, s. 615. Mec. I).

- R -

Râbr'a-i A'dviyya.

Hicrî 161 de (777) vefât eden Sufyân-ı Sevri ile çağdaştır. Kadın

sûfilerin ulularındandır. (Nafahât terc. s. 692. Mec. I).

- S -

Sahâbe-ashab.

H. Peygamberi görenler, onunla görüşenler, onun zamânında Müslüman olanlar, Müslüman babadan gelenler.

Sa'lebet ibni Abdur rahmân al-Ansârî.

Usd al-gaaba fî ma'rifat as-Sahâba; I, s. 242-243. Mec. IV.

Selman.

Sahâbenin ulularından ve H. Ali'nin yakınlarından. İmâm Ca'far, ona Selmanı Fârisî denmemesini, Selmanı Muhammedî denmesini buyurmuştur. III. halîfenin zamanında

Medâyin vâlisiyken vefât etmiştir (Safına; I, s. 646-649. Mec. IV, VI).

Suhayb.

Suhayb-i Rûmî diye anılır. Sahâbedendir (Safına; II, s. 68-69. Mec. V).

Süleymân-tac.

Mevlânâ, Mesnevî'nin birçok yerlerinde, Süleymân Peygamber'den bahseder (Maâhiz; 14-16, 132). Yelîn ters esmesini de Mesnevî'nin IV. cildinde anlatır (Buna dâir fazla bilgi için Maâhiz'e bakınız; s. 140-141. Mec. VII).

- Ş -

Şakk-ı Kamer.

Kur'an-ı Kerim'in LIV. sûresi, Kamer sûresi diye anılır ve «Yaklaştı kıyamet ve yarıldı ay» meâlindeki âyetle başlar. Bir ayın ondördüncü gecesi, müşriklerin, Mekke'de H. Peygamber'den ayın ikiye bölünmesini istedikleri, parmaklarıyla işaret edince

ayın ikiye bölündüğü rivâyet edilmiştir (Macma', IX, s. 186-187. Mec. I).

Şis.

Hâbil'den beş yıl sonra doğmuştur. Âdem Peygamberin oğludur ve bir peygamberdir (Safına; I, s. 723. Mec. II).

- T -

Teslis.

Allâh'ı için üçüncüsü saymak. Bâzı Hristiyan mezheplerinde, Allâh, İsa ve Meryem üçlüğüne, çoğundaysa Baba, Oğul, Rûhül-Kudüs üçlüğüne inanmak. Bu inanç, Hristiyanlığa sonradan girmiştir. Mesnevî'nin I. cildin-

de, Müsevî padişahla vezîri hikâyesine b. (Mec. III).

Tilki.davul.

Bu hikâye, Mesnevî'nin II. cildinde geçer ve «Kelile ve Dimne» den alınmadır (Maâhiz; s. 78. Mec. II).

- Y -

Yûsuf ve kardeşleri.

Dîvân-ı Kebîr'in I. cildinin «A.

çılama» sına b. s. 399-401. Mec. III.

Bazı Lûgatler

- A -

Âb-ı hayât.

Bengisu (Dîvân-ı Kebîr; I, Açılama; s. 394-397. Mec. VII.

Ahîlik.

Fütüvvet ehlinin şeyhliği. Mec. I.

Anaya, babaya duâ.

Kur'ân-ı Kerîm, ana-baba hakkını, Allâh'a ve dîne inançtan sonra ilk hak tanır (II, 83; IV, 36; VI, 151. XXIX, 8; XXXI, 14; XLVI, 17 v.s.). Bu hususta birçok da hadis vardır (Mec. II).

Ansâr.

Yardımcılar. Hicretten sonra Medinelilere verilen ad (Mec. I).

Arab-Acem.

Araplar, kendi ırklarından olanlara «Arab», olmıyanlara «Acem» demişlerdir (Mec. I).

Arş.

Tavan, üstü örten şey, çardak, taht, hüküm ve saltanat, kudret ve tedbîr (Mec. I).

Ayn-Gayb.

Görünen, maddî olan, duyguyla bilinen. Maddî olmıyan, duyguyla bilinemiyen, gizli (Mec. IV).

- B -

Binâtûn-na's.

Şimal kutbu tarafında, yedi yıl-

dız. Dağmıklığa örnek olarak kullanılagelmıştır (Mec. IV).

- Ç -

Çeng.

Dik tutularak çalınan bir çalgı. Harpa (Mec. I).

Çiğil.

Güzelleriyle meşhur olan ve Türkistan'da bulunan bir bölge (Mec. V).

- E -

Elest.

Değil miyim anlamınadır (Dîvân-ı Kebîr; I, Açılama, s. 429-430. Mec. IV).

Emin Şehir.

Mekke; bilhassa Kâ'be ve haremi; Kur'an, XCV, 3; Mec. VII.

- G -

Gol.

Türkçede golyabânî ve gulyabani denir. Çöllerde, yol burda diye yol yitirenleri aldatıp helâk olmalarına

sebebe olduğuna inanılan cin tâifesi. Hadiste aslı olmadığı söylenmiştir (Mec. I).

- H -

Had vurmak.

Şer'i bir cezâ. Dövmek; teşhir cezâsı (Mec. II).

Hâl-Makaam.

Mânevî zevka âit bir neş'e, gelip geçici olursa hâl, adama mal olursa

makaam adını alır. Tasavvuf terimi (Mec. III).

Hamd-şükür.

Hamd, Allâh'ı övmektir. Şükür ve

Türkçede söylendiği gibi şükür; nîmete karşılık övgü ve teşekkürdür. XIV. sûrenin 7. âyeti, şükürün, nîmeti fazlalaştıracağını bildirir (Mec. II).

- İ -

İkizler burcu.

Altmışıncı şimal derecesinde bulunan ve birbirine yapışık iki insan

şeklinde görünen yıldız kümesi. Güneş bu burca Mayıs ayında girer (Mec. V).

- K -

Kafdağı.

Eskilere göre dünyayı çepeçevre kuşatmış olan dağ. Kaftan kafa, uzak-

lık bildiren ve bir uçtan bir uca yerine kullanılan sözdür (Mec. I).

- M -

Muhâcir.

Göçmen. Mekke'den Medîne'ye göçen Müslümanlara verilen ad (Mec. I).

Müşteri.

Eskilerce en büyük kutlu yıldız (Dîvân-ı Kebîr, I, Açılama; s. 406-407. Mec. V).

- N -

Nazar.

«Eskiler «aynûl-kemâl» de derler. Bâzı insanların hasetle bakışlarının, baktıklarına kötülük getireceğine inanış. Buna karşı, LXVIII. sûrenin 51. âyeti okunur (Mec. V).

Nesr-i Tâir.

Nesr, akbabaya denir. Şimal kutbunda, batıdaki yıldız kümesi, uçan, güneydeki duran akbaba şeklinde olduğundan birincisine uçan akbaba anlamına Nesr-i Tâir; öbürüne Nesr-i Vâki' denir (Mec. V).

- R -

Rûm-Türk.

Her ikisi de güzel, aydın, parlak, gün ve gündüz, beyaz anlamlarını ifade eder ve Hind, Hindû, Zenci, yâni kara, çirkin, gece, hattâ yüze karşılık saç ve ben mukaabili olarak kullanılır (Mec. I).

Rûm Ülkesi.

Anadolu (Mec. I).

Rind.

Zâhid karşılığı kullanılan, aynı zamanda hiçbirşeye aldırılmaz, lâübâlî anlamını veren bu söz, edepsiz, küstah, rezil anlamlarını da ifade ediyor (Mec. II).

- S -

Simâk.

Parlak iki yıldız.

Sidretül-müntehâ.

Son sınır (Dîvân-ı Kebîr, I; Mirac Mad. e b. s. 420; Mec. VII).

- T -

Tûr.

Mûsâ Peygamber'in tecellîye mazhar olduğu ağaç (Kur'ân-ı Kerîm; XCV, 2. Mec. VII).

- U -

Usturlâb.

Güneşin ve yıldızların yerlerini

tesbit için kullanılan ve üstünde gök haritası resmedilmiş bulunan, yarım daire şeklindeki tahta (Mec. VII).

- Ü -

Ülker.

Sevr burcunda bulunan ve yedi

yıldızdan meydana gelen yıldız kümesi. Pervîn (Mec. V).

- 2 -

Eskilerce büyük kutsuz yıldız

[Kebîr; I, s. 401-403; Mec. V).

[illegible]

11. **Abdûlbâki Gölpmarlı** : Yunus Emre Dîvânı (En eski-nüshanın tıpkıbasımı; Türk harfleriyle metni; Sunuş, Açıklama ve lûgatlerle. Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği yayını; 1; İst. Sulhi Garan Mat. Koll. Şt. 1965).
12. **Aliyy al-Kaarî** : Mavzûâtı Kebîr (İst. Mat. Âmiré; 1289).
13. **Attâr (Ferîdüddîn Şayh)** : Dîvan (Said Nâfîsî'nin Önsözü ve tas-hîhiyle. Tehran — İkbâl K. 1319 Şemsî Hicrî).
14. **Badî' izzaman Firûzan-far** : Maâhiz-i Kasas va Tamsilât-ı Masnavî (Tehran Üniv. Yayın. Çâp-hâne-i Maclis — 1333 Ş. H.).
15. " : Ahâdis-i Masnavî (Tehran Üniv. Yayın. Çâp-hâne-i Dânişgâh; 1334 Ş. H.).
16. **Burhânüddîn Muhakkık-ı Tirmizî (Sayyid)** : Ma'ârif (Badî' uz-zaman Firûzan-far basımı. Önsöz ve hâşiyelerle. Tehran Üniv. Yayın. 1380 H. 1339 Ş. H.).
17. **Celâüddîn Muhammed (Mevlânâ)** : Macâlis-i Sab'a (Konya Mü-zeşi K. No. 79. Mec.).
18. " : Macâlis-i Sab'a (Dr. M. Feri-dun Nâfiz Uzluk basımı ve Hulûsi terc. (İst. Bozkurt Mat. 1937).
19. **Eflâkî Ahmed (Dede)** : Manâkıb al-Ârifîn (Tahsin Yazıcı basımı; Önsöz, hâşîye ve notlarla. Türk Tarih Kurumu Yayın. Dev-re: 3, Sayı: 3; 2 cilt. Ankara — Türk T. K. Mat. 1959-1961).
20. **İbnül-Asîr (İzzüddîn)** : Usd al-gaaba fî ma'rifatis-Sahâba (Mısır — Kahire; 1286).
21. **Kulaynî (Muhammed ibni Ya'kub)** : Usûlu Kâfî (Hâşiyede Sâlih-i Mâzandarânî'nin şerhiyle; Tebriz — 1311).
22. **Lâmî'î** : Nafahât terc. (İst 1289).
23. **Midhat Bahârî** : Terceme-i Risâle-i Sipehsâlâr be manâkıb-ı Hudâvendgâr (İst. Selânik Mat. 1331).
24. **Muhammad Abduh (Şayh)** : Şarhu Nahc al-Balâga (2 cilt bir ara-da; III. basım, Umûmiyya Mat. Mısır — Kahire; 1321).
25. **Muhammad al-madanî** : al-İthâfâtus-Saniyya fil Ahâdis il-Kudsiyya (Haydarâbâd; 1323).
26. **Muhammad ibni A'bdulmalik ibni Hişâm** : Siratun-Nabiyy (Ezher Prof. larından Muhammad Muhyiddîn Abdulhamîd'in hâşi-yeleriyle. Mısır — Kahire; 1356-1937).

27. **Muâvî (Abdurraûf Şayh)** : al-Kunûz al-hakaayık fî Hadîsi Hayr il-halâyık (Mısır-Kahire; al-Câmî' us-Sagıyr hâşiyesinde; 1321).
28. **Muslim ibnîl-Haccâc in-Nisâbü'rî** : Sahîhu Muslim (8 cilt; İst. Mat. Âmiré; 1329-1334).
29. **Râgıb-ı İsfahânî** : al Mufradât fî garîb il-Kur'ân (Mısır — May-maniyya Mat. 1324).
30. **Sanâî (Abul-Macd Macdûd)** : Dîvan (Mudarris Radavî basımı; Önsöz ve notlarla; Tehran; Câphâne-i Şirket; 1320 Ş. H.).
31. " : Hadikat ul-hakiyke va Şariat ut-tarîka (2 cilt; Tehran; Câphâne-i Sepihr).
32. **Sultan Veled (Bahâuddîn Muhammad)** : İbtidâ-Nâme (Masnavî-i Valadî (Celâl Humâî basımı; Önsöz ve notlarla; Tehran — 1355 H. 1315 Ş. H.).
33. **Suyûtî (Celâüddîn Abdarrahmân)** : al-Câmî' us-Sagıyr fî Ahâdis il-Başîr un-Nazîr (2 cilt bir arada; Mısır — Kahire; Mat. Hayriyya; 1321).
34. **Şarîf-i Curcânî (Sayyid)** : Ta'rîfât (İst. Mat. Âmiré; taşbasması; 1265).
35. **Tabrasî (Şayh Abû-Aliyy al-Fadl ibn al-Hasan)** : Macma' al-Bayân (10 cilt; İran; Şirket ul-maârif il-İlmiyya 1379 H. 1339 Ş. H.).

İNDEKS

Şahis Adları

- A -

Abdi Manâf: 79.
Abdullâh: 79.
Abdül-Muttalib: 79.
Abû-Cahl: 20, 21, 22.
Abû-Bakr (is-Sıddıyk): 7, 55, 67,
78, 87, 89, 91.
Abû-Sufyân: 27.
Abû-Tâlib: 55.
Abû-Tâliboğlu Alî (Alî ve Murta-
za'ya da b.): 88, 91.
Abû-Zerr: 88, 89.
Âdem (Peygamber): 8, 12, 43, 45,
65, 69, 71, 82, 87, 92, 100.
Adnân: 79, 101.
Alî (al-Murtazâ): 7, 25, 55, 67, 78,
88, 91.
Âmine: 79.
Attâr (Şeyh, Feridüddin) 64.
Âzim: 71, 72, 73.

- B -

Barsisâ: 31, 33, 34, 35.
Bâyezîd (-i Bistâmî): 48.
Belkıys: 32, 49, 50, 53, 54.
Bilâl: 75, 89.
Bühlûl (Behlûl): 75.

- C -

Câbir: 75
Câlût: 89.
Canalıcı (Azrâîl): 73.
Cebrâîl: 19, 20, 21, 75, 78.

- D -

Dâvud (Peygamber): 30, 39, 74.

- E -

Edhemoğlu İbrâhîm: 49.
Eyyub (Peygamber): 28.

- F -

Fârûk (Ömer'e de b.): 78, 89.
Ferhâd: 82.
Firiavn (Fıravun): 40, 85, 100.
Fulâneddin (?): 18.

- H -

Habîb-i A'camî: 82, 83.
Halîl (İbrâhîm Peygamber. İbrâ-
hîm'e de b.): 74.
Hamza: 24, 25, 26, 27, 28.
Hârîse: 56, 57, 58.
Hasas (İmâm): 92.
Hasan-ı Bısrî: 92.
Havvâ: 82.
Hızır: 48, 56.
Hişâm: 51.
Husayn (İmâm): 92.

- İ -

İbrâhîm (Peygamber): 15, 24, 29,
41, 45.
İdrîs (Peygamber): 45.
İmrânoğlu Mûsâ (Mûs: Peygamber'e
de b.): 20.

İsâ (Peygamber): 8, 30, 74, 97.
İskender: 48.
İsmâîl (Peygamber): 45.
İsrâîl: 73.
İsrâîloguları: 20, 31, 36, 71.

- K -

Kaarûn: 85.

- L -

Leylâ: 61.

- M -

Mâlik: 89.
Mansûroğlu Husayn: 48.
Mecnun: 48.
Meryem: 20.
Mikâîl: 19.
Muhammed (Mustafâ ve Peygam-
ber'e de b.): 7, 9, 20, 21, 22, 30,
42, 44, 45, 48, 49, 55, 64, 65,
66, 67, 68, 76, 77, 80, 84, 87, 91,
92, 96, 97, 101.
Mukbilî Tammâr: 74.
Murtazâ (Alî'ye de b.): 88, 89.
Mûsâ (Peygamber): 8, 13, 20, 45,
88, 89, 96, 98.
Mustafâ (Muhammed ve Peygam-
ber'e de b.): 8, 13, 20, 21, 26,
27, 28, 30, 37, 40, 41, 56, 65, 68,
92.
Münker: 20.

- N -

Nasûh: 74.
Nekîr: 20.
Nûh (Peygamber): 28, 41, 45.
Nümrûd (Nemrûd): 40, 41.

- O, Ö -

Osmân: 7, 55, 67, 78, 87, 91.
Ömer (al-Fâruk - Hattâboğlu. Bu
mad. lere de b.): 7, 43, 44, 55,
67, 75, 78, 87, 89, 91.

- P -

Peygamber (Muhammed ve Musta-
fâ mad. lerine de b.): 15, 20, 24,
26, 27, 28, 29, 34, 36, 38, 39, 43,
44, 56, 57, 58, 61, 62, 68, 75, 78,
81, 88, 89, 92.

- R -

Râbia: 25.
Rıdvân: 77.

- S -

Sa'lebe (Abdürrahmânoglu): 75.
Selmân (ı Fârisî): 75, 89.
Senâî: 63.
Siddiyk (Abû-Bakr'a de b.): 89.
Suhayb: 89.
Süleyman (Peygamber): 13, 14, 30,
32, 49, 50, 53, 54, 94.

- Ş -

Şeddâd: 40.
Şîrin: 82.
Şîs (Peygamber): 40.

- V -

Vahşî: 25, 26, 27, 28, 29, 30.

- Y -

Ya'kub (Peygamber): 49.
Yûsuf (Peygamber): 13, 15, 49, 60.

- Z -

Zin-nûreyn (Osmân'a da b.): 87, 89.

Mekân, Millet ve boy adları

- B -

Belh: 49.

- Ç -

Çigil: 82.
Çin: 46.

- H -

Hindistan: 82.

- K -

Kaf dağı: 12

- M -

Medîne: 75.
Mekke: 20, 28, 75, 79.

- N -

Nişabur: 9.

- R -

Rum (Yüzü beyaz insan, beyaz ırk-
tan): 17, 18.
Rum (ülkesi, ili, Anadolu): 17, 46.

- T -

Tibet: 64.
Tur (Dağı. Seynâ): 48, 92.
Türk: 17, 18.

- U -

Uhud (Dağı): 21.

- Y -

Yemen: 48, 56, 64.

- Z -

Zenci: 16, 17.
Zengibar: 16, 17.

Konulara Göre FİHRİST

I. MECLİS :

Ümmetin bozguna düşmesi	8
Mücahede	11
Süleyman — tac	13
Besmele'yi tefsir	18
Peygamber'in mucizesi	20
Ay'ın yarılmaması	21
Gulyabânî ile temsîl	22
Tövbe	23
Kasap — kuş	23
Hamza — Vahşi	24
Barsîsâ hikâyesi	31
Besmele	40
Nûh — Tûfan	41

II. MECLİS :

Tanrı'ya yöneliş	46
Gönül zenginliği	46
Tilki — davul	47
Edhemoğlu İbrâhim	49
Süleyman, hüdhüd — Belkrys	50
Hişâm'a âit bir hikâye	51
Besmele	53

III. MECLİS :

Hârîse'nin görüşü	56
Pâdişah — doğan	58
Zâhid — ârif	58
Pâdişah — kul	60
Hâcet dileme vakti	62
İyi niyet	64

IV. MECLİS :

Topluma rahmet olanlar	68
Kulluk	69
Âzim hikâyesi	71
Nasûh tövbesi	74
Mukbil-i Tammar ve Sa'lebe	74

V. MECLİS :

AbdülMuttalib'in yağmur duâsı	79
Kulluk	80
Habîb-i A'cemi	82
Doymıyan öküz — hırs	84
Benlik	85
İnsanların bölükleri	86

VI. MECLİS :

Tevrat'taki öğüt ve dünya	88
Lâ-illâ	90

VII. MECLİS :

Aklın şerefi	92
Herşeyin bir terazisi var	93
Bilgi	94
Yaratışın gaayesi	96
Özden doğan bilgi — öğrenilen bilgi	97
Balık — yılan temsili	98

U m ü m î F İ H R İ S T

Sunuş	1 — 5
Birinci Meclis	7 — 41
İkinci Meclis	42 — 54
Üçüncü Meclis	55 — 66
Dördüncü Meclis	67 — 76
Beşinci Meclis	77 — 86
Altıncı Meclis	87 — 90
Yedinci Meclis	91 — 101
Macâlis-i Sab'a'daki Hadisler	102 — 106
Metindeki şiirler	107 — 115
Metinde geçen ve açıklanması gereken husûsî adlar ve bâzı hikâyeler	116 — 124
Bâzı lûgatler	124 — 128
Bibyografya	129 — 131
Tercemeye esâs olan nüshanın ilk ve son sahifelerinin fotografyası	131 — 132
İndeks (Şahıs adları)	135 — 136
Mekân, millet ve boyadları	137
Konulara göre fihrist	138 — 139
Umûmî fihrist	140

Bu kitabı basan Konya Yenikitap Basımevi'ne, orda çalışanların hepsine, bilhassa Ahmed Bölen ve Operatör Erol Söğüt'e candan şükranlarımı sunarım.

A. G.

Şu Yanlışları düzeltmenizi reca ederiz :

Sahife	Satır :	Yanlış :	Doğru
1	12	vaar	vaaz
«	13	1360	1360)
3	16	eKbir'	Kebîr'
4	31	yâni	(fazladır; silinmesi)
»	41	ferceme	terceme
5	3	eVled'	Veled'
«	18 den sonra şu satırlar girecek :		Dîvân-ı Kebîr'ini, Mesnevî'sini tarayıp bulduklarımızı işâret ettik, yazdık. Kimlerin oldu.
8	10	ışittiklerinize	ışittiklerimiz
11	(Notun bulunduğu satıra ilâve)		[17] LXXXIX, 28.
12	Son satır : [19] XVII, 70		[19] XXXIII, 72.
«	« [20] XXXIII, 72.		[20] XVII, 70
14	16	çıptığı	çırtığı
18	29	edeb	ebed
24	29	rızıklanır	rızıklanırlar
«	40	[29] III, 167-170	[29] III, 169-170.
25	36	bizre	bizde
26	9	âlemin	âlemde
«	35	gânimetler	ganîmetler
28	28	Vahşî'yi	Vahşî'yim,
34	11	(Bu satır fazladır siliniz)	
37	aşağıdan 3	gözün	sözün
38	7-8	kensini	kendisini
»	26	O kuş	(Satırbaşı değildir)
39	15	râhimlerin	râhiplerin
40	6	rahîm adıyla	rahîm Allah adıyla
43	6	insanlar	insanlara
»	29	sennile	seninle
»	34	aşağılığından	aşağılığından
44	24	istâdad	istîdat
46	13	gineştirir.	ginleştirir

Sahife	Satır :	Yanlış :	Doğru :
47	7	dahişahı	Padişahı
48	4	dmgasını	damgasını
»	17	içinne	içine
51	14	istemiyorlar	istiyorlar
»	35	bir	bu
52	16	Çünlü	Çünkü
52	26	kesinsin	kesilsin
53	24	içitilmektedir	işitilmektedir
»	32	meş'alesiyle	meş'alesiyle
55	9	Ebedili,inin	Ebedliğinin
58	1	Rüyâzatla	Rıyâzatla
59	31	dağın	-dağan
60	9	Padişahınını	Padişahının
»	20	âlemde	alemde
61	10	rezilliğinde	rezilligin de
86	7	dilediğini	dileğini
89	6	dileyenden	dileyenlerden
94	10	biz	bir
101	23	atını	altını
107	3	(I den sonra)	«Sen temmuz ayında, Nişabur'da kar satan...»
116	1	açıklaması	açıklanması